Núm. 802

DESEMBRE 1995

Centre Excursionista de Catalunya 1876

MUNTANYA

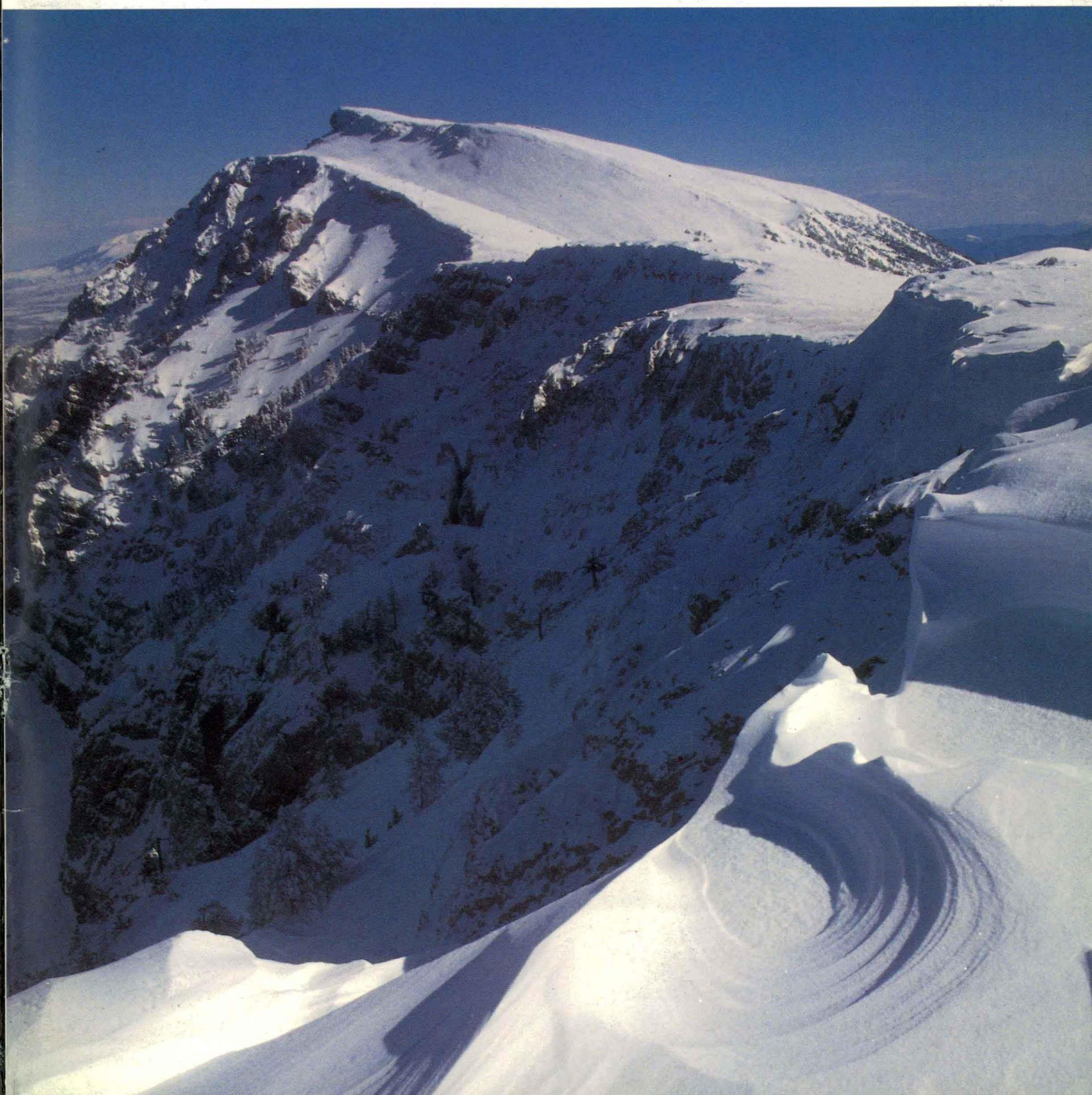

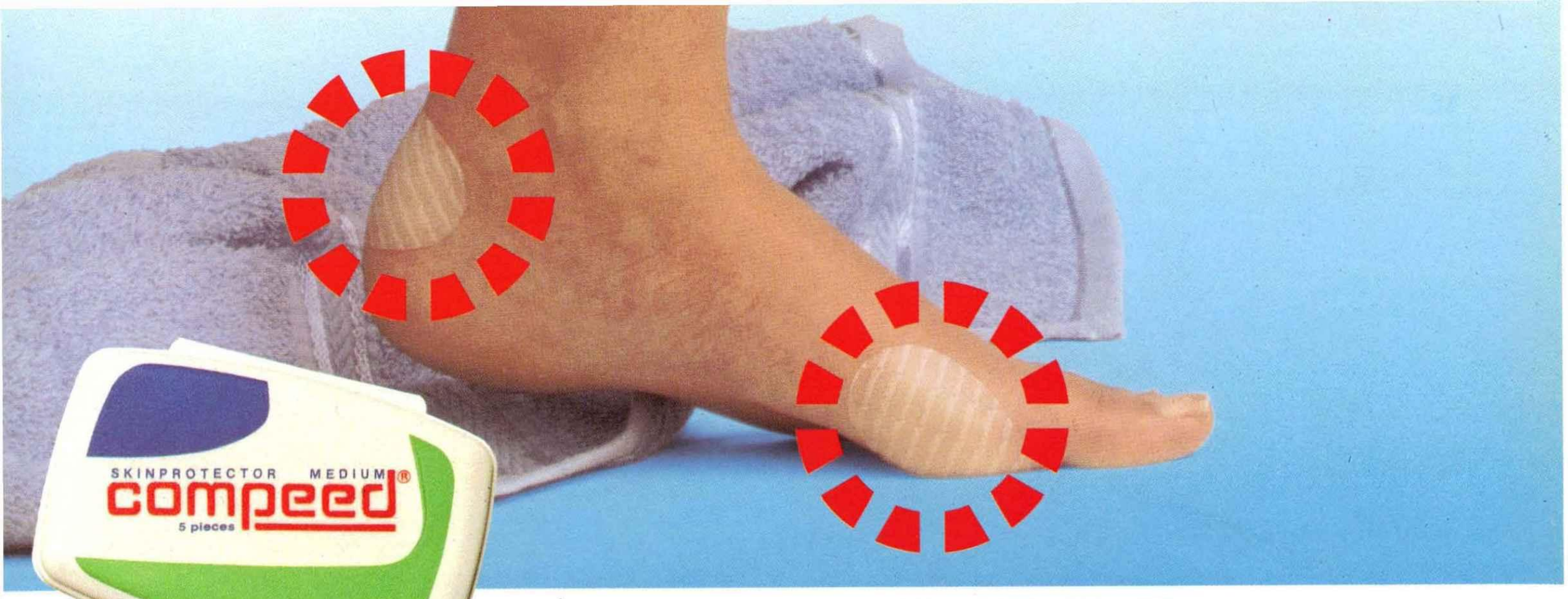

BUTLLOFES I FERIDES DE FRICCIÓ

Compeed: tractament i prevenció

- Actua com una capa extra de la pell
- Suau i elàstic
- Protegeix i calma el dolor
- Venda en farmàcies

Laboratorios DIAFARM, S.A.
Sabadell (Barcelona)

Compeed és un producte de Coloplast, S.A. Dinamarca

Pep Ollé Campió d'Espanya d'Esquí-Alpinisme

bollé
Put 'em on your face

¡¡Sempre amunt!!

Pep Ollé a la Vall d'Aran.
Al fons el Massis de la Maladeta i l'Aneto

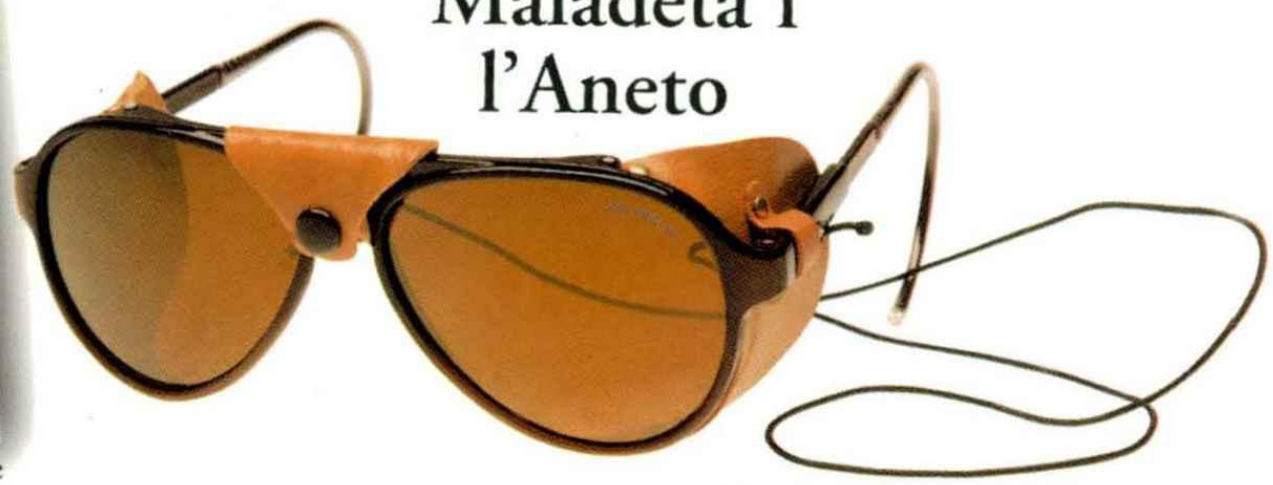
Mod. Glacier 8221

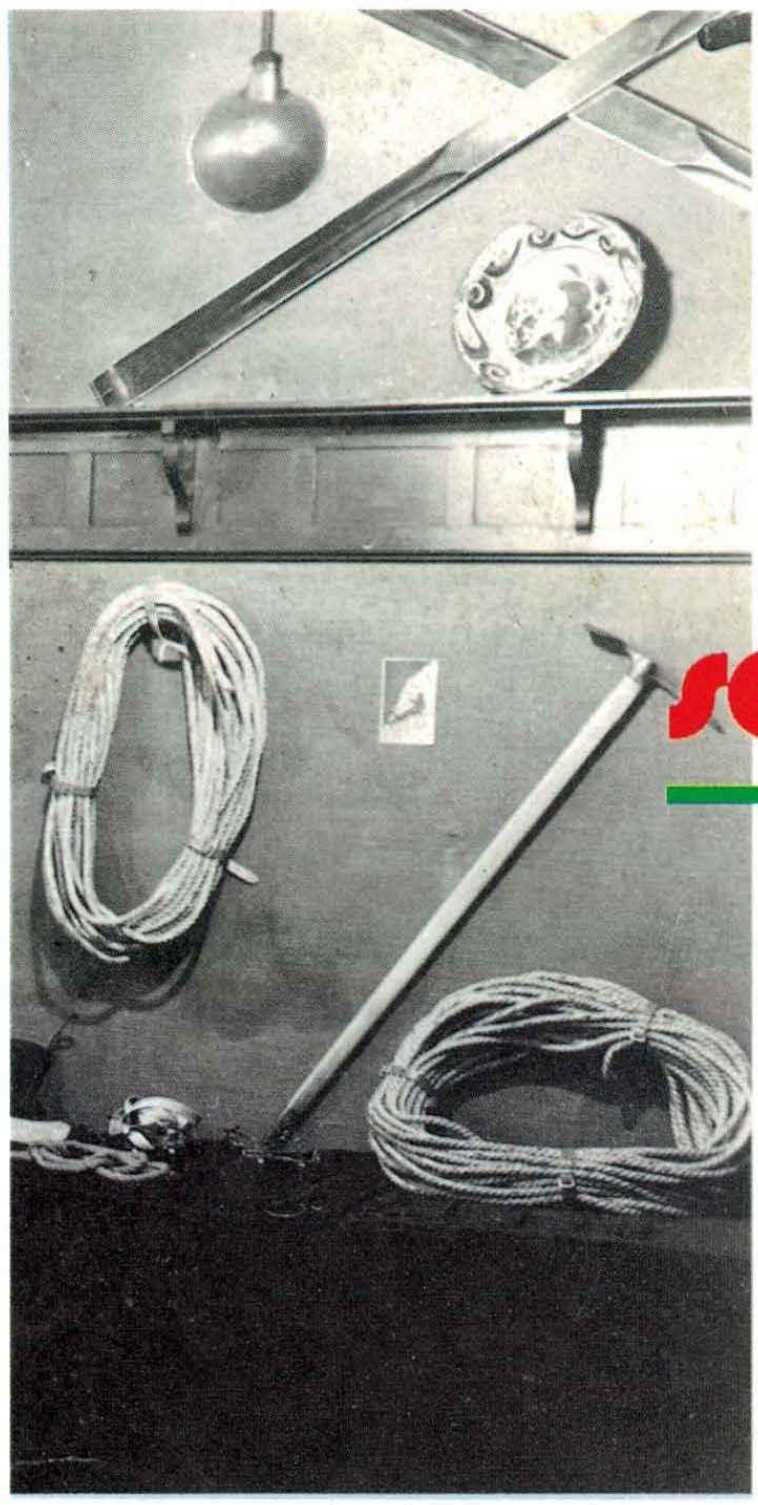

MES DE 70 ANYS AL VOSTRE SERVEI

sanjust sports

DE SEMPRE PER LA CULTURA I L'ESPORT

Canuda, 6
Tel. (93) 302 36 95
Fax. (93) 412 52 76
08002 BARCELONA

Hipólito Lázaro, 34 - (Metro Joanic) - Telèfon 219 14 16 -08025 Barcelona

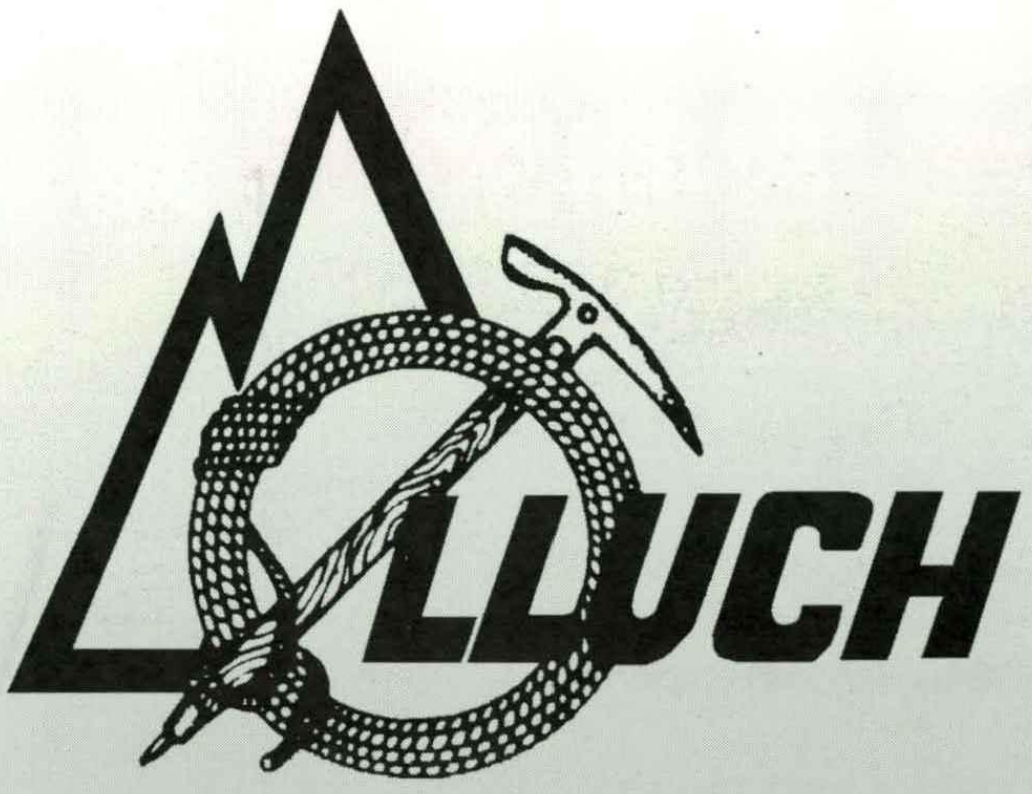

EL VOSTRE ESPECIALISTA EN ALPINISME i ESQUÍ

QUI CONEIX BÉ ACONSELLA BÉ

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

CANIGÓ
TRES ESTELES - COSTABONA

Ramon Ribera-Mariné

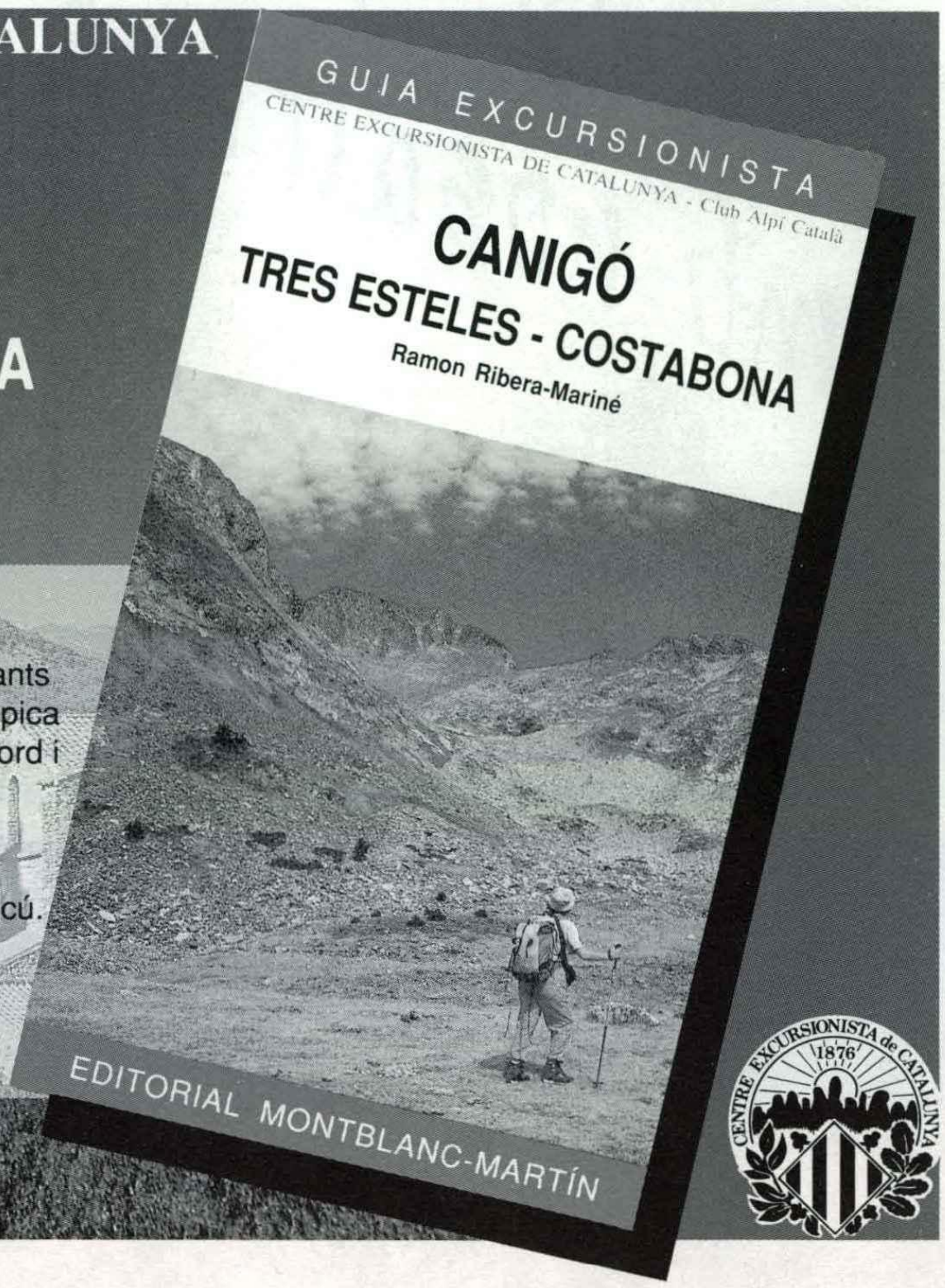

- Aquesta guia del Canigó, Tres Esteles i Costabona, conté 28 itineraris per a recórrer l'extrem est del Pirineu oriental, amb tants al·licients muntanyencs i paisatgístics, entre els quals hi ha la pica del Canigó, una muntanya emblemàtica per als catalans del nord i del sud del Pirineu.
- A més, aquesta guia us ofereix una sèrie de 26 variants dels itineraris, de manera que podreu configurar una infinitat de recorreguts d'acord amb els gustos i les possibilitats de cadascú.
- Es tracta d'una guia que us permetrà descobrir aquestes muntanyes pirinenques tan boniques i alhora tan carregades d'història i de significació.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN
c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona Tel./Fax: (93) 204 43 97

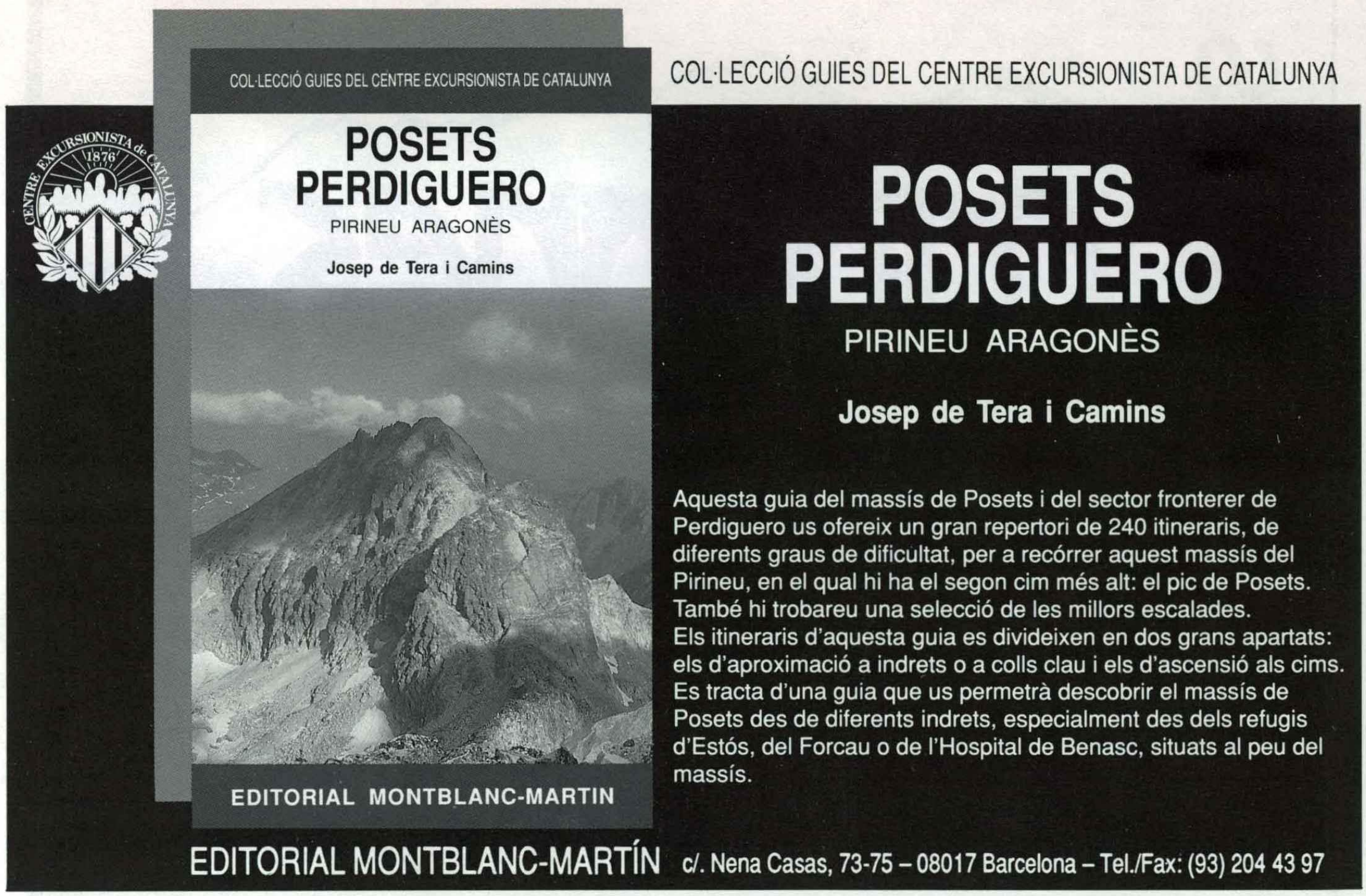

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

AIGÜESTORTES I SANT MAURICI

EL PARC NACIONAL I EL SEU ENTORN

Manel Broch i Francesc X. Gregori

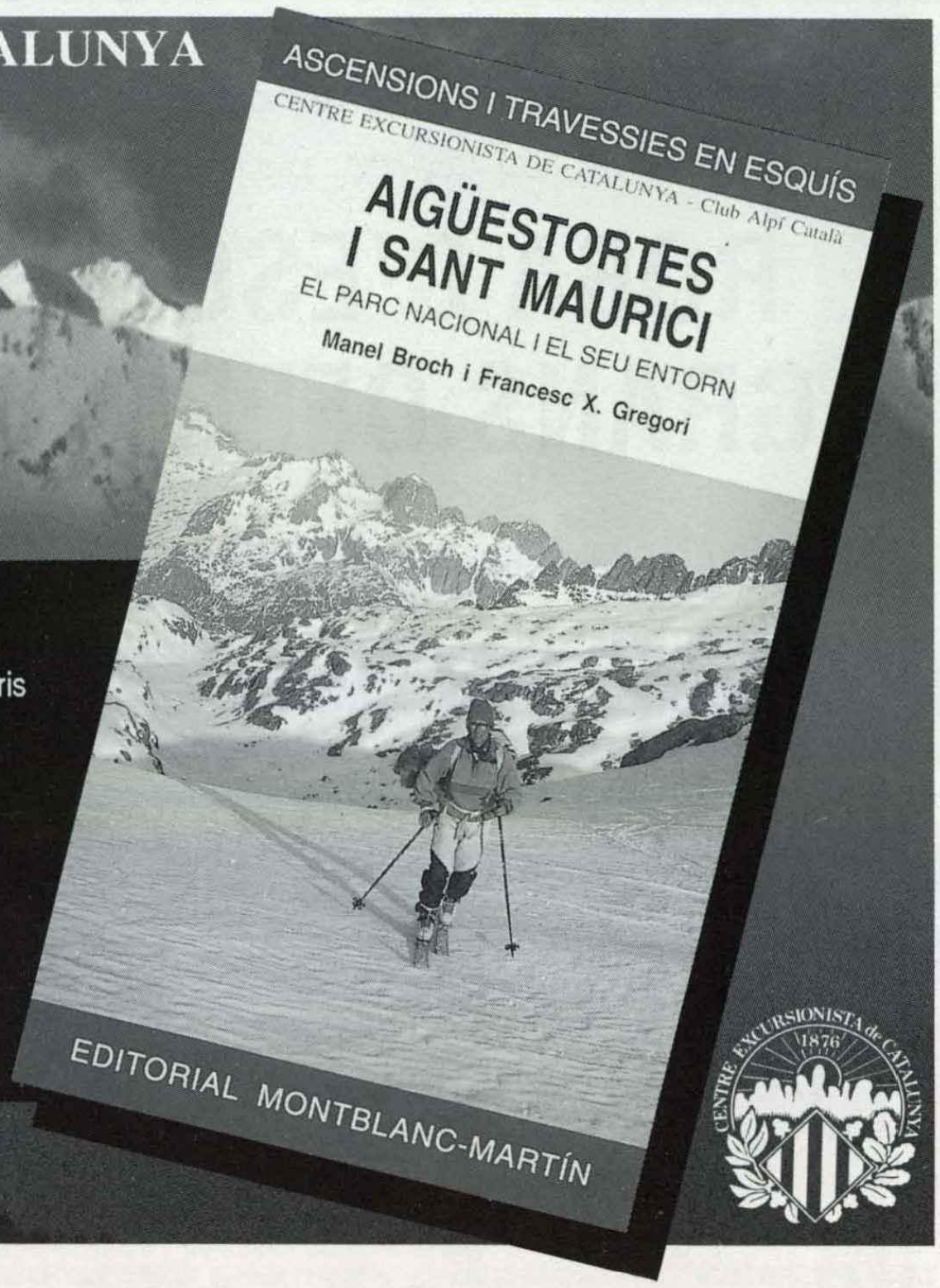

- Aquesta guia d'esquí de muntanya de l'àrea del parc nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici us proposa una selecció d'itineraris per a recórrer aquest sector del Pirineu entre la Vall d'Aran, el Pallars i la Ribagorça.
- Els itineraris es divideixen en tres grans apartats: els accessos als refugis, que a l'hivern ja són una bona excursió, ascensions des dels refugis i l'Alta Ruta del Pallars, un itinerari de travessia de refugi en refugi d'una setmana de durada.
- En total són una cinquantena d'itineraris perquè pugueu gaudir de la muntanya hivernal en un marc excepcional del Pirineu.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona Tel./Fax: (93) 204 43 97

CENTRE EXCURSIONISTA de CATALUNYA 1876

Per a aquest hivern, entre altres coses, us preparem:

ROBA D'ESQUÍ, GRANS OFERTES

per 19.995 ptes. ESQUÍS + FIXACIÓ
per 38.995 ptes. ESQUÍS + FIX. DE MUNTANYA (màx. seguretat)
per 37.800 ptes. ESQUÍS MONOCASC + FIX. SALOMON multicontrol

LLOGUEM: ESQUÍS PISTA, MUNTANYA, FONS I ARVA
TENIM CURA DEL MANTENIMENT D'ESQUÍS I FIXACIONS
Pressupostos per expedicions

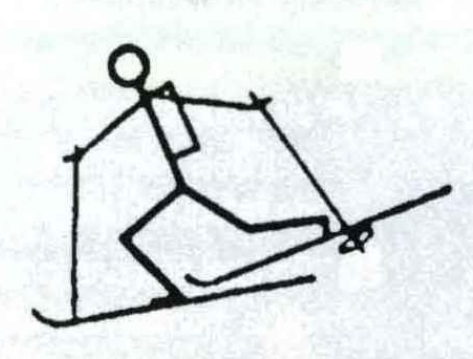

Urgell, 95 bis - 08011 Barcelona - Tel. 453 50 01

PEDRA-NEU

C/ BRASIL, 50 - 08028-BARCELONA
(CINTURÓ DE RONDA / AVDA. DE MADRID)
Tel. (93) 330 27 74
Horari: 11 a 14 h i 17 a 20.30 h. (dilluns mat tancat)

OFERTA D'ESQUÍ 1995-96

PEDRA-NEU

CONJUNT D'ESQUÍ BÀSIC	
ESQUÍS - FIXACIÓ I MUNTATGE	19.995,-
CONJUNT D'ESQUÍ ALT NIVELL	
ESQUÍS - FIXACIÓ I MUNTATGE	35.850,-
CONJUNT D'ESQUÍ DE FONS	
ESQUÍS DE FONS - FIXACIÓ FIXACIÓ - SABATILLES BASTONS DE FONS I MUNTATGE	19.995,-

CONJUNT D'ESQUÍ COMPLET	
ESQUÍS FIXACIÓ BOTES BASTONS I MUNTATGE	29.995,-
CONJUNT D'ESQUÍ DE MUNTANYA	
ESQUÍS FIXACIÓ DE SEGURETAT I MUNTATGE	38.995,-

PEDRA-NEU

EXTRAORDINÀRIES OFERTES d'esquí de muntanya en conjunts de: FIXACIÓ DE SEGURETAT + PELLS + ESQUÍS: YETI - HAGAN - PALE, etc. REPARACIÓ, PREPARACIÓ I MANTENIMENT D'ESQUÍS I FIXACIONS
LLOGUER DE: BOTES I ESQUÍS - ESQUÍS DE MUNTANYA I PELLS DE FOCA - ESQUÍS DE FONS PIOLETS I GRAMPONS - **ARVA (detectors electrònics per a allaus)**

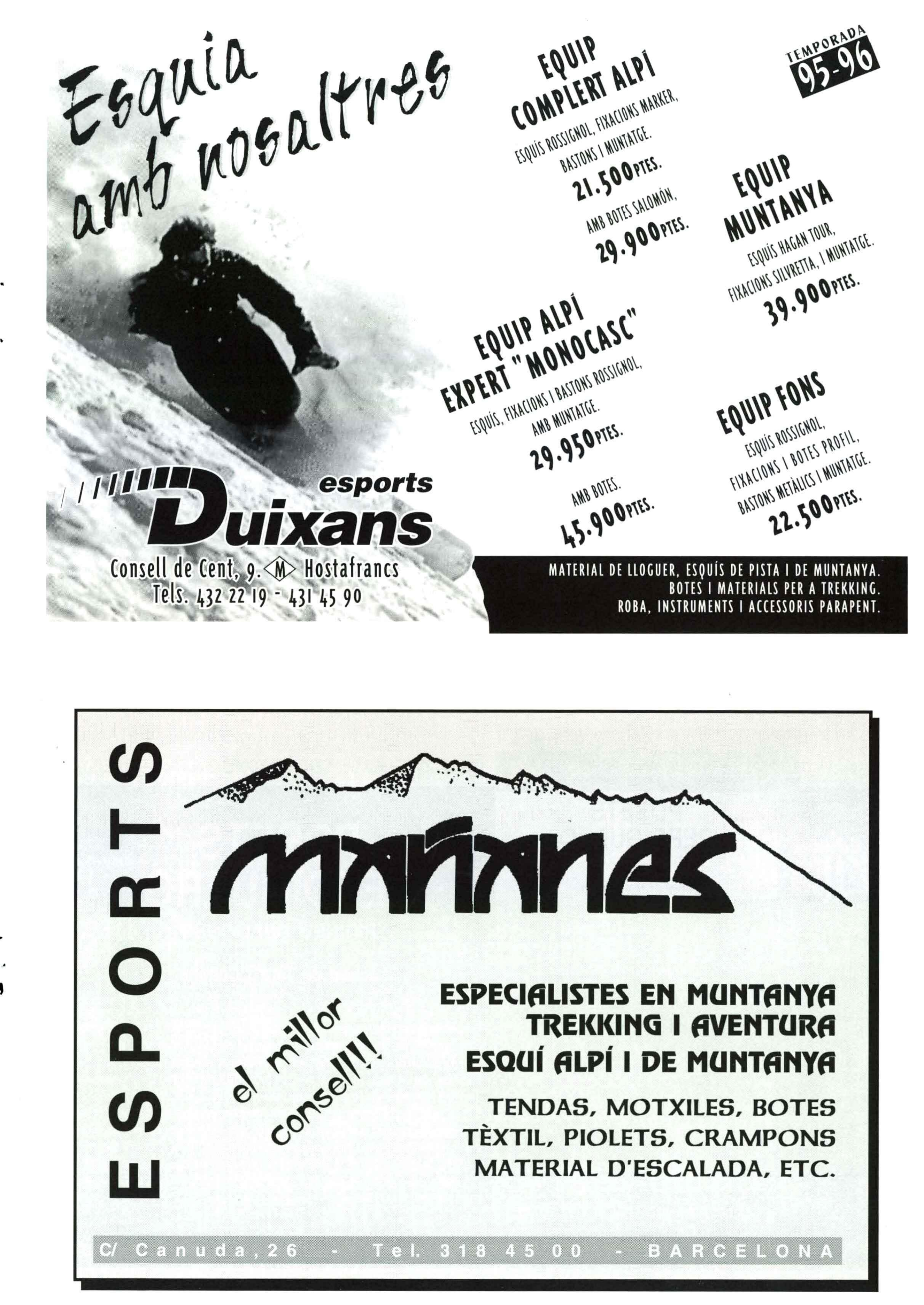
Esquia amb nosaltres
TEMPORADA 95-96
EQUIP COMPLERT ALPÍ
ESQUÍS ROSSIGNOL, FIXACIONS MARKER, BASTONS I MUNTATGE.
21.500PTES.
AMB BOTES SALOMÓN,
29.900PTES.
EQUIP MUNTANYA
ESQUÍS HAGAN TOUR, FIXACIONS SILVRETTA, I MUNTATGE.
39.900PTES.
EQUIP ALPÍ EXPERT "MONOCASC"
ESQUÍS, FIXACIONS I BASTONS ROSSIGNOL, AMB MUNTATGE.
29.950PTES.
AMB BOTES.
45.900PTES.
EQUIP FONS
ESQUÍS ROSSIGNOL, FIXACIONS I BOTES PROFIL, BASTONS METÀLICS I MUNTATGE.
22.500PTES.
esports Duixans
Consell de Cent, 9. M Hostafrancs
Tels. 432 22 19 - 431 45 90
MATERIAL DE LLOGUER, ESQUÍS DE PISTA I DE MUNTANYA.
BOTES I MATERIALS PER A TREKKING.
ROBA, INSTRUMENTS I ACCESSORIS PARAPENT.
ESPORTS
mmmes
el millor consell!!!
ESPECIALISTES EN MUNTANYA
TREKKING I AVENTURA
ESQUÍ ALPÍ I DE MUNTANYA
TENDAS, MOTXILES, BOTES
TÈXTIL, PIOLETS, CRAMPONS
MATERIAL D'ESCALADA, ETC.
C/ Canuda, 26 - Tel. 318 45 00 - BARCELONA

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANY CXIX, VOL. 99, NÚM. 802, DESEMBRE 1995

Redacció, administració i publicitat:
Paradís, 10. 08002 Barcelona
Tel. (93) 315 23 11
Director:
Josep Nuet i Badia
Secretari:
Joaquim Bordons i Serra
Consell de redacció:
Francesc Beato, Joaquim Bordons
Francesc X. Gregori, Ferran Latorre,
Josep M. Panareda, Miquel Rafa
Corrector lingüístic:
Eulàlia Nuet i Badia
Cartògraf i dibuixant:
Armand Ballart
Maquetador:
Josep Nuet i Badia
Publicitat:
Adolf Garcia, Exclussives Publicitàries
Tel. i Fax: 237 95 01
Fotocomposició:
PC Gràfic
Fotomecànica:
T4 Sorrosal, S.A.
Pujades, 68-72, 3r 3ª
08005-Barcelona
Impressió:
IMGESA
Alarcón, 138 - 08930
Sant Adrià de Besós
Preu d'aquest exemplar:
600 ptes. (IVA inclòs)
Preu de subscripció anual:
3.100 ptes. + IVA (sis exemplars)
A l'estranger: 4.400 ptes.
Comanda de números endarrerits
a la redacció de la revista
Dipòsit legal: B. 545-1958
ISSN: 0212-2111

Membre de l'**A.P.P.E.C**
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

SUMARI

Portada: El cap de la Collada Verda des del cap de la Fesa, a la serra de Cadí. *Foto: F. X. Gregori.*

Editorial: Una fita en el camí d'un poble i una llengua **222**

El primer excursionisme català i la recerca històrica. *Francesc Roma i Casanovas* **223**

El pal o barra de Rotlan de Maçanet de Cabrenys. *Pere Roura i Sabà* **226**

El TMB. *Tour du Mont Blanc.* *Iñaki Núñez* **229**

Els estanys càrstics: un patrimoni natural que cal conèixer i conservar. *Maria Rieradevall i Sant* **233**

La Peira Escrita (Capcir). *Joan M. Vives i Teixidó* **240**

Una ruta pel parc nacional de la Vanoise (Savoia). *David Mengual i Padrós* **243**

Alaska, l'«última frontera». *Rafael Battestini* **250**

Sidobre. *Joan M. Vives i Teixidó* **254**

Una passejada per Collserola. *Narcís Rucabado i Franquesa* **256**

Vies d'escalada, *a cura d'Armand Ballart* **258**

Crònica del Centre **260**

Crònica del món excursionista **262**

Llibres i mapes **263**

• Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.
• La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

© El *copyright* dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del *copyright*.

NORMES DE PUBLICACIÓ DE *MUNTANYA*

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:
Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català i mecanografiats a doble o triple espai en fulls de mida DIN A-4, deixant uns marges laterals d'un parell de centímetres.
Els articles aniran encapçalats pel títol i portaran a continuació el nom dels autors.
Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits per un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.
Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu els subratllats en els textos que vulgueu publicar.
Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies, en còpies de paper brillant blanc i negre o en diapositives, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

Una fita en el camí d'un poble i una llengua

Fa poques setmanes que hem pogut assistir a l'assoliment d'un objectiu, un objectiu col·lectiu com a poble i com a comunitat que parla i viu una llengua.

Ens referim, com ja deuen haver intuït els nostres lectors, a la presentació del *Diccionari de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquesta presentació és l'assoliment d'un objectiu llargament esperat i àrduament treballat.

Sobre el Diccionari ja s'han fet molts comentaris i reflexions. Científics prestigiosos l'analitzaran amb erudició i competència. A nosaltres, des d'aquesta tribuna, també ens agradaria aportar, a un altre nivell, la nostra reflexió.

La culminació del Diccionari creiem que és un signe de la vitalitat i de la voluntat de viure d'una llengua i d'un poble. Una llengua amb tota la riquesa de matisos que dóna un país ample i contrastat, des de les altes muntanyes del Pirineu, fins a les terres seques d'Alacant, de les planes àrides de Lleida fins a les Illes, a la Mediterrània. Un Diccionari que també és l'expressió de la unitat d'aquesta llengua comuna, amb les seves variants que l'enriqueixen. D'aquí que s'hagi tingut una cura especial a incorporar-hi mots procedents de tots els territoris de parla catalana a fi que aquest corpus lexicogràfic normatiu fos proper a tots els parlars de la llengua catalana. També és una resposta serena, però contundent, als atacs que està sofrint el català i als intents de desvirtuar la unitat lingüística.

El Diccionari, a més d'una obra que encarna l'afirmació de ser, de mantenir i d'acréixer la nostra personalitat com a poble i com a comunitat de llengua i de cultura, també és un estímul per a avançar, per a assolir metes més llunyanes i més altes. Per un cantó en l'estudi, en la recerca, en el coneixement, en la compilació de la llengua. Per un altre, en l'estímul per a mantenir i acréixer l'ús de la llengua a tots nivells, ja que aquest és el que en manté la vitalitat. No es pot confiar, solament, en les disposicions oficials de protecció, com és ara la cooficialitat, per a mantenir viva la llengua. Les normes oficials de protecció i foment de l'ús són importants, però no són pas decisives. L'ús continuat de la llengua per part de tothom en tots els àmbits és la garantia del seu manteniment. És el que els sociolingüistes anomenen lleialtat lingüística. Cal recordar el que ens deia el Dr. Badia i Margarit, en el parlament de la festa de Sant Jordi de 1994: hi ha dues actituds negatives que poden perjudicar el futur de la nostra llengua, com són el conformisme i el menyspreu de la nostra pròpia llengua.

Finalment, volem manifestar que ens honora molt que MUNTANYA consti en les pàgines preliminars del Diccionari, dins l'apartat dels serveis lingüístics de mitjans de comunicació que han proporcionat materials per a la confecció d'aquesta obra. Esperem durant molts anys ser fidels al conreu i a la difusió de la nostra llengua catalana.

El primer excursionisme català i la recerca històrica

Francesc Roma i Casanovas

Durant el darrer quart del segle XIX, l'excursionisme que arrela a Catalunya es revesteix d'un caràcter que l'ha fet diferent del que presentava a la resta d'Europa. Aquesta diferència es deixa veure d'una manera molt especial en la seva dedicació al conreu de la història del nostre país. Aquest fet social, des d'un bon principi, va esdevenir una eina en la tasca de recuperació nacional, en la definició d'això que avui dia anomenem «fet diferencial català», més que no una activitat esportiva i àdhuc científica. Analitzades a fons les seves primeres realitzacions, hom no pot sinó acceptar que el nostre excursionisme es plantejà esdevenir una branca del catalanisme, gairebé mig segle després de la publicació de l'*Oda a la Pàtria* d'Aribau. En aquest sentit, una de les aportacions més importants del nostre excursionisme fou la seva descoberta del passat comú dels catalans i l'aportació d'elements històrics capaços de fonamentar tota una ideologia nacionalista i d'esdevenir símbols comuns a tots els ciutadans de Catalunya.

Per això hem d'entendre que alguns autors hagin considerat les entitats excursionistes com les més representatives de l'esperit de la Renaixença, i que altres hagin afirmat que mentre els Jocs Florals havien salvat una llengua, aquest fet social havia creat una cultura. Fins a quin punt són certes aquestes afirmacions? En quin grau s'aconseguí aquest objectiu?

Cal deixar clar, d'entrada, que el nostre excursionisme no va ser en el seu origen una activitat abocada a la pràctica de les ciències naturals, perquè en les primeres entitats aquestes preocupacions sorgeixen en un segon moment. Efectivament, dins de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (ACEC, nascuda l'any 1876) no va ser fins el 1880 que s'acordà convocar tots els socis inclinats vers aquells estu-

Josep Fiter i Inglès (Barcelona 1857-1915). Va contribuir a fer que l'excursionisme es decantés cap al naixent moviment de recuperació nacional català. Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya.

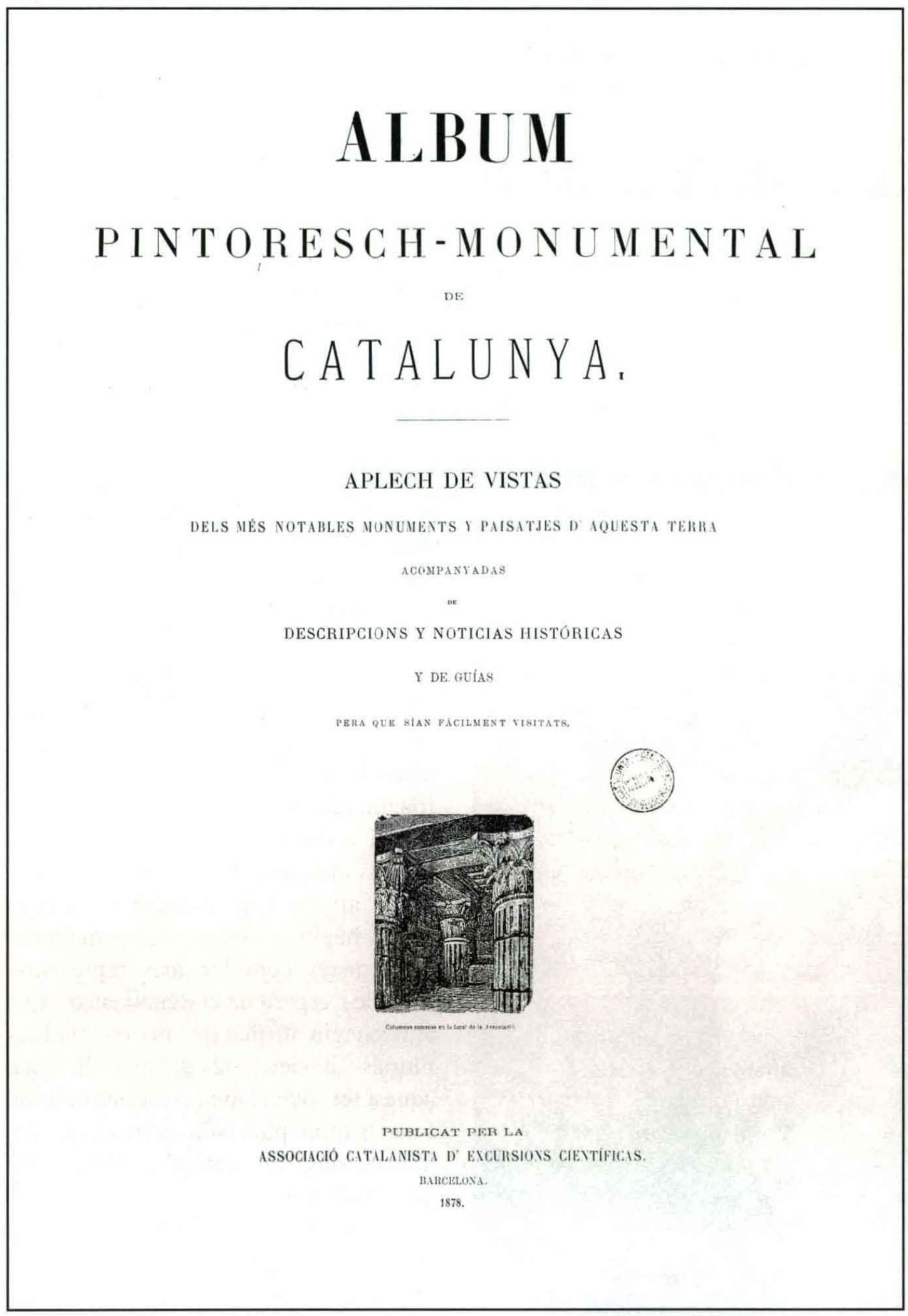

ALBUM

PINTORESCH-MONUMENTAL

DE

CATALUNYA.

APLECH DE VISTAS

DELS MÉS NOTABLES MONUMENTS Y PAISATJES D' AQUESTA TERRA

ACOMPANYADAS

DE

DESCRIPCIONS Y NOTICIAS HISTÓRICAS

Y DE GUÍAS

PERA QUE SÍAN FÁCILMENT VISITATS.

PUBLICAT PER LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS.

BARCELONA.

1878.

En les descripcions de l'**Àlbum pintoresch-monumental de Catalunya,* ***publicat per l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques l'any 1878, els estudis històrics tenen un paper molt destacat.

dis a una reunió per tal de discutir com organitzar-los dins d'aquella entitat (aquesta decisió fou presa en la reunió de la junta directiva del 2 de juny). Alhora, l'Associació d'Excursions Catalana (fundada l'any 1878) no ho havia decidit sinó un any abans, al final de maig de 1879, creant una Comissió Científica per a estudiar els problemes que afectessin les ciències en general (així consta en l'acta de la junta general ordinària del 28 de maig). Això no obstant, en els reglaments i les declaracions d'interessos d'aquelles entitats figuren aquestes pràctiques com a objectius a abastar en igualtat de condicions amb les mateixes ciències socials. Però la realitat, fins i tot després de crear-se aquestes comissions científiques, va ser una altra: el nostre primer excursionisme es va dedicar preferentment a l'estudi dels aspectes humans de l'existència, oblidant fins a un cert punt l'estudi del medi natural.

Aquesta idea, l'ha copsada perfectament Jordi Martí-Henneberg. Segons aquest autor, la natura, per a l'excursionisme català, esdevé l'escenari de la història i la preocupació per ella es desprèn del tronc renaixentista. De manera que les primeres entitats excursionistes catalanes, més especialment l'ACEC, es dedicaren a recuperar els elements del nostre passat i, en general, els aspectes humans: corria pressa dur a terme la recerca arqueològica i artística abans que l'estudi dels aspectes físic, natural i del treball perquè es considerava que abans d'estudiar el present d'un poble calia tenir ben sabut el seu passat i perquè es pensava que aquests elements corrien major perill de desaparèixer a mans de la modernitat, com es reconegué en el primer volum de les memòries de l'ACEC, corresponent a 1880.

En tot aquest context, Josep Fiter i Inglès és una peça clau. Abans d'abocar-se de ple a la pràctica excursionista ja havia fundat les publicacions *La rondalla* i *La bandera catalana,* ambdues de clar caire nacionalista. Fou ell qui maldà perquè les nostres entitats excursionistes es decantessin cap al naixent moviment de recuperació nacional en comptes de dedicar-se a fer gratificants passejades per les nostres muntanyes. Va ser ell qui va deixar escrit *«Vulga Déu que, temps a venir, ens poguem honrar d'haver contribuït, una vegada més, a sentar el bon nom de Catalunya, a treballar en profit de la nostra pàtria!»*. El caire que prenia l'excursionisme va fer que les posicions contemplatives o esportives quedessin arraconades en els seus primers anys. Només l'any 1878 es creà la Secció Topogràfico-Pintoresca dins de l'ACEC i no va ser fàcil de fer-la arrelar en aquella entitat. També fou en aquell any que es creà l'Associació d'Excursions Catalana, una veritable associació d'excursions, com reconeix el seu nom.

Apartada de la recerca en el món natural i amb un pes relativament reduït de la pràctica esportiva, la història esdevé un element cabdal en les tasques excursionistes del segle XIX, talment com ho foren l'arqueologia, l'estudi de les obres d'art o del folklore. Amb això no vull negar, com han afirmat alguns autors, que el conreu de les ciències naturals tingués un dels seus pilars en l'anomenat excursionisme científic,

però que això fos així no implica que aquests tipus de recerques no fossin minoritàries en el terreny excursionista. En definitiva, es tractava de conèixer i recuperar un passat que estava en perill davant dels avenços de la modernitat. Si, com ha demostrat Nisbet, la sociologia es construeix a partir de conceptes tradicionals, també la tradició fou una peça clau en el nostre primer excursionisme. Ens trobem davant d'una situació caracteritzada per l'acceleració del canvi social, el qual –d'una forma punyent– es pot percebre en el transcurs d'una única generació, no donant temps als agents i mecanismes de socialització primària de produir persones adaptades a la nova situació. Aquest context se superposa a la decidida voluntat de certs sectors socials de regenerar la nostra pàtria. És en aquest marc que podem entendre la girada de vista enrere que va fer el nostre primer excursionisme. Regenerar la pàtria conservant la tradició, o conservar la tradició regenerant la pàtria era el que pretenien aquells primers trescamuntanyes. Cal remarcar que els primers excursionistes no foren separatistes, sinó que la seva idea de pàtria es referia a Espanya, al millorament de la qual pretenien contribuir a través de l'engrandiment de Catalunya.

En aquest sentit, els excursionistes no veien ni visitaven monuments ni tradicions, sinó les proves encara fefaents d'un país potent, esplendorós, de fecundes realitzacions. Els monuments eren mostres dels fets d'aquells berenguers, borrells o guifrers que temps ha havien governat la nostra nissaga. Els costums, mostres d'una idiosincràcia nacional, d'una nissaga reviscuda, però també d'un passat considerat com a millor. Això ens ajuda a entendre que en les seves excursions visitessin indrets amb una història important al seu darrere, que s'estenguessin fonamentalment per la Catalunya Vella o que no donessin cap valor a les obres fetes segons els cànons barrocs. L'escenari del passat gloriós català de l'Edat Mitjana era allò que recorrien; els monuments barrocs els duien massa mals records i per això no els cercaven o els consideraven poc dignes d'interès.

L'eminent excursionista Norbert Font i Sagué, en la seva *Història de Catalunya* de 1899, va ser molt explícit en afirmar que entre les realitzacions més importants del catalanisme hi havia la recuperació de la nostra història. Segons ell, més que els atacs del centralisme, allò que havia ajudat a definir una posició favorable a la recuperació nacional eren els estudis històrics. Amb ell trobem personificada la història que practicaven els primers excursionistes com a arma al servei d'uns determinats grups socials.

Font i Sagué fou un gran defensor de l'excursionisme científic, el qual consistia a recollir i anotar tot allò d'interès que es trobava al llarg de les excursions per fer-ne entrega a la ciència. Aquest concepte s'ha aplicat molt a les ciències naturals, però també en el camp dels estudis socials es va implementar. Cap a la dècada dels trenta del nostre segle, Eduard Vidal i Riba defensava l'excursionisme científic en el camp de les ciències socials com una eina per a implantar l'autonomia. Segons ell, l'home de lleis i el que es preocupava pel destí de Catalunya havia de recórrer a aquestes pràctiques, bé fent excursions, bé llegint els treballs fets pels excursionistes.

L'acarament de la història de Catalunya pel fet excursionista és una realitat innegable i gairebé aclaparadora, sobretot en el primer moment. És per això que podem entendre la veneració que sentien aquells primers homes envers la figura de Víctor Balaguer, soci honorari de la *Catalana*. Balaguer fou un excursionista abans que nasqués l'excursionisme i els seus escrits havien contribuït sobremanera al ressorgiment del fet diferencial català. Fou ell un autèntic excursionista romàntic, que anava a visitar els monuments allà on es trobaven per reviure-hi emocions lligades al passat i a la valoració de les minories culturals.

Amb tot, la gran aportació del nostre excursionisme va ser que va superar aquella fase romàntica de la pràctica històrica a través d'un decidit empirisme positivista. La recerca històrica, que havia començat com a pràctica romàntica, adquiria amb l'excursionisme científic un vernís positivista que servia per a justificar la regeneració de la nostra nació.

A més de la descoberta del passat, els excursionistes tingueren un important paper en la vulgarització del seu coneixement, fent-ne saber els seus diferents aspectes a tots aquells que hi estaven interessats. Ells es proposaven donar a conèixer la nostra realitat a totes les classes socials, fins i tot les populars. Aquesta tasca va resultar essencial per a la consolidació d'un moviment nacionalista d'abast. Era necessari donar a conèixer la realitat de Catalunya com a pas previ per a defensar-ne el dret a l'autogovern. També calia demostrar que els catalans no sempre havien estat en una posició provinciana respecte de l'estat espanyol...

Tot i que els primers excursionistes es consideraven allunyats de l'àmbit polític, aquests varen participar en diferents actes i manifestacions favorables a la defensa de polítiques proteccionistes, en diferents assemblees de la Unió Catalanista (especialment a la de 1892), en les campanyes en defensa del dret català, en els primers congressos catalanistes, etc., tot i que en molts casos les entitats que els acollien no s'hi vinculessin oficialment, sinó oficiosa. En aquest marc, on era la frontera amb l'àmbit polític? A tots aquells actes els excursionistes hi aportaven la raó «científica» per a les demandes de caire nacionalista. El passat servia per a justificar actuacions amb vista al futur de Catalunya. Endemés, aquest coneixement es volia fer arribar a tota la societat a través de butlletins, conferències, actes públics i altres mitjans, ajudant al coneixement del nostre passat i del nostre present. Font i Sagué, que és peça clau en tot aquest procés, escriví la seva història de Catalunya adaptant-la a les mentalitats més simples, com ell en deia, perquè la seva finalitat no era erudita, ans al contrari, patriòtica i educativa (recordem que Font estava vinculat a la Unió Catalanista de Martí i Julià).

Aquesta és, a grans trets, la relació que s'establia entre l'excursionisme i la recerca històrica al final del segle XIX. Els textos i les dades que han servit per a escriure aquest article són esparsos per les publicacions i els arxius de les nostres primeres entitats. Possiblement ha arribat l'hora que, en comptes que els excursionistes facin recerca històrica, siguem els historiadors els qui emprenguem via pel terreny excursionista.

El pal o barra de Rotlan de Maçanet de Cabrenys

Pere Roura i Sabà

S'ha escrit i parlat molt de la «barra de Rotlan», del seu origen i de la seva funció; i moltes vegades amb plantejaments tan fantasiosos com la mateixa llegenda. Així, com que cap d'aquests arguments no m'ha convençut, em prenc la llibertat de dir-hi la meva.

HIPÒTESI HISTÒRICA

De la barra de Rotlan, no ens ha estat possible trobar cap mena de referència o document oficial que ens autentifiqui el seu origen. Per això, seguirem la tradició que ens diu: «va ser portada de la serreta de la Cardona, on estava en un estat d'abandó, i plantada a la plaça de la vila».

Estudiant diferents capbreus del mas «La Cardona», em va sobtar molt un de l'any 1570, on es llegeix en les seves afrontacions «el camí que va al Pal».

Una altra referència del 1606 ja és més explícita. «Les terres de la Cardona afronten a ponent amb terres del mas de la Cortada (can Pitxó) i amb la creu o oratori del Pal».

El 1689, Isidre Cardona, pagès, reconeix: «el seu mas de la Cardona, que afronta a l'oest amb l'oratori del Pal».

El mateix any, Àngel Rigall i Joan Camps, treballadors, reconeixen: «tenir cadascun una casa i hort contigus que afronten al sud amb la creu o oratori del Pal mitjançant camí».

Aquest oratori estava situat davant mateix de la fàbrica de les Creus; i a la part de llevant, damunt un replà rocós. Al seu peu passava el camí de Tapis; i també pocs metres més amunt, una branca d'aquest menava al mas Olivet i a Oliveda. En aquest lloc començava l'alou de Sant Martí. El 1775 encara trobem «L'oratori del Pal».

Però, cap al 1780, aquest oratori es comença a dir «Les Creus». Segurament perquè s'hi afegí una altra creu; i també probablement perquè aquest Pal, ja hauria estat portat a la plaça de Maçanet.

Però, què era aquest pal que ja existia almenys de més de dos-cents anys i on s'havia construït un oratori al peu? Doncs bé, antigament era corrent col·locar en els llocs ben visibles i de pas, els elements repressius, com les forques i el costell (columna o bastiment de fusta on eren subjectats antigament els reus de certs delictes i hi estaven exposats a la vergonya pública per un temps determinat, de vegades sense tortura, d'altres amb qualque turment, com clavament de mans, mordasses, etc., segons el Diccionari Alcover-Moll-Català-Valencià-Balear); que, a més, marcaven els límits del terme jurisdiccional i assenyalaven el camí. En aquest cas, devia ser un costell, que tenia més objecte de domini que de suplici.

En un principi sembla que es va plantar al costat del portal de l'Ajuntament, que aleshores es trobava a la plaça de la Vila, als baixos on avui hi ha una botiga de regals.

El 1834, l'Ajuntament va decidir traslladar-la al mig de la plaça, afegint-hi una anella i un suport al capdamunt, per a penjar-hi un fanal. El seu peu estava ficat dintre una roda de molí enterrada. L'historiador rossellonès Henry en la seva *Histoire du Roussillon,* publicada a París el 1835, confirma en aquesta data l'existència de la barra i l'anella.

Aquest fanal va restar-hi fins a principis d'aquest segle. El 1914, com que

Maçanet de Cabrenys a l'any 1917, amb la barra de Rotlan al mig de la plaça. Foto: Cèsar August Torras (Arxiu Fotogràfic del Centre. Ref. A-3773).

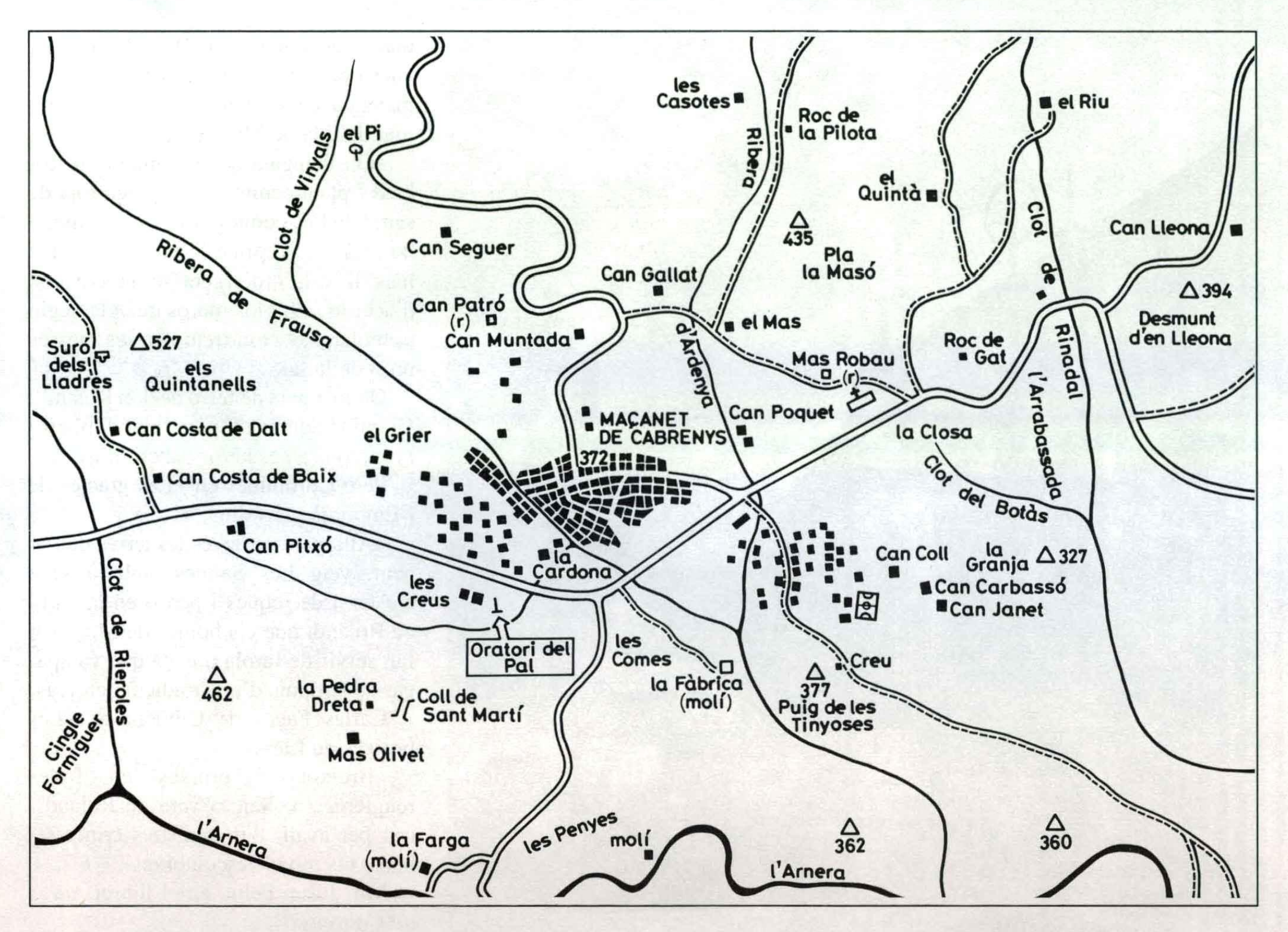

Fa més de dos-cents anys la barra de Rotlan probablement era situada davant mateix de l'actual fàbrica de les Creus. Dibuix: Francesc Beato.

els carros s'enganxaven amb la barra i la sollevaven, l'Ajuntament va creure convenient fer-hi un pedestal de pedra per a preservar-la. El propietari Joaquim Olivet, enginyer de camins, fou el qui dibuixà el croquis d'aquest suport; i el picapedrer que llavors treballava en les obres de la carretera de les Salines esculpí les pedres.

També la barra fou encarada amb la façana de la «Societat». En aquests temps es posà una bombeta al centre de l'anella.

Actualment aquest monument es manté en molt bon estat. En el segle passat, era sovint anomenat a Maçanet com «el pal o vara de Rotlan», avui dia s'ha imposat més la forma «barra de Rotlan».

DESCRIPCIÓ

La barra de Rotlan consisteix en un pal de ferro coronat per una anella i un peu de pedra picada, afegits posteriorment, que s'alça al mig de la plaça de la vila de Maçanet de Cabrenys.

La seva part visible té, fins a l'anella, 3,70 m, i comptant-hi els 0,90 m del pedestal i els 0,90 m de la part enterrada, ens dóna una llargada total de 5,50 metres. L'anella fa 40 cm de diàmetre i 10 cm de gruix. Està soldada a la barra amb el sistema de forja. Se li calcula un pes total de 200 kg.

La seva estructura no és cilíndrica, sinó quadrangular, amb les cares irregulars. Té un perímetre de 30 cm a la part inferior; que s'estreny suaument fins a 20 cm a la punta.

El pedestal construït el 1914 és de pedra picada del país, de formes arrodonides, amb uns muntants corbats que emmarquen quatre seients. La seva base fa 3 m de volt.

Després de tants anys a la intempèrie, la barra ha agafat un color marró fosc setinat; però conserva totes les propietats mecàniques. Aquesta extraordinària resistència a la corrosió, només cal atribuir-la a la qualitat del procediment de la farga catalana. D'aquesta indústria, la barra de Rotlan n'és un magnífic exponent.

LA LLEGENDA I LA VERSIÓ LITERÀRIA

La fantasia popular ha inventat moltes llegendes, que la tradició ha conservat i transmès. De l'heroi Rotlan i de les seves gestes, n'hi ha un reguitzell. La mitologia ens el presenta com un gegantàs, sobretot en llegendes centrades al Pirineu: «Bretxa de Rotlan», «Casc de Rotlan», «Mall de Rotlan», «Cadira de Rotlan», etc., i la nostra «Vara de Rotlan».

De la llegenda, n'hi ha tres versions; l'una ens diu:

«Una vegada recuperat el país de mans dels àrabs, a l'heroi Rotlan, de retorn cap a França, li va fer nosa la vara de ferro que li havia servit d'arma i que

La barra de Rotlan és un símbol de la vila de Maçanet de Cabrenys. Foto: Josep M. Sala.

ja no necessitava. Aleshores, des del pont de Ceret, la va llançar enlaire dient:

"Allí on la meva vara caurà,
Maçanet de Cabrenys serà".

La vara va traspassar la muntanya de les Salines, va rebotre amb el castell de Cabrera i l'enderrocà; finalment, va anar a caure al mig d'un pla on va restar clavada i, segons la predicció del gegant, va néixer al seu voltant la vila de Maçanet».

Una altra versió ens diu que va ser llançada des del castell de Cabrera. Encara una altra ens diu que, en llançar-la des del castell de Cabrera, va dir:

«Ja està massa net»

Volent significar que, com que la muntanya i el país estaven massa nets de moros, la vara no li servia per a res i per això la llençava. I prenent peu de les paraules de l'heroi, la vila que va néixer al voltant de la vara, va adoptar el nom de Maçanet.

De la barra, n'han parlat poetes, com Jacint Verdaguer:

«Maçanet m'ensenyà el pal de ferro / que un dia fou mangala de Rotland». «Com una riuada sense desguàs, pel camí que vingueren, se n'hagueren de tornar empesos pels nostres valents muntanyesos i per l'exèrcit de Carlemany, de qui us quedà, com un vergueró de batolles deixat en una era, la mangala de Rotlan, plantada avui enmig del pla de Maçanet de Cabrenys».

«Oh mangala de ferro que don Roland / plantà enmig de la plaça roja de sang! / si el comte no t'arrenca, ningú ho farà. / Lo comte té una espasa que més li val, / d'argent té la creuera, d'acer lo tall; / los moros quan la vegin tremolaran, / com tremolen les messes prop de la falç.

Oh mangala de ferro de don Roland!, / a qui té aqueixa espasa tu no li plaus / i esperona a sos hèroes al crit d'avant».

Pere Coromines en «Les gràcies de l'Empordà» ens diu:

«Allargant-se devés les terres de ponent, veig Les Salines amb la seva cresteria de roques i penso en la barra de Roland, que els homes de Maçanet, fan servir de farola d'ençà que va apagar-se la flama d'una tradició heroica».

Carles Fages de Climent en «Les bruixes de Llers»:

«Bruixots i bruixes en folles rengleres / volten la vara de Roland / cap per avall, llurs sinistres crineres / baten els núvols escombrant».

Mn. Josep Feliu, en el llibret *Aures de Cabrenys:*

«Vibrant entre el record i l'esperança / resta clavada de Rotllan la llança / enmig mateix del cor de Maçanet, / i la llegenda de guerrera dansa / de boca en boca de passar no es cansa, / tothom la sap de cor de petitet. / Arredossat al roquisser, el poble / reflexa en sos plançons l'actitud noble / encuny de les virtuts de l'Empordà / i el seny i l'ardidesa en ells s'acobla / i com fèrtil i ventejat restoble / espera noves gestes congriar / símbol ferreny que aguaita deslliurança / veient dies de dol i de gaubança / vencent d'usures seculars els danys, / de tot maçanetenc rebrà lloança / o tu! ciclòpia, llegendària llança / d'aquest Rotllan que res li han fet els anys».

La llegenda és coneguda arreu de l'Empordà i moltes vegades s'identifica Maçanet amb la barra de Rotlan. Enfilar-se a la barra fins a tocar l'anella ha estat un repte per a la mainada, que s'ha repetit a través de generacions.

La barra de Rotlan senyoreja la plaça i alhora el patrimoni dels maçanetencs.

El TMB

Tour du Mont Blanc

Iñaki Núñez

TMB són les sigles de Transports Metropolitans de Barcelona i també, emplaçats ja a Chamonix, del Tranway du Mont Blanc. Però, a més, s'anomena així el Tour du Mont Blanc, ben conegut a França (i, segons sembla a Suècia). Es tracta d'una travessa clàssica, ben preparada, que envolta el massís del Mont Blanc. La volta completa es fa en deu dies, sense utilitzar cap tipus d'artefacte mecànic. Nosaltres la vàrem fer en el mateix temps, utilitzant tot tipus d'artefactes mecànics. Tot va començar uns quants dies abans, quan vàrem rebre ordres de l'autoritat familiar competent, de fer el *tour*. Els deures de guia i més encara, de bon marit, fan incontestable la satisfacció d'aquest tipus d'ordres. I que totes fossin així.

De manera que el 8 de juliol de 1992 ens vàrem trobar de nou a Chamonix. Hi ha qui, com jo, considera que Chamonix és el millor poble del món. On altres veuen gelateries, botigues de moda, cafeteries, restaurants cars i una multitud de turistes, nosaltres veiem gelats amb noms com «Aiguille du Midi» o «Tunnel du Mont Blanc», botigues de roba de muntanya i fotos de muntanya, tavernes amb més fotos de muntanya, restaurants acollidors amb alpinistes i un carrer ple de cordades desencordades.

PRIMER DIA: CHAMONIX-BIONNASSAY

A Chamonix, sembla que el temps no pinta bé, però el pronòstic és pitjor, de manera que pensem agafar el telefèric al Brévent i començar el *tour* baixant fins a Les Houches, pujar de nou fins a Bellevue, i arribar a la *gîte d'étape* de Bionnassay.

Aquest és el pla. Però un cop arribats al telefèric del Brévent ens trobem amb la desagradable sorpresa que no funciona. Són les deu i ens diuen que en poques hores funcionarà, si Déu vol. Després d'esperar una mica, i tement que Déu no ho vulgui, decidim anar en autobús a Les Houches i prendre allà el telefèric a Bellevue. D'aquesta manera la jornada serà més aviat simbòlica, menys d'una hora de camí, però servirà, almenys, per a posar-nos en ruta.

Com el seu nom indica, des de Bellevue no es veu res. Ni l'agulla de Bionnasay, ni els Dômes de Miage, ni l'agulla de Goûter. Res. En tot cas, com que el camí és de baixada, i curt, ens decidim a començar.

Merda! Algú ens ha sentit perquè la pluja comença al moment en el qual comencem a caminar. Descendim fins al coll de Voza. És un quart d'hora, però la pluja ha anat *in crescendo*; de manera que entrem a un bar al mateix coll i decidim, mentre amaina, menjar per a recuperar les nostres ja escasses forces.

Una hora després, amb un temps una mica més tractable, baixem directament fins a Bionnassay. La *gîte d'étape* és molt acollidora. Passem una tarda prou deliciosa amb un grup de vuit francesos que es preparen per a fer el *tour*. El sopar que segueix la vetllada de la tarda és encara millor: el guarda fa unes *fondues* –cosa fina–, amb formatges barrejats per ell i ben tractats.

SEGON DIA: BIONNASSAY - NANT-BORRANT

El dia neix plujós, però també tractable. Després d'acomiadar-nos dels amables guardes de la *gîte*, ens encaminem cap a la vall de Montjoie. Sentim que ara, realment, comença el *tour*. Boscos, rius, camins. Anem contents i passem una colla d'uns quinze francesos que també fan el *tour*.

Arribem al llogaret de Champel i continuem descendint a la vall. A la Gruvaz, la pluja, que cau ja fa una estona, ens obliga a refugiar-nos a cobert. Mitja hora d'espera i quan tornem a posar-nos en camí la pluja es fa més ferma. Arribem així a la carretera, a Tresse, i decidim prendre un autobús que ens porti al principi de la vall. La colla sembla que fa el mateix. Al cap i a la fi, no hem vingut a lluitar contra els elements.

I així ens vàrem trobar, no gaire més tard, a Nôtre Dame de la Gorge, una graciosa capella al costat d'un alberg no menys graciós, on ens vàrem obsequiar amb alguna cosa de menjar prop de la llar.

Després del menjar i la visita a la capella en qüestió, ens tornem a posar en marxa. Ja no plou. Resten uns tres quarts d'hora fins a la *gîte d'étape* de Nant-Borrant, des de la qual no sé el que es veu, perquè no es veu res. La pluja ha tornat a començar i hem arribat a la *gîte* xops novament.

El tracte aquí és més bataller, però el menjar és també excel·lent. Hem parlat amb una parella de Montpeller que fa la travessa en sentit contrari, i que l'acaben ara. No han pogut veure el Mont Blanc més que en postals, però ens recomanen alguns allotjaments interessats.

TERCER DIA: NANT-BORRANT - LES CHAPIEUX

El dia neix, aquesta vegada sí, amb tot el cel obert, permetent la caiguda de masses d'aigua d'allò més groller. És curiós, però així com en les ascensions

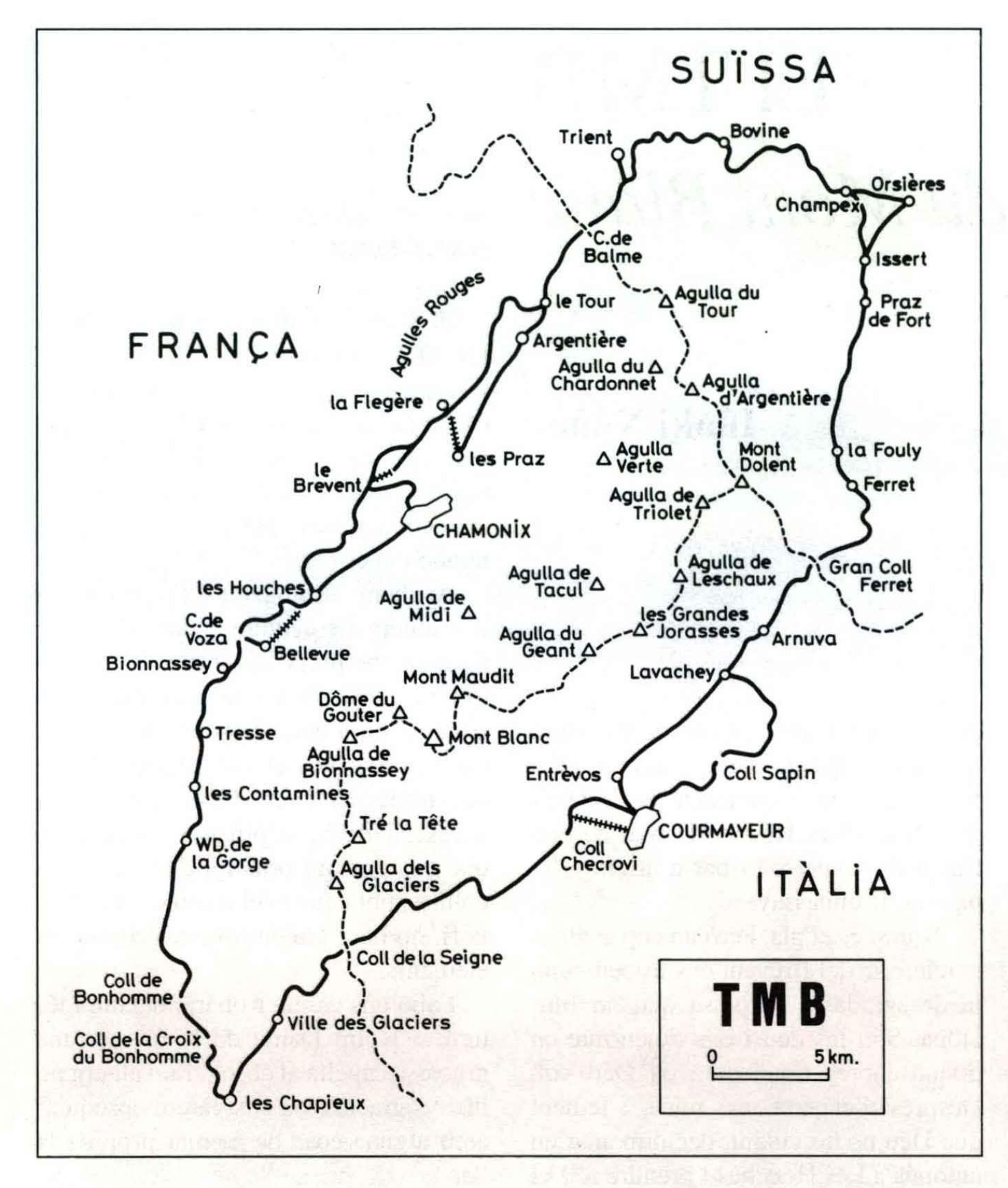

alpines quan fa mal temps un es queda al refugi amb la consciència ben tranquil·la (i, en general, agraïda), en aquestes travessies ningú no es queda a casa pel fet que plogui o troni, i es posen a caminar com si res. De totes maneres, us asseguro que costa començar.

Avui es tracta de pujar al Col de Bonhomme, vuit-cents metres més amunt. Malgrat la pluja, que és contínua i forta, el camí és molt bonic i continuem trobant-nos amb altres grups que fan el *tour*. Passem pel refugi de la Balme i continuem el camí. Més amunt apareixen les geleres. Arribats al coll ens tornem a refugiar en una petita borda on caben dues persones atapeïdes, però que n'allotja en aquests moments 817. Fa fred i va plovent. I com que les desgràcies no vénen mai soles, ara hem de passar un altre coll, perquè, com tothom sap, després del Col de Bonhomme ve el Col de la Croix de Bonhomme. Aquest pas és ja més alpí. Miraculosament, deixa de ploure i, envoltats pels jocs de la boira, anem entre geleres i roques. Em sento fort i content. L'Arantxa no sé com se sent, però s'ha de reconèixer, en honor a la veritat i en honor seu, que pràcticament no m'ha insultat en tot el trajecte, que ha pujat com un home i que fins i tot, en algun moment de debilitat, m'ha somrigut.

Hem demanat allotjament al refugi de la Croix de Bonhomme, del CAF. Però el refugi no apareix fins que un cop de vent que desfà la boira ens mostra les seves parets a un metre de distància.

Està ple de gom a gom. I nosaltres (que considerem que un refugi amb poca gent és el millor lloc del món i, amb molta, el pitjor), truquem per telèfon a Les Chapieux per a demanar dues places que, efectivament, ens concedeixen. De manera que, després d'un refrigeri, aquest cop lleuger, baixem a Les Chapieux, que es veu, entre la boira, mil metres més avall. Quan queda mitja hora per a arribar al fons de la vall, una tempesta amb gran acompanyament elèctric ens fa buscar refugi a la volada d'una granja abandonada. Finalment arribem a Les Chapieux, xops, cansats i balbs.

Malauradament, no hi ha places. N'hi ha, això sí, per a sopar. Almenys tenim alguna cosa (i podem assegurar que una sopa d'ortigues, un conill amb polenta i un assortit de formatges és molt més que alguna cosa). I finalment, l'alberguera, que es considera justament culpable de l'*overbooking*, ens troba lloc a la granja d'un germà seu que fabrica formatges de cabra. I entre cabres, formatges i una parella d'alemanys molt antipàtics que dormen i pequen al nostre costat amb feliç impunitat, passem una nit no gaire bona.

QUART DIA: LES CHAPIEUX-REFUGI ELISABETTA

Òndia! Sol. Un sol esplendorós i cap núvol. En la llunyania, cap al nord-est, es distingeixen unes muntanyes grans i nevades. La de més a l'esquerra, és gegantesca i es tracta de l'Aiguille Blanche de Peuterey. Segons des d'on es miri, encara a l'esquerra en queda una altra encara més gran: el Mont Blanc, per fi.

Anem pujant per la vall de les Glaceres. Passem per la *gîte* de Seloge (pastís de *myrtilles*) i deixem la carretera per introduir-nos al camí que puja al coll de la Seigne, que és ja fronterer amb Itàlia. La pluja ha deixat tots els camins plens de fang i les traces de les petjades ens fan veure que no estem sols en absolut. Passem pel refugi de Mottets. El camí puja suaument. El paisatge és excel·lent: l'Aiguille Blanche de Peuterey ja s'ha ocultat cap a Itàlia, però a l'esquerra tenim primer el Mont Tondu i després l'Aiguille des Glaciers amb el Glacier des Glacieres. Tot un espectacle.

El coll. Itàlia. A baix comença la Val Veni i més al fons el Grand Combin.

Baixem, ara. Algunes geleres inclinades em fan treure el piolet per a major comoditat de l'Arantxa, que el menysprea ofesa, mentre passa amb una agilitat que per a mi voldria.

Finalment, el refugi Elisabetta. Al

El Grand Balcon Sud. Foto: Iñaki Núñez.

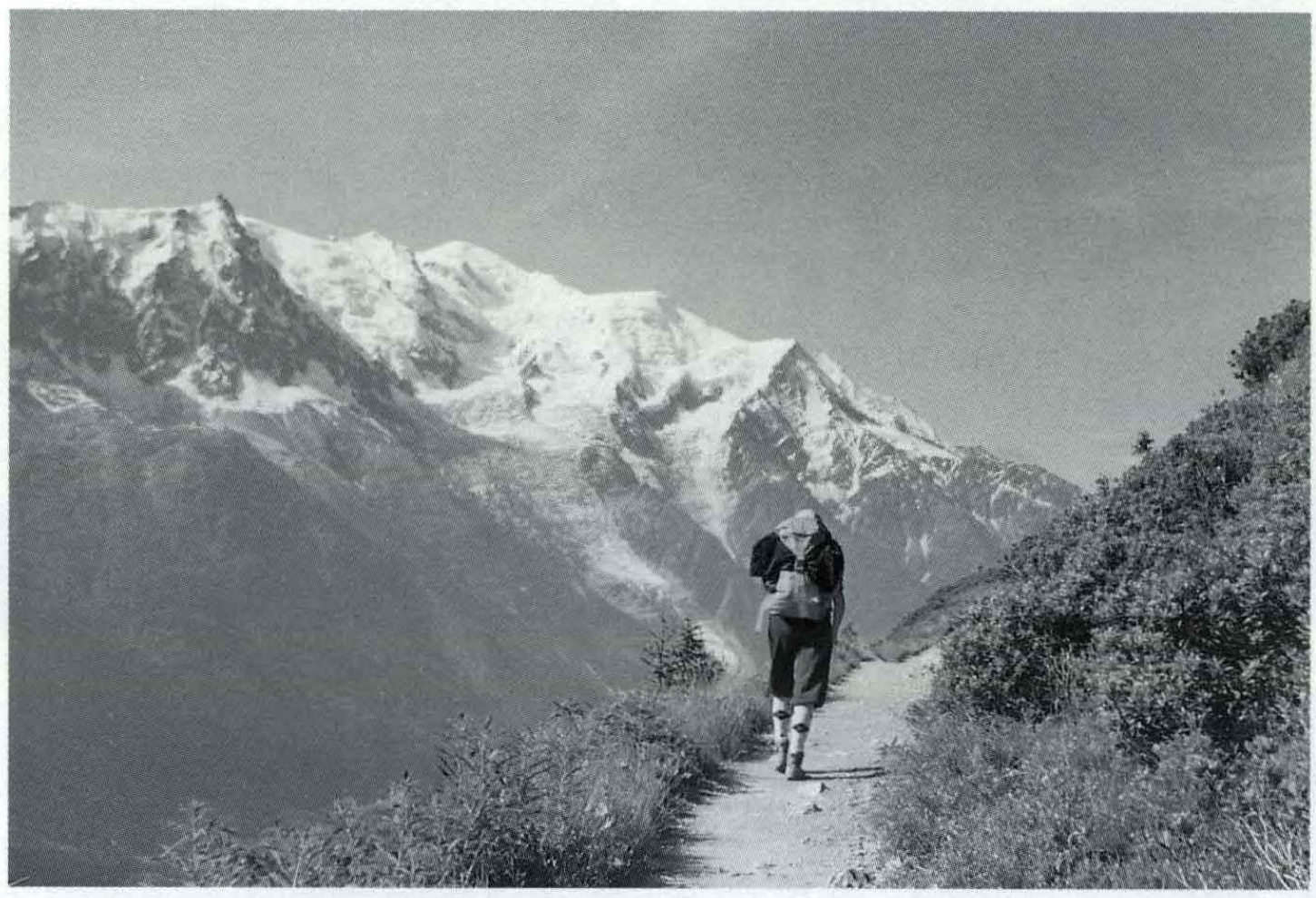

vessant E de l'Aiguille des Glaciers, tenint enfront les Aiguilles de Tré la Tête, el Petit Mont Blanc i la glacera de la Lex Blanche. Es pot demanar més? Doncs sí. Heu estat alguna vegada en algun refugi italià? Doncs l'Arantxa, per aquell temps, tampoc i va quedar corpresa de l'experiència: la cordialitat, les atencions, la sopa minestrone...

CINQUÈ DIA: REFUGI ELISABETTA-COURMAYEUR

Avui, en principi tenim un dia suau. Suau i, encara que no ho sabíem, prou espectacular. Hem baixat al llac Combal, que tampoc no és un llac. Quan acaba, justament quan es veu tallat per la glacera de Miage, deixem la vall per pujar per les muntanyes que queden a la nostra dreta. Realment, les vistes sobre la cara sud del Mont Blanc són des d'aquí inigualables. Llueix també un sol esplèndid i, en molt més temps del que esperàvem ens trobem al coll de Chécroui, després d'haver passat pel llac de Chécroui, que, segons els plànols, devia ser un bassal que vàrem trobar al pas. Al coll, sota la cara sud de l'Aiguille Noire de Peuterey, ens espera una *gîte,* on aprofitem per a dinar. Després, fent ús del telefèric, descendim a Courmayeur.

Courmayeur, un lloc en el qual jo havia estat moltes vegades i que creia que es componia d'un gran pàrking amb alguns carrers per al seu accés, resulta que és un poblet que bé es mereix una visita, fins i tot unes quantes. Les seves cases i carrers són d'un pur estil muntanyenc. El seu museu alpí és també molt interessant.

SISÈ DIA: COURMAYEUR-FERRET

Des de Courmayeur, s'ha de recórrer el Val Ferret italià per a arribar a Arnuva, des d'on passar a Suïssa pel Grand Col de Ferret. Per a recórrer la vall, el TMB l'envolta per la seva dreta passant pel Col de Sapin fins a baixar a Arnuva, ja al fons de la vall i sota el coll Ferret. És una volta no gaire lògica, però, sens dubte, ofereix vistes magnífiques sobre les Grans Jorasses i, a més a més, evita carreteres. Un fi molt noble, però nosaltres decidim recórrer la vall en autobús. I no som els únics, perquè hi ha, a la parada, quatre nòrdics amb la bandera de Noruega a la motxilla que faran el mateix. Amb mitja hora n'hi ha prou per a portar-nos a Arnuva, passant sota la Dent del Geant, Rochefort i, sobretot, les Grans Jorasses, que estan absolutament nevades.

A Arnuva les Grans Jorasses queden ja lluny. Estem sota el Mont Gruetta. El dia torna a ser esplèndid. Pugem primer cap a Pré de Bar, just davant de la glacera de Pré de Bar, que ofereix la curiosa forma de «pota d'elefant», característica de les (poques) glaceres en franc avenç. A la seva dreta, ressalta el Mont Dolent, on es troben França, Itàlia i Suïssa. (En realitat el Tour del Mont Blanc hauria de ser Tour du Mont Dolent, però tindria menys ganxo.)

L'ascensió fins al coll és molt bonica. Hi ha una llum particularment diàfana. Finalment, arribem al Grand Col de Ferret, frontera amb Suïssa. Tan sols queda baixar fins a la vall de Ferret. Un descens en el qual ens situem ja sota de la Tour Noire i de la glacera de l'A Neuve.

La vall Ferret suïssa és una d'aquestes valls que només existeixen a les postals. El poblet de Ferret té una *gîte d'étape,* una ermita, un hotel i, probablement quelcom més que les quatre o cinc cases que es veuen. L'estada a l'Hotel Ferret va ser una de les sorpreses més agradables de tot el viatge que m'estic de comentar per respecte al lector. Aquestes experiències passen un cop a la vida, però després la seva descripció sol ser, amb raó, titllada de cursi.

SETÈ DIA: FERRET-CHAMPEX

L'Arantxa, dona incorruptible on n'hi hagi, no ha caigut en la temptació de romandre la resta de les vacances a l'hotel Ferret. De manera que comencem el dia recorrent tota la vall Ferret suïssa. El camí, sempre entre bosc, passa pel fons de la vall, però allunyat de la carretera.

Passem per la Fouly i arribem fins a Praz de Fort.

Aquí sí que estem a la carretera que ve del Grand Saint Bernard. Ens entretenim veient les cases del poble, amb els llenyers adossats, replens de troncs mil·limètricament tallats i mil·limètricament col·locats. Mentrestant el temps canvia. De manera que decidim prendre la carretera mitja hora fins al poblet d'Issert, a la taverna del qual arribem ja sota la pluja. Encara podem dinar abans d'agafar un autobús que ens porta fins a Orsières i, d'allà, a Champex.

Champex està dominat pel Gran Combin, que es veu molt bé perquè ha deixat de ploure. El massís del Mont Blanc no té aquí una presència predominant. Després d'allotjar-nos a la *gîte* corresponent (les habitacions no tenen número, tenen noms de flors; a nosaltres ens toca la Gentiane, al costat

de la Rhododendron; bonic, oi?), tenim temps de passejar pel llac, de trobar-nos amb els noruecs de Courmayeur i amb els suecs de Ferret (dels quals no he parlat, insisteixo, per no tacar de cursileria el record de Ferret)...

VUITÈ DIA: CHAMPEX-TRIENT

El temps torna a ser bo. S'ha d'anar al Col de la Forclaz, entre Chamonix i Martigny. Hi ha diverses formes d'anar fins allà, però nosaltres escollim el camí més curt, el de Bovine, que ja és suficientment llarg. Diguem que aquest camí no dóna la cara al massís del Mont Blanc sinó a la vall del Roine. Passem per Champex de Baix i pugem cap a Bovine. Un consell: no feu el *tour* amb arriers i mules, que és una altra de les possibilitats. És veritat que les mules porten les motxilles, la qual cosa és un elegant detall per la seva part, però el seu pas per rierols, geleres i estretors del camí és una cosa realment lenta i penosa. És el que ens va semblar, veient un nodrit grup de francesos que així s'ho havien muntat. El desnivell fins a Bovine és d'uns vuit-cents metres, molt enlairats. Pugem a poc a poc (però molt més ràpids que els francesos de les mules), acariciats pels crits de l'arrier, capficat inútilment a establir un absurd nivell jeràrquic entre la mula i ell.

Finalment arribem a Bovine, altes pastures amb moltes vaques, just a dalt de Martigny, al final de la vall del Roine. El dia no és particularment clar i els cims del Valais tan sols s'endevinen. Més a prop, sí que s'aprecia el grup dels Diablerets.

Ara només queda baixar al port de la Forclaz, i d'aquí a Trient, un altre poble dels que deixen bon record, absolutament recomanable, sota les glaceres de Grands i de Trient.

NOVÈ DIA: TRIENT-LE TOUR

Sortim del poble i anem cap al rierol de Nant-Noir. Just quan el creuem ens trobem amb els vuit francesos de Bionnassay que, fent més trampes que nosaltres, han arribat ja fins aquí. És una trobada molt agradable. Pugem després fins al Col de la Balme, frontera entre Suïssa i França, capçalera de la vall de Chamonix. Una altra vegada l'espectacle tan familiar de la Verte, els Drus, l'Aiguille du Chardonnet i tot el batibull fins al Mont Blanc, encara lluny, allà al fons de la vall a l'esquerra.

Des d'aquí baixem fins a Le Tour. Com que el dia és bo i tenim temps, menyspreem el telefèric.

Arribem al poble, on aquesta vegada no havíem emparaulat allotjament, però en trobem amb facilitat al Centre Alpí del CAF. Le Tour és petit i conserva molt bé la casa natal de Michel Croz, assenyalada per un rètol en el qual el recorda com a vencedor del Cervino, Grans Jorasses... i sense anomenar Wimper. Confesso que em va agradar.

DESÈ DIA: LE TOUR-CHAMONIX

Hem pensat fer, com a última etapa, la Flégère-Les Houches, passant pel Brévent. De manera que anem a agafar l'autobús que ens deixarà a Les Praz. A la parada ens trobem de nou amb els noruecs de Courmayeur, que són suecs, segons ens diuen.

Baixem de l'autobús al telefèric a la Flégère. Un cop a dalt, iniciem l'última part del recorregut: el Grand Balcon Sud, des de la Flégère fins a Plan Praz. És un passeig admirable, amb unes vistes immillorables al massís del Mont Blanc. Diuen, i ho crec, que és un dels millors passeigs d'Europa. Fins i tot jo diria que el TMB ha estat creat com una prolongació del Grand Balcon.

Des de Plan Praz, agafem el telefèric al cim del Brévent. Ja només ens queda baixar fins a Les Houches. És una baixada llarga, però sembla tranquil·la. Passem pel Lac du Brévent, per la *gîte d'étape* de Belachat i, en lloc de tirar cap a la dreta, agafem en algun lloc un camí cap a l'esquerra, perquè una hora més tard, continuem veient Chamonix a baix, continuem sense girar en direcció a Les Houches. A poc a poc ens adonem del nostre error: en lloc d'anar a les Houches, arribarem a Chamonix. La baixada és molt llarga i cansada. Ha estat un error, encara que l'únic que vàrem tenir en tot el *tour*. Fins i tot l'Arantxa es va mostrar comprensiva: tres o quatre puntades de peu, alguns insults, realment, el mínim.

Finalment, hem arribat. Ara estem prenent una cervesa a la plaça, a Chez Melanie, punt de trobada fonamental per a nosaltres a Chamonix: guies, turistes... i, oh casualitat!, arriba la parella de suecs que ens vàrem trobar a Ferret, que acaben també el *tour* en aquest moment i que, com nosaltres, estan cansats, acalorats i satisfets. Una altra cervesa. Mentrestant, veiem arribar als noruecs que són suecs...

ALGUNES DADES ÚTILS

Vàrem fer la travessia entre el 10 i el 19 de juliol de 1992. Per aquesta època hi havia lloc a les *gîtes d'étape*, refugis i hotels. No gaire. De vegades vàrem tenir problemes. Això sí, havíem de telefonar al pròxim refugi la tarda anterior. I, també val a dir-ho, érem només dos.

De dutxes, n'hi ha en uns llocs sí, en pocs no.

Les millors dates sembla que són fins al 14 de juliol. A partir d'aquí comencen els francesos les seves vacances. Sembla que quasi tots amb el TMB.

El *tour* no és particularment dur. Però moltes dones que el feien lluïen genolleres ben maques per problemes de marxa (la meva no). Jo crec que es pot plantejar de moltes maneres i s'ha de saber escollir una manera adequada a la preparació que es porta. Es pot fer de moltes maneres: des de fer-lo en un sol dia, en autobús (amb un recorregut diferent, és clar); en quatre, en *footing;* en set, com ho organitzen els guies a Chamonix, saltant-se una bona part del recorregut; en deu, fent-lo complet, o aprofitant alguns transports i telefèrics, com vàrem fer nosaltres; en uns quants dies més, sense transports però tranquil; en cinc-cents, de quatre grapes...

No cal corda, piolets ni coses rares; és clar que això depèn de l'època. Al nostre cas, no vàrem utilitzar la petita corda que portàvem, ni el piolet que, per si un cas, també portàvem. Els colls estan a uns 2.500 h.

Fonamental: adquirir la guia del TMB. Magníficament explicat tot, amb les seves variants, possibilitats de transports, d'allotjaments, tot. Té la secció del plànol 1/50.000 corresponent a la part del recorregut que es descriu a cada full, de manera que quasi no val la pena portar els dos plànols 1/25.000 que cobreixen el massís. En tot cas, jo els vaig portar i van bé.

Els estanys càrstics: un patrimoni natural que cal conèixer i conservar

Maria Rieradevall i Sant

A Catalunya, d'estanys, en tenim relativament pocs, però potser per això posseeixen un atractiu especial per a nosaltres. El més gran és el de Banyoles. De fet, és petit (d'aquí ve dir-li estany), si el comparem amb els llacs d'arreu d'Europa o de la resta del món. A la península Ibèrica només n'hi ha un altre de dimensions similars i que podríem considerar gran per als nostres estàndards (al voltant d'1 km² d'àrea), la llacuna de Sanabria (Zamora). Després hi ha una munió d'estanys petits en superfície però que poden ser molt fondos, al Pirineu, i moltes llacunes d'origen i dimensions diferents, poc fondes, disperses arreu.

Segons el procés de formació dels estanys, la qual cosa sol estar relacionada amb la classe de substrat geològic, podem diferenciar-los entre diversos tipus. D'una manera simplificada, podem dir que hi ha dos grans grups: els estanys sobre substrats silícics (com Sanabria) i els que estan en indrets calcaris (com Banyoles). En aquests darrers, per un procés de dissolució de materials de les capes sedimentàries subjacents, ja siguin carbonats o guixos, hi pot haver una subsidència del substrat, com a conseqüència de la qual es forma una bassa, un estanyol o un llac, segons les dimensions i la fondària que assoleixin.[1,2]

D'estanys i llacunes càrstics d'aquest tipus, en trobem a la zona de l'estany de Banyoles (Pla de l'Estany, Girona), a Estanya (Benavarri, Baixa Ribagorça), Montcortès de Pallars (Pallars Sobirà) i Basturs (Basturs, Pallars Jussà). Fora del Principat, hi ha llacunes càrstiques a Castelló (Tirig), a Conca (Las Torcas) i a Sòria (Laguna de Taravilla), per esmentar-ne algunes. Altres zones similars a aquestes fora de la península, hem de buscar-les a la regió dàlmata, com Plitvice (Croàcia) i els llacs Ohrid i Prespa (Macedònia) i el de Skadar (Montenegro).

A grans trets, podem reconèixer que un estany o llacuna és d'origen càrstic quan té una forma arrodonida simple, o bé s'intueix la unió de diferents cubetes rodones.[1] Aquestes formes es correspondrien a les típiques dolines i *poljes* dels terrenys càrstics. A més, gairebé sempre presenten un cinyell de vegetació aquàtica o de canyís més o menys desenvolupat.

La fondària de les llacunes i els estanys càrstics que hi ha a Catalunya oscil·la entre els 5 m d'alguns estanyols i els 40 m de màxima de l'estany de Banyoles. El procés de dissolució de materials abans esmentat és un procés actiu, que sol continuar funcionant tota la vida de l'estany, circumstància que fa que la morfometria, és a dir, la forma

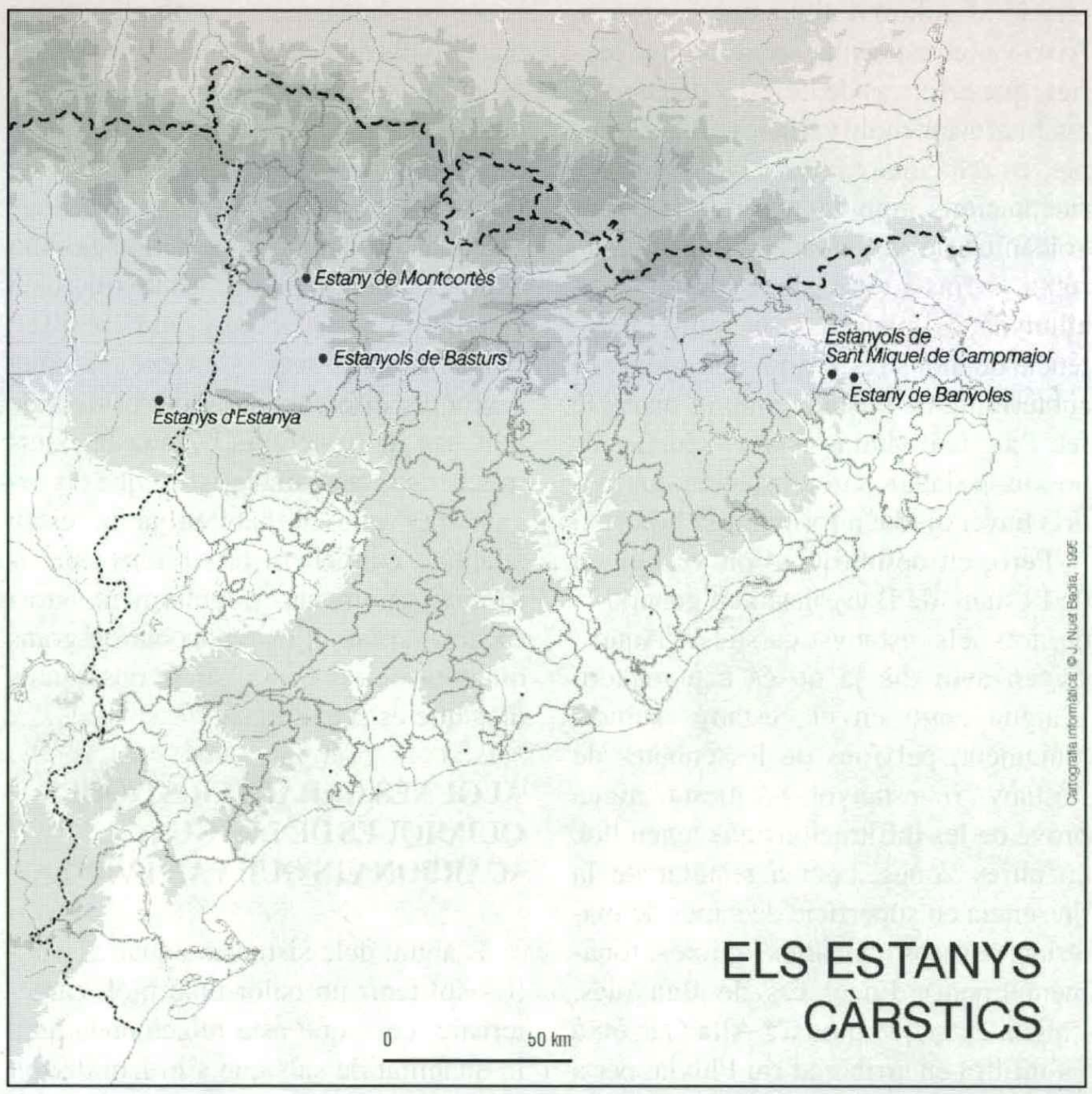

* Al principi de novembre de 1994, es va formar un altre estanyol a uns tres cents metres a l'E de l'estany Gran de Basturs; això demostra que els estanys càrstics són ben vius. Malauradament, sembla que hi ha intenció d'omplir-lo de terra per part dels habitants de la zona.

la vida de l'estany, circumstància que fa que la morfometria, és a dir, la forma del perímetre de l'estany, i la batimetria, és a dir, la forma en fondària, puguin anar variant. Per tant, les notícies d'aparició de nous estanyols o d'esfondraments no són pas rares*. Aquest passat mes d'octubre (22-X-1994) la notícia d'un sobtat canvi de nivell de l'estany de Banyoles va aparèixer a primera plana d'alguns diaris. Estudis posteriors han mostrat que es tractà d'un esllavissament en la zona profunda propera al Club Natació Banyoles, el qual generà una onada que malmeté algunes de les instal·lacions del club. En definitiva, no fou res de gran importància, però és un fet que demostra que l'estany és ben viu.

ELS «MISTERIS» DELS ESTANYS CÀRSTICS

Un dels aspectes que més han afavorit la creació de llegendes i de teories misterioses sobre els estanys càrstics és la procedència de l'aigua i la fluctuació de nivell que poden presentar. En general, la conca de recepció d'aigua de pluja dels estanys càrstics és petita amb relació al volum d'aigua que contenen. Això va fer especular sobre moltes teories, que en el cas de l'estany de Banyoles han estat molt variades. Per exemple, es relacionava l'estany i les seves fluctuacions amb la possible activitat volcànica de la veïna zona de la Garrotxa, o fins i tot d'altres indrets molt allunyats del planeta. O bé, amb l'existència de monstres, o amb una connexió subterrània de l'estany amb el mar. De fet, l'aigua d'alguns estanys càrstics és un xic «salada», circumstància que podria haver ajudat a formular la hipòtesi.

Però, en definitiva, d'on ve l'aigua de l'estany de Banyoles, i en general la de tots els estanys càrstics? Aquest origen avui dia ja no és cap misteri. L'aigua entra en els estanys subterrànianment, pel fons de les cubetes de l'estany o estanyol. Aquesta aigua prové de les infiltracions que tenen lloc en altres zones, com a resultat de la presència en superfície de capes de materials porosos (calcàries i guixos, fonamentalment). En el cas de Banyoles, l'aigua és la que plou a l'Alta Garrotxa i s'infiltra en arribar al riu Fluvià, per a sorgir, uns quants quilòmetres més enllà, a l'estany. Aquest fet és conseqüència d'una falla tectònica (falla d'Albanyà), que interromp la capa de materials porosos amb una altra de materials impermeables. El viatge subterrani pot durar entre 12 i 90 dies, encara que en alguns casos s'ha detectat aigua d'entre un i trenta anys d'antiguitat.[3]

L'entrada d'aigua pel fons fa que una certa quantitat de materials molt fins quedin en suspensió permanent, de manera que en les zones on l'afluència d'aigua és més important hi ha una capa de sediments en suspensió situada a fondàries diferents, segons la forma de l'estany o de la cubeta, entre altres coses. En algun cas pugen a la superfície, com a l'estanyol dit, per aquesta raó, de la Cendra. Aquest origen explica fàcilment les fluctuacions de nivell de l'estany. Podem considerar tota la zona de Sant Miquel de Campmajor-Banyoles-Espolla com una gran esponja plena d'aigua. Segons la quantitat de precipitació caiguda a la zona de l'Alta Garrotxa, aquesta «esponja» estarà més o menys plena d'aigua, és a dir, tindrà més o menys pressió d'aigua. Això fa que, quan està molt plena, l'aigua sobreïxi (desbordaments) o ompli cubetes o estanyols que en altres circumstàncies estan buits. Aquest és el cas de l'estany del Clot d'Espolla, situat a uns seixanta metres per sobre el nivell de l'estany de Banyoles, el qual només s'omple d'aigua quan el sistema és ple i plou a l'Alta Garrotxa (pot no ploure a Banyoles i, en canvi, omplir-se l'estany del Clot d'Espolla). Quan això s'esdevé, l'aigua brolla per diferents bullidors i flueix de nou cap al riu Fluvià.[4] Aquesta intermitència és tan característica que els organismes que hi habiten ja hi estan adaptats, com el crustaci *Triops cancriformis*, anomenat popularment «tortugueta», el qual es pot trobar en grans quantitats en el Clot quan fa uns quants dies que és ple d'aigua.

ALGUNES CARACTERÍSTIQUES QUÍMIQUES DE L'AIGUA: «CARBONATS QUE VAN I VÉNEN»

L'aigua dels sistemes aquàtics càrstics sol tenir un color blau molt característic, cosa que està relacionada amb la quantitat de sals que s'hi han dissolt en el seu viatge subterrani. Aquestes sals són les que donen un cert gust salat a les aigües, encara que diferent del de l'aigua de mar, perquè en aquesta les sals són clorurs, i en l'aigua dolça són carbonats i sulfats. Per això les aigües d'alguns indrets càrstics no són gaire recomanables per al seu consum diari, tot i que en molts casos se'n recepta la ingesta amb finalitats curatives pel seu alt contingut en sofre. Així, a Banyoles funcionà el balneari de la Puda (encara hi queda la font), dit així per la pudor que desprenen les seves aigües a causa del sulfhídric.

Una part del material dissolt en els estrats subterranis de carbonats és retornat a l'estany per l'acció dels organismes, en un procés que podríem anomenar de «fabricació pròpia de roques». En efecte, en algunes zones somes de l'estany, la presència i l'activitat de les algues provoca certs canvis químics en l'aigua del seu voltant, de manera que els carbonats dissolts en l'aigua precipiten damunt de les algues. Aquestes han de superar aquest colgament i successivament es van formant capes d'algues i de carbonats d'origen biogènic. Així es formen els travertins, tan explotats i usats en la construcció d'edificis de la zona, com n'és un bell exemple la plaça porticada de la ciutat de Banyoles o l'església de Porqueres.

QUINS ORGANISMES HI VIUEN?

Com ja hem dit abans, la vegetació litoral sol ésser important. En el cas de l'estany de Banyoles, hi trobem diverses espècies de plantes semisubmergides (canyís, jonca, mansega, nimfees...) i d'altres de totalment aquàtiques, com els milfulles o les algues caràcies. Aquesta és també, a grans trets, la composició florística majoritària dels altres estanys, amb alguna variació local. Per exemple, a Basturs podem trobar també *Nitella, Utricularia* i *Potamogeton.*

Els organismes del plàncton, ja siguin vegetals o animals, són espècies que podem trobar en molts altres llacs del món, un xic salats com aquest. Únicament a l'estany de Basturs trobem una espècie poc comuna d'alga, *Ceratium cornutum*, que s'ha descrit només en aquesta localitat en tota la península Ibèrica. En general, el fitoplàncton i el

• *A dalt, a l'esquerra, una visió hivernal de l'estany de Montcortès, amb el Pirineu nevat al fons. Foto: J. Nuet Badia.*

• *A dalt, a la dreta, l'estany de Gran de Basturs, voltat de pollancres i un herbassar higròfil. Foto: J. Nuet Badia.*

• *A l'esquerra, l'estany de la Coromina a Sant Miquel de Campmajor. Aquest estany queda enclotat amb relació a les terres que l'envolten. Foto: J. Nuet Badia.*

• *A baix, a l'esquerra, l'estany de Banyoles, on s'aprecien unes quantes de les cubetes que conformen l'estany. Foto: Maria Rieradevall i Sant.*

• *Els estanys càrstics solen tenir un cinyell de vegetació aquàtica que els envolta, com és el cas de l'estany Petit d'Estanya, a baix, a la dreta. Foto: Maria Rieradevall*

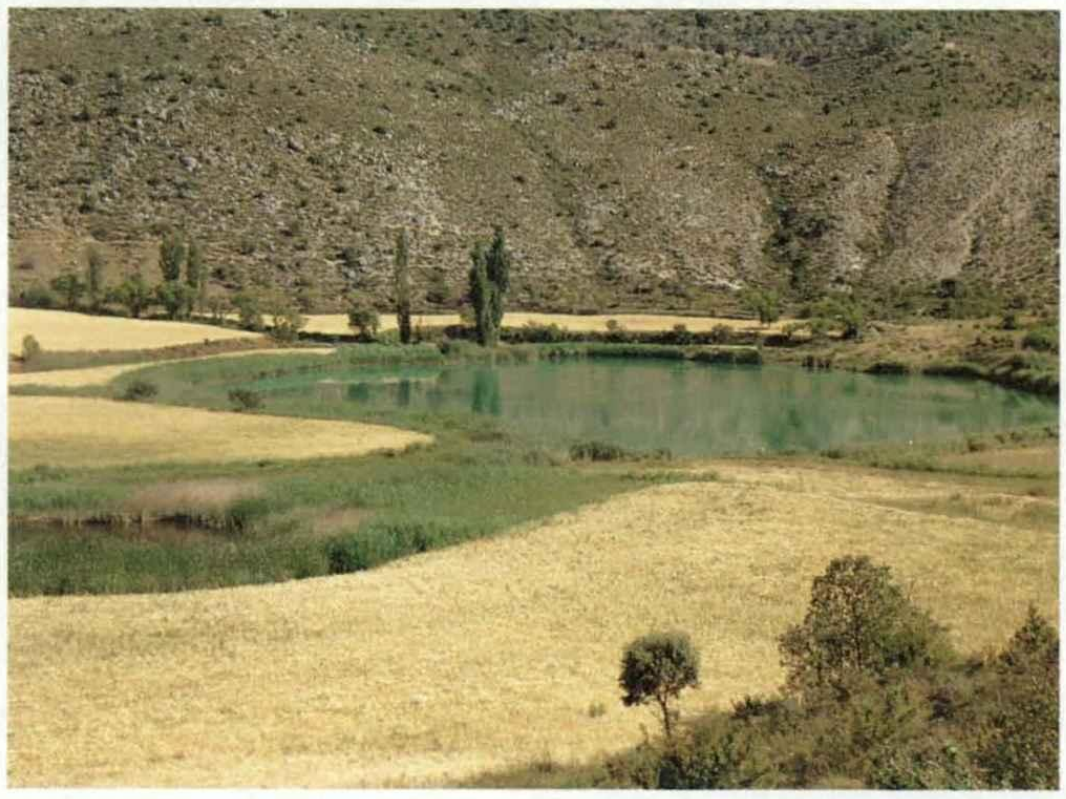

zooplàncton no es troba en densitats gaire elevades, perquè de menjar (nutrients), no n'hi ha gaire; des d'aquest punt de vista són aigües força netes (oligotròfiques). Tot i això, tal com es pot veure en la taula, alguns d'aquests estanys es poden considerar com a eutròfics o hipereutròfics, com l'estany Cisó o el Corominá, en aquests casos les densitats de fitoplàncton solen ser més elevades.

Els estanys càrstics del nostre territori no acostumen a tenir connexió amb sistemes de rius i rieres superficials importants, amb excepció de l'estany de Banyoles, el qual té actualment sis recs de sortida. És a dir, que la principal via de pèrdua d'aigua és l'evaporació o bé, quan plou fort, alguns torrents o recs intermitents. Aquest aïllament ha fet que només l'estany de Banyoles tingui una fauna de peixos autòctona, algunes de les espècies de la qual han estat extingides com a conseqüència de la introducció de peixos d'espècies foranes. A Banyoles hi ha dotze espècies, la meitat introduïdes artificialment a l'estany, moltes d'elles pel Dr. Darder, al principi d'aquest segle. Això ha fet molt de mal a les comunitats autòctones, les poblacions de les quals estan molt reduïdes.[5] A la resta d'estanys i estanyols només hi ha peixos quan s'han introduït, com és el cas de la truita a l'estany de Montcortès o del barb a l'estany Gran de Basturs.

La fauna bentònica (que viu sobre un substrat) del litoral és la més desconeguda d'aquests sistemes aquàtics, i les dades de què disposem són del tot incompletes i fragmentàries. En canvi, de la fauna bentònica sublitoral i profunda, que habita els sediments tous de les zones més fondes, en tenim més informació, especialment de l'estany de Banyoles.[6] S'han identificat fins a 73 espècies diferents d'invertebrats, la majoria larves d'insectes i cucs. Els sediments presenten un color diferent segons les condicions d'oxigen del fons, de manera que quan està ben oxigenat el fang és de color marró, i quan hi ha problemes amb l'oxigen es va tornant de color negre. Aquest és un fet comú a tots els sistemes aquàtics lacustres i als embassaments, de manera que a l'estiu hi ha anòxia (manca total d'oxigen) i a l'hivern, amb les aigües barrejades, l'oxigen arriba fins al fons. En els estanys càrstics, per la seva morfologia de cubetes fondes i estretes, és freqüent que es donin situacions de meromixi, en les quals les aigües no es barregen en tot l'any. Això, juntament amb la composició tan elevada de sulfats en l'aigua, fa que les condicions d'anòxia en el fons no hi siguin rares i, per tant, algunes zones de l'estany poden romandre sense oxigen tot l'any o una bona part de l'any (vegeu taula). Aquest fet afecta d'una manera important els organismes, els quals han d'adaptar-se a aquestes condicions de vida difícils, ja sigui esquivant aquestes zones, com migrant quan és mala temporada o adaptant-hi el seu cicle de vida.[6] Quan l'anòxia és tan important, només els bacteris poden sobreviure-hi, com a l'estany Cisó o a l'estany Gran d'Estanya. En algun dels estanyols de l'àrea de Banyoles (estanyol de Can Cisó) aquestes condicions poden trobar-se en superfície algunes èpoques de l'any (hivern), de manera que hom pot veure els bacteris perquè donen un característic color vermell o rosat a l'aigua.

La qüestió de l'oxigen és un aspecte molt important en tots els estanys càrstics, i és el que els fa més vulnerables a qualsevol acció humana que comporti una disminució de l'oxigen dissolt en l'aigua, com és la contaminació amb matèria orgànica.

GESTIÓ I PROBLEMÀTICA ACTUAL D'AQUESTS SISTEMES LACUSTRES TAN ESPECIALS

Actualment gairebé tots els sistemes aquàtics del nostre país pateixen problemes de contaminació o de manca d'aigua. Els estanys no són una excepció i estan afectats també per les variades accions humanes.

En el cas dels estanys que ens ocupen, els problemes que mereixen més atenció, per a poder fer una bona gestió d'un recurs natural tan preuat com són aquests estanys càrstics, estan relacionats amb l'ús de l'aigua, els abocaments i la contaminació, i la freqüentació del litoral.

Ús de l'aigua

El principal efecte sobre els estanys càrstics no és tant el consum directe, que pot ser petit (únicament a Banyoles podem dir que hi ha un cert consum de tipus domèstic), sinó la sobreexplotació dels aqüífers que alimenten els estanys, mitjançant pous, l'extracció d'aigua per a regar o per al bestiar.

Aquest és un problema que pot ser important en el futur a Basturs, i per això cal ésser molt prudent amb les extraccions d'aigua que es volen fer. En els darrers anys hom ha constatat una disminució de la fondària mitjana de l'estany Gran d'Estanya, que fa pensar seriosament en els danys que aquesta sobreexplotació ocasiona en els estanys càrstics.

Un altre aspecte relacionat és el de l'ús de l'aigua des del punt de vista recreatiu. Això és aplicable només a l'estany de Banyoles, per les seves dimensions. Activitats d'atracció turística, com el *wind-surf* o l'esquí aquàtic (que, de fet, ja fa uns quants anys que no s'hi practica), no beneficien en res aquests petits estanys. La seva influència està tant en l'efecte físic o pertorbacions a la costa que provoquen les onades produïdes per les llanxes, com en la contaminació d'olis i combustible de les llanxes i barques de passeig. En aquest sentit seria important implantar un sistema de vehicles moguts per energia no contaminant, com, per exemple, l'elèctrica. Això ja està funcionant i amb èxit en altres indrets càrstics de petit volum, com els llacs de Plitvice (Croàcia) o en altres llacs, com a Sanabria (Zamora), on estan prohibides les embarcacions amb motor d'explosió.

Abocaments i contaminació (qualitat de les aigües)

Ja n'hem fet un primer esment en parlar dels vehicles de passeig, però cal dir que aquest no és el principal o més important problema amb risc de contaminació a l'estany de Banyoles. Un exemple del que pot passar en un estany càrstic quan els abocaments de materials orgànics són excessius, el tenim en l'estanyol del Vilar, el qual està connectat a l'estany de Banyoles. Al Vilar, l'entrada de materials provinents per escorrentia o bé directament dels camps de conreu de les zones properes, amb excés d'adobs i residus de granges, ha portat a un estat de difícil recuperació.[7,8]

DADES COMPARATIVES D'ALGUNES DE LES CARACTERÍSTIQUES GEOGRÀFIQUES I LIMNOLÒGIQUES D'UNA SELECCIÓ D'ESTANYS I ESTANYOLS CÀRSTICS DEL PRINCIPAT DE CATALUNYA

Estany	Banyoles	Estanya Gran	Estanya Petit	Montcortès	Basturs Gran	Basturs Petit	Cisó	Coromina
Municipi	Banyoles	Benavarri	Benavarri	Montcortès de Pallars	Basturs	Basturs	Banyoles	Sant Miquel de Campmajor
Localització (comarca)	Pla de l'Estany	Baixa Ribagorça	Baixa Ribagorça	Pallars Sobirà	Pallars Jussà	Pallars Jussà	Pla de l'Estany	Pla de l'Estany
Altitud s.n.m.	175	670	670	1065	640	630	175	325
Superfície (km^2)	1,18	0,2		0,93			0,00046	0,0032
Fondària màxima	46,4	18	10	30	14	12	8	8 (4-8)
Nre. de cubetes	6	2	1	1	2	1	1	1
% aports aigua subterrània	92	100	100	100	100	100	100	0
Zona de recàrrega de l'aqüífer	rius Llierca i Borró	SW, calcàries Estopanyà	id. anterior	-	Montsec	Montsec	sist. Banyoles	sist. Banyoles
Sortida de l'aigua de l'estany per	5 recs	només evaporació	id. anterior	torrent Ruixou	1 rec	1 rec	1 rec	canonada
Característiques de l'aigua:								
PH	6,8-8,3	7,2-8,4	8,1	6,5-8,5	7,6-8	-	6,8-8,0	7,8-9,0
Conductivitat (%S/cm)	1200-2400	1950-3660	960	500	425-529	537	1900-2100	450-900
Sulfats (%g àt/l)	4,6-16,6	6,6-8,4	-	0,7-1,9	-	-	4,6-10,4	0,3-0,7
Meromixi [(a)]	sí (a 2 cubetes)	sí (a 12 m)	no	sí	no	no	sí	no
Disc de Secchi, màxim [(b)]	6	8,3	1,1	8,4	4,95	12	2,25	0,87
Estat tròfic [(c)]	oligotròfic	oligo/mesotròfic	meso/eutròfic	oligo/mesotròfic	oligotròfic	oligotròfic	eutròfic	hipereutròfic
Hi ha dades sobre...?								
Fitoplàncton	sí	sí	sí	sí	sí	fragmentàries	sí	fragmentàries
Bentos profund	sí	sí (no hi ha res)	-	-	-	-	sí (no hi ha res)	no
Zooplàncton	sí	sí	sí	sí	sí	fragmentàries	sí	-
Peixos	spp. autòctones + introduïdes	?	?	spp. introduïdes (truita)	spp. introduïdes (barb)	?	no peixos	-

La taula ha estat confeccionada a partir de fonts bibliogràfiques diverses (1, 3, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17) i mitjançant dades inèdites dels treballs pràctics de camp amb alumnes de l'assignatura «Limnologia» del Dep. d'Ecologia de la Universitat de Barcelona (agraïm al Departament d'Ecologia i en especial al Dr. N. Prat la possibilitat d'ús d'aquestes dades).

(a) Meromixi: fenomen pel qual l'aigua més fonda no es barreja amb la superficial.

(b) Disc de Secchi: disc blanc de 30 cm de diàmetre amb el qual es mesura la transparència de l'aigua, les unitats són els metres de fondària en què deixem de veure el disc.

(c) Estat tròfic: indica si a l'estany hi ha molts (eutròfia) o pocs (oligotròfia) nutrient a l'aigua.

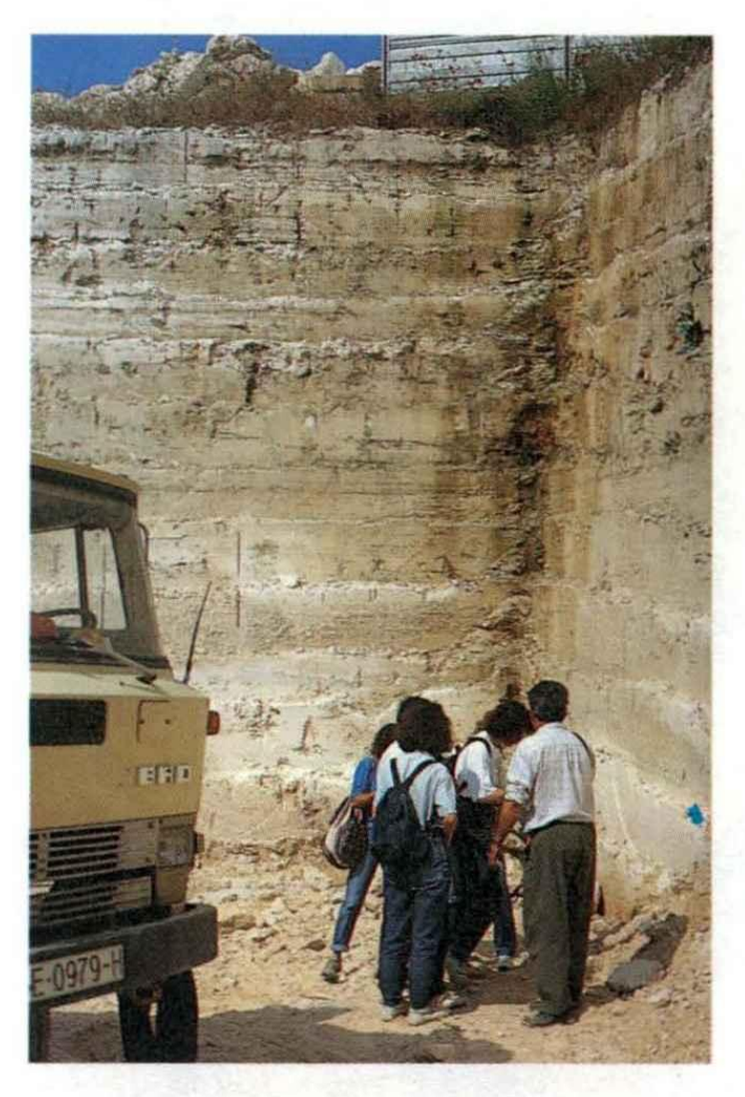

Tot i que és un procés lent, que creix pocs mil·límetres l'any, els travertins poden assolir molts metres de potència al llarg dels anys. A la foto, pedrera d'explotació de travertí al Pla de l'Estany.

Els nivells de concentració de sulfhídric (substància tòxica per als organismes) hi són tan elevats que la diversitat del sistema s'ha reduït considerablement i a vegades hi ha mortaldat de peixos.

A l'estany de Banyoles, originàriament d'aigües molt netes, s'ha detectat un lleuger empitjorament de la qualitat de les aigües, pel mateix motiu que al Vilar, i per l'abocament directe a l'estany d'algunes clavegueres. Cal assenyalar, però, que les aigües brutes de la població de Banyoles no són abocades, per sort, a l'estany, sinó que ho fan al riu Terri, el qual en pateix les conseqüències.

Els sediments fins es tornen de color negre per la formació de sulfurs de ferro quan hi ha anòxia; per contra, el color ocre o marró indica que les condicions són oxidants.

Els excessos de matèria orgànica en els sistemes aquàtics solen comportar una disminució important de la concentració d'oxigen en l'aigua, fet que impedeix l'existència d'una gran quantitat d'organismes. Com ja hem assenyalat abans, aquesta disminució d'oxigen, afegida a la ja normal facilitat a presentar situacions d'anòxia en el fons dels estanys càrstics, fa que la nostra preocupació per aquesta qüestió sigui més gran.

Freqüentació del litoral i conservació de la vegetació i dels travertins

Aquest és un aspecte particularment complex i poc conegut pel ciutadà, el qual sol estar més familiaritzat amb els problemes de la contaminació que amb el deteriorament físic dels ecosistemes. Però el cas és que els estanys càrstics, en especial el de Banyoles, han patit la degradació de la seva zona litoral. L'excessiva freqüentació de les vores ha fet disminuir notablement la seva vegetació, i més quan la mateixa administració municipal hi ha ajudat, a vegades, amb activitats força expeditives de «neteja» de la vegetació per a facilitar l'accés directe dels pescadors a l'aigua de l'estany. Aquella freqüentació s'ha produït tant des de fora cap endins de l'estany, com des de dins cap enfora, mitjançant les barquetes de rem que molta gent lloga per gaudir de l'estany, sense tenir cura de no malmetre les vores. L'accés fàcil i de tanta gent a l'estany ha tingut també uns efectes no avaluats d'una manera rigorosa sobre els travertins, de resultes de l'erosió provocada pel bany.

Ens consta, però, que en els darrers temps, des de l'Ajuntament de Banyoles, s'està fent un gran esforç per millorar la gestió de l'estany de manera que s'evitin tots aquests problemes i se'n disminueixi l'efecte en la mesura que sigui possible. En aquest sentit, s'han emprès accions de recuperació de l'àrea d'aiguamolls que envoltava una gran part de l'estany en temps antics, i que havia estat dessecada. Així mateix, l'accés directe a l'aigua es restringeix a certes zones «controlades» de l'estany mitjançant passarel·les de tipus palafític. Les activitats de picnic, abans de lliure ús, estaran ara restringides a l'àrea de la Draga, on hi ha serveis més adequats.[9] Aquestes accions ben segur que milloraran la preservació de l'estany; només caldrà una bona col·laboració per part dels visitants i un bon seguiment i manteniment per part de les autoritats.

Si bé és cert que l'estany de Banyoles ha hagut de pagar un cert preu perquè aquestes accions s'iniciessin, ja que ha estat engrandit uns quants metres per a permetre l'execució de les proves olímpiques de rem, a canvi, una zona anteriorment modificada li ha estat retornada a l'estat natural. Hem de reconèixer que aquestes obres s'han fet amb cura, i esperem que no li hagin comportat un preu massa car.

Com sempre, cal valorar i sospesar molt bé cadascuna de les actuacions que fem sobre els sistemes naturals del nos-

La formació de travertins (roques carbonatades), induïda en aquest cas per l'activitat biològica, és un fenomen important en els estanys càrstics com l'estany de Banyoles.
Fotos: M. Rieradevall.

Les aigües de l'estanyol de Can Cisó es tornen de color rosa a l'hivern, quan els bacteris pugen a la superfície.

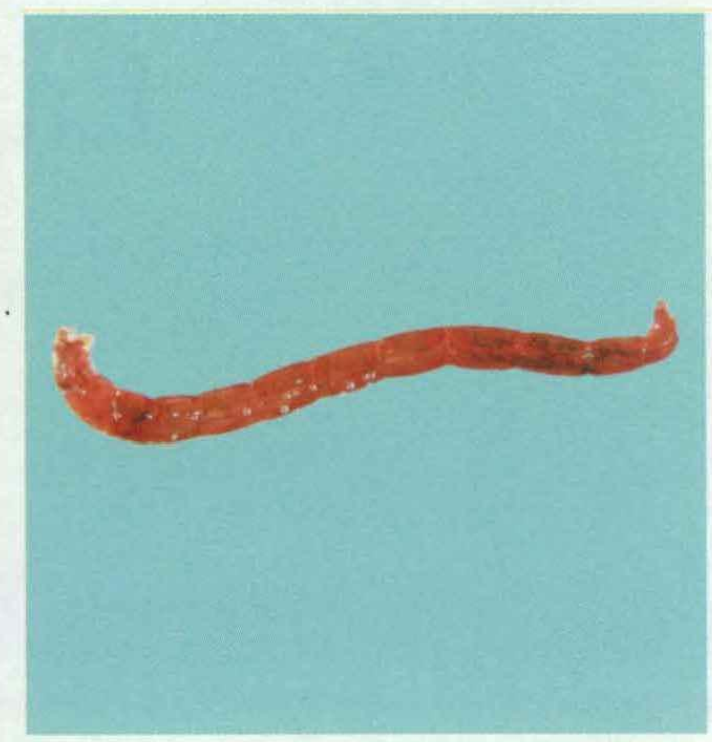

Als fons de sediments, quan l'oxigen està disponible, la fauna hi és força abundant i variada. A la foto, larva d'un dípter quironòmid; el color vermell tan viu que té es deu a la possessió d'un pigment respiratori que li permet d'obtenir oxigen, encara que la concentració d'aquest element en l'aigua sigui baixa.
Fotos: M. Rieradevall.

tre país. De tots depèn, doncs, que aquests sistemes aquàtics tan singulars però tan nostres conservin un bon estat de salut o el recuperin.

BIBLIOGRAFIA

1. *Història Natural dels Països Catalans*. Volum 14: *Sistemes Naturals*, Enciclopèdia Catalana, S.A.

2. D. BRUSI, J. BACH i M. SANZ, 1990, *Itinerari geològic de Banyoles (Descoberta del funcionament del sistema lacustre)*, Ajuntament de Banyoles-Eumo ed.

3. M. SANZ, 1983, «L'Estany de Banyoles i el seu sistema hidrològic», *Ciència*, 26: 24-27.

4. E. COSTA, 1992, «Bullidors i recs intermitents d'Espolla». *Muntanya* (CEC), 780: 70-76.

5. E. GARCÍA-BERTHOU, 1994, *Ecologia alimentària de la comunitat de peixos de l'estany de Banyoles*, tesi doctoral, Universitat de Girona, 288 pàgs.

6. M. RIERADEVALL, 1991, Ecologia i producció del bentos del llac de Banyoles, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 225 pàgs.

7. Diputació de Girona-Ajuntament de Banyoles (eds.), 1986, *Primeres jornades sobre l'estany de Banyoles*. Ponències i comunicacions.

8. C. ABELLÀ i altres, 1987, «Banyoles, l'estany i els seus interrogants: Anàlisi i diagnòstic de l'estany de Banyoles», *Revista de Girona*, 124: 20-52.

9. J. MONER, J. RIERA, C. ABELLÀ i T. GARROFÉ. 1987. *Banyoles a l'ombra dels JJOO 92*. Edicions Periòdiques de les Comarques Gironines S.A., Girona.

10. J. CAMPS, I. GONZALVO, J. GÜELL, P. LÓPEZ, A. TEJERO, X. TOLDRÀ, F. VALLESPINÓS i M. VICENS, 1976, «El lago de Montcortès, descripción de un ciclo anual», *Oecologia Aquatica*, 2: 99-110.

11. A. ÁVILA, J.L. BURRIEL, A. DOMINGO, E. FERNÁNDEZ, J. GODALL i J.M. LLOPART, 1984, «Limnología del lago Grande de Estanya», *Oecologia Aquatica*, 7: 3-24.

12. J. GARCÍA-GIL, R.C. BRUNET, E. MONTESINOS i C.A. ABELLÀ, 1985, «Estudi comparatiu de l'evolució de la morfometria dels estanyols de la riera Castellana (Banyoles): Estanyol Nou, Sisó i Brollador», *Scientia gerundensis* 11: 81-90.

13. X. MODAMIO, V. PÉREZ i F. SAMARRA, 1988, «Limnología del lago de Montcortès (ciclo 1978-79)», *Oecologia Aquatica*, 9: 9-17.

14. X. RIERA, 1989, «Interrelació entre els cicles del carboni i del sofre en ambients sulfatats. Microorganismes implicats». *Memòria de l'Institut d'Ecologia Aquàtica*, Universitat de Girona, 50 pàgs. (document intern, inèdit).

15. J. M. GASOL, J. MAS, C. PEDRÓS-ALIÓ i R. GUERRERO, 1990, «Ecología microbiana y limnología en la laguna Cisó: 1976-1989», *Scientia gerundensis* 16(2): 155-178.

16. J. M. PASCUAL, 1991, «Hidrogeologia bàsica del Pallars Jussà i de l'extrem nord-occidental de la Noguera. Estimació preliminar dels recursos hídrics subterranis», *Ilerda* «Ciències» 49: 233-251.

17. C. M. BORREGO i J. GARCÍA-GIL, 1993, «Ciclo limnológico de una laguna hipereutrófica en el sistema lacustre de Banyoles (Laguna Coromina, Sant Miquel de Campmajor)». Resumen en el Libro de Actas del VII Congreso de la Asociación Española de Limnología, Bilbao, pàg. 32.

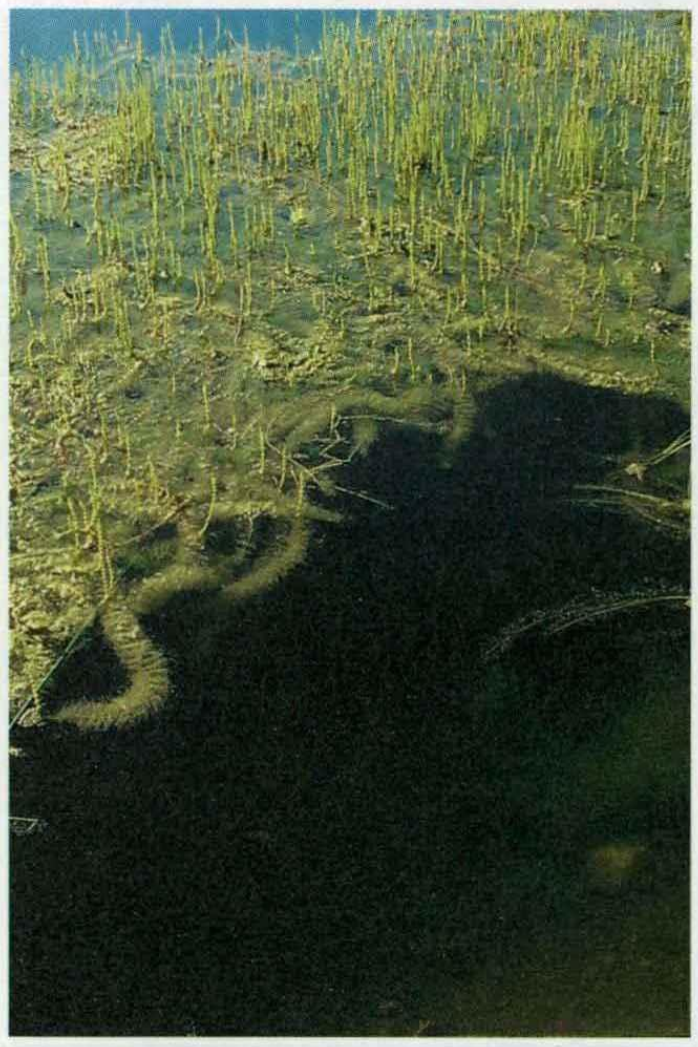

La vegetació de macròfits aquàtics sol ésser important en els estanys càrstics. D'entre les plantes totalment submergides, els* Myriophyllum *o milfulles hi són unes de les més comunes. A la foto, l'estany de Basturs.

La Peira Escrita (Capcir)

Joan M. Vives i Teixidó

Us voldria presentar un itinerari que ens permet conèixer la bonica vall de Galba on hi ha la Peira Escrita. Situada al nord-est del massís del Carlit, ens mostra clarament les seves característiques glacials i el seu suau relleu contrasta amb altres punts propers, com poden ser el roc Blanc i el pic de la Portella Gran. El més interessant d'aquesta vall és la Peira Escrita. Cap a l'any 1960, Jean Abelanet descobreix en unes pedres planes situades en una cometa a 2.300 metres d'altitud, unes inscripcions i dibuixos amb una antiguitat de 3.000 anys. És ben clar que aquestes inscripcions estan envoltades i, de vegades tapades, amb altres de més recents. Podem dubtar de la realitat de les signatures del 1600, però n'hi ha d'altres del 1800 i marques del bestiar de la comarca que els pastors s'entretenien a fer. Els dibuixos més antics són a la primera pedra que trobarem; aquí podem veure representacions de figures humanes esquemàtiques i altres de més elaborades, així com rectangles i ratlletes. Segons sembla, hi havia algun dibuix més interessant, però aprofitant la poca duresa de la roca, algú se les va emportar. A la segona roca, hi veurem algun dibuix rectangular i rodones del mateix estil de Sabassona, però de dimensions més reduïdes. Malauradament, la situació d'aquestes roques, al costat mateix del camí, en una cometa que convida a l'acampada, amb l'abundor de ratllades de totes èpoques que hi ha i la poca consideració d'alguns vianants, posa en perill la perduració dels dibuixos més antics.

El dia que vam anar-hi, anàvem una mica despistats; de fet, dubtava de trobar-la. Vam fer una marrada i ens vam situar sobre la cometa on hi ha les pedres. Mentre jo mirava més amunt, la Marta es va acostar a una parella que estava arrecerada darrere unes pedres. Li van indicar que la Peira Escrita era a la cometa. Vam arribar-hi i ens vam començar a mirar les inscripcions. Al cap d'una estona es va acostar l'home que ho havia indicat a la Marta; va resultar que era un català del nord que havia vingut amb Abelanet a estudiar les pedres. Podeu ben creure que no sé certament les hores que vam estar allà, però se'm van fer molt curtes gràcies a les explicacions d'aquest senyor, i tot això amb un vent fort i fred. Si hi aneu

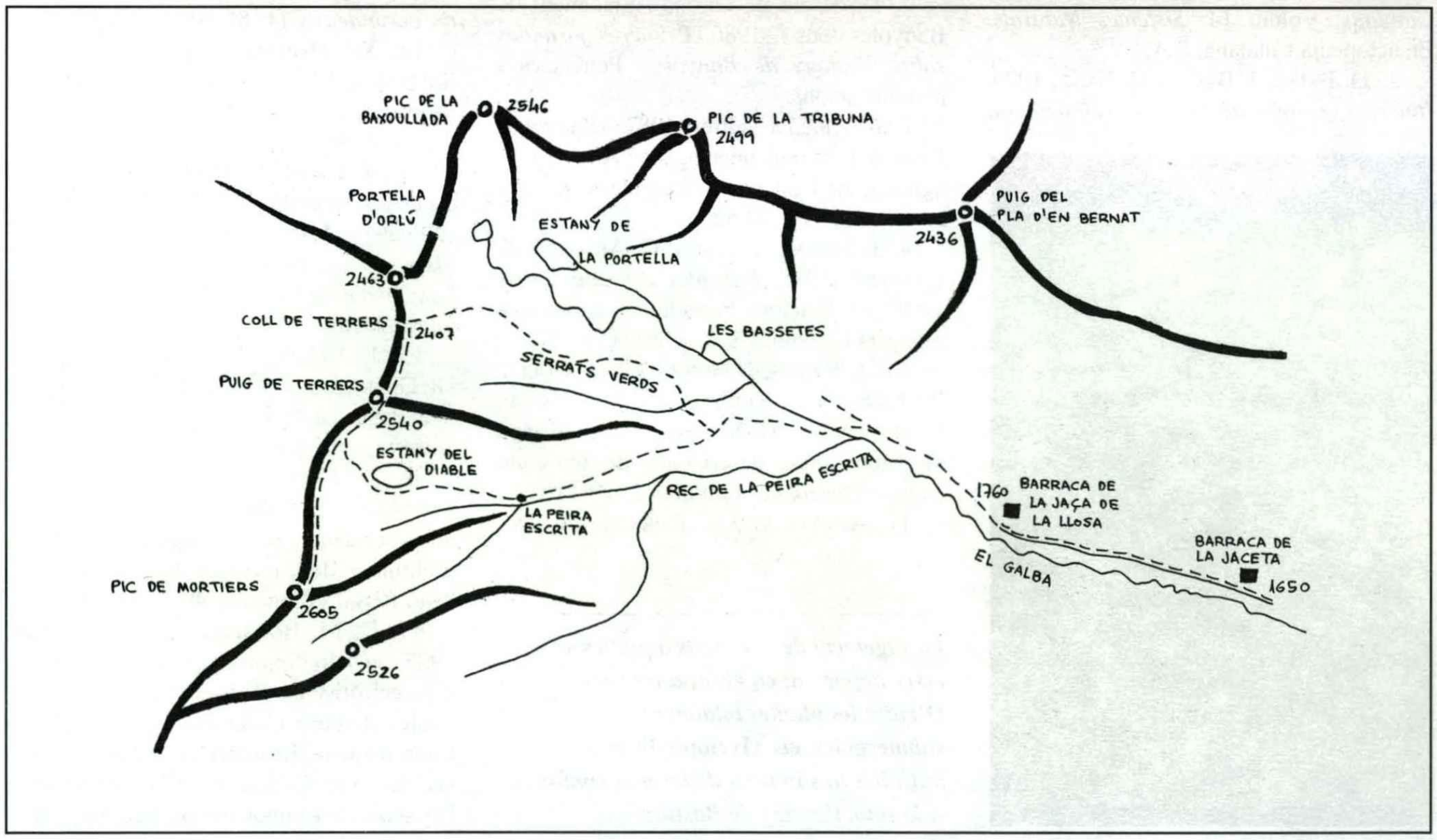

Diferents aspectes dels gravats de la Peira Escrita. Fotos: Joan M. Vives i Teixidó.

i no teniu la sort de trobar algú que conegui les pedres, de segur que podreu passar-hi molta estona descobrint símbols i inscripcions.

L'excursió comença al final de la pista (límit permès als vehicles) a prop de la barraca de la Jaceta. Hi arribarem seguint la D 118; després de passar Formiguera i abans d'arribar a Puigvalador, trobem, a l'esquerra, la carretera que va cap a Font-rabiosa i Esposolla. Des d'aquest darrer poblet, poc més de quatre quilòmetres de pista, força planera i en força bon estat ens situaran al «pàrking», poc més enllà de la barraca. No cal dir que aquesta primera part del recorregut és també molt bonica.

Aquest itinerari ens permet fer un recorregut per la carena que hi ha entre el puig de la Portella Gran i el roc Blanc. És un recorregut sense problemes, per una carena planera. La baixada, la fem pels Serrats Verds, uns turonets entapissats de gespa, amb alguns pins negres. És, realment, una excursió molt bella.

Situats al final de la pista, una mica més enllà de la barraca de la Jaceta hi ha una mena de placeta amb algunes taules, a la vora del riu. Comencem a caminar seguint la pista, que fa una petita pujada, i passem la barrera que impedeix el pas als vehicles. Ens anem enfilant per la vora del Galba. Passem entre bonics pins negres i veiem els herbats vessants que cauen a la vall. Arribem a la barraca de la Llosa (1.760 m; 20 min) que queda a la dreta del camí. Al davant tenim una estupenda visió de la capçalera de la vall, limitada pel magnífic puig de Terrers i els Serrats Verds, on destaquen algunes clapes de pins negres. Baixem lleument i passem a la vora del rec; s'acaba el camí ample i continua un corriol que es bifurca, però les dues branques es retroben una mica més amunt. Pugem una mica i passem un filat. Continuem enfilant-nos i el camí es fa més ample; el riu passa enclotat. Trobem una bifurcació de camins (35 min) i deixem el camí ample que va pujant cap a la portella d'Orlú i el pic de la Baxoillada, a la dreta. Baixem a passar el rec, una mica més enllà de la confluència amb el rec de la Peira Escrita, que baixa encaixonat, i ens enfilem per un vessant herbat fins a arribar a una mena de careneta. Canviem de vessant i passem un tros planer. Al final d'aquest pla hi ha una bifurcació en la qual tirem cap a l'esquerra (senyals); pugem de flanc, dominant uns aiguamolls (les Bassetes). Al capdamunt de la pujada trobem una nova bifurcació de camins (7 h 5 min); tenim unes dolines al costat del camí. Tirem per l'esquerra (senyals). Continuem pujant i flanquejant cap a l'esquerra, passem un reguerot i una careneta. Tornem a ser en una bifurcació de camins (1 h 15 min). Dominem un petit pla. Els senyals van cap a l'esquerra i nosaltres anirem cap a la dreta, en direcció al puig de Terrers. Pugem entre mates de bàlec fins a un pla; passem una careneta i trobem una nova bifurcació. Tirarem per l'esquerra (per la dreta, trobarem un camí que hem deixat abans i que va paral·lel al nostre). Pugem per un vessant herbat i, passant un grupet de pins, trobem un altre camí que ve per la dreta. Continuarem pujant per l'esquerra; planegem i passem uns pins, acostant-nos al rec. Hi ha una bifurcació; podem anar tant per la dreta com per l'esquerra. Si volem trobar amb facilitat la Peira Escrita hem d'anar per l'esquerra, passant el rec que forma un petit tros engorjat i en sortir-ne, continuar per vessants herbats. Per la dreta el camí és menys fressat. Un cop passat el tros engorjat, pujarem per vessants herbats fins al damunt d'un esperonet, des d'on dominem un pla (a sota, a l'esquerra), que és on hi ha les pedres escrites.

La Peira Escrita (1 h 50 min) són tres pedres situades en un pla a la vora del rec. La més interessant és la primera que trobarem a l'esquerra. Són força evidents, ja que són planes i de dimensions força grans.

Una vegada passat el pla on hi ha les pedres, el corriol s'enfila a trobar l'es-

L'estany del Diable i la cometa on hi ha la Peira Escrita a la dreta.
Foto: Joan M. Vives i Teixidó

però on aniríem si en arribar al rec seguíssim el camí de la dreta. Pugem per una cometa, enfilant-nos cap a la dreta; la situació de l'estany del Diable és també força evident. Arribem a una mena de carena des d'on dominem l'estany (2 h) que per la seva forma i situació no deixa de ser curiós; arrodonit, enclotat i sense sortida visible d'aigua. Avançarem cap a l'esquerra. Al davant se'ns obre una àmplia coma al peu de la carena principal. Passem pel costat d'uns rocs i pugem a trobar un evident camí que talla el pendís que tenim al davant tot fent una diagonal cap a la dreta. En trobar-lo, el seguim; tenim una bona vista aèria de l'estany del Diable.

La carena (2 h 20 min) és molt ampla i herbada. La seguim cap a l'esquerra, fent un tros pla fins a descobrir un corriol que s'enfila fent una ziga-zaga per a superar un tros més dret. Arribem a un replà i el camí voreja cap a l'esquerra. Després, seguim la carena per superar els pocs metres de desnivell que ens separen del cim.

El puig de Mortiers (2.605 m; 2 h 30 min) és un petit cim format per un grup de rocs. Magnífic panorama cap al cantó de l'estany d'en Beis i dels plans que hi ha al peu del cim, i que culminen en el puig de la Portella Gran i el puig Peric. Més lluny, podem admirar la complicada orografia de les Piques Roges i els cims de Coma d'Or i Puigpedrós de Lanós. Cap al nord destaca la Dent d'Orlú, que es dreça des d'uns vessants herbats. Si anem cap a l'extrem de la careneta que baixa del cim, podem veure l'enclotada vall d'Orlú, 1.400 metres més avall. També veurem els estanys de Camporells, el puig del Pam, el roc d'Aude, l'embassament de Puigvalador, la serra de Madres i el Canigó.

Desfem el camí i seguim la planera carena que és herbada fins a trobar uns bonys de pedregam, que deixarem lleugerament a l'esquerra, anant en direcció cap als pedrons que destaquen al cim.

El puig de Terrers (2.540 m; 2 h 50 min) és un cim ampli i herbat, que diríem que té poc de cim, malgrat que des de la vall es veu molt esvelt. Visió panoràmica semblant a la de l'altre cim, però ara destaquen els propers i afinats pics de la Baixollada, pic de la Tribuna, el puig del Pla de Bernat i el roc Blanc, que surt per darrere. També és de destacar el pic de Sant Bartomeu, on hi ha la pedrera de talc i el Tarbesó.

Baixem per un fort pendent herbat fins al coll de Terrers (2.407 m; 3 h) ampli i herbat. Al fons de la vall d'Orlú, podem veure Ax dels Termas. Hem de girar cap a la dreta i baixar en direcció a uns bonys rocosos que destaquen molt, ja que tot és herba. Hi ha traces de camí. Hem de deixar aquests bonyets a la dreta i baixar per un fort pendent herbat. Després el camí continua de flanc a força altitud del fons de la vall. Veiem la portella d'Orlú i l'estany del mateix nom. El nostre camí deixa una esllavissada que tenim a sota i baixa per una careneta on es perd. Hem de continuar de pla fins a la careneta del costat on hi ha unes dolines. Tot el vessant és herbat i molt bonic. Baixem directament per una mena de careneta fins a arribar a una mena de collet; hi ha una dolina a la dreta i una tanca. Hem de baixar per una curiosa valleta on hi ha uns bonyets. Tornarem a trobar la tanca, però ara talla el nostre camí. No hi ha cap pas a la tanca; per tant, hem de passar-la per sota. Més avall, la tornarem a trobar i deixarem el camí marcat que la torna a passar, baixant directament per un fort pendent fins a trobar un camí transversal (hem d'anar en direcció a un encrestat bonyet amb pins). Quan trobem aquest camí, planegem i passem un torrentet una mica més enllà, i continuem després la baixada.

Trobem el camí de pujada, al costat d'unes dolines, que seguim fins a l'inici de la nostra excursió (4 h 25 min).

La visita a la Peira Escrita em fa replantejar moltes vegades quina devia ser la vida dels habitants del Neolític. El fet de trobar unes restes humanes molt antigues en una gelera dels Alps i que hi hagi aquestes pedres en un indret a una altitud considerable i no gaire adequat per a la instal·lació humana em fa pensar que coneixem ben poca cosa de la vida de fa 3.000 anys.

De tota manera, i sense fer-se aquests plantejaments, la vall de Galba és un bonic indret per conèixer.

Una ruta pel parc nacional de la Vanoise (Savoia)

David Mengual i Padrós

El parc nacional de la Vanoise està situat a la Savoia (França) prop de la localitat d'Alvertville, o de les estacions d'esquí de Tignes, Val d'Isère, Les Meniures, Mèribel, Courchevel, Val Thorens o d'altres de les tan conegudes.

El parc, que va ser el primer dels parcs nacionals de França, va ser creat l'any 1963. Té una superfície de 53.000 ha (cinc vegades Aigüestortes-Sant Maurici) i un perímetre d'uns 250 km: Durant set d'aquests quilòmetres limita amb el parc nacional del Gran Paradiso (Itàlia). Les geleres cobreixen uns 120 km^2 de la zona. Un centenar de cims superen els tres mil metres. Els més destacats potser són el Mont Pourri, la Tsanteleina, la Cimarella o la Grande Casse, que, amb els seus 3.885 metres, és el més alt.

Hi ha 42 refugis a l'interior del parc i una vintena més al seu voltant, que permeten combinar moltíssims itineraris. N'hi ha que són pròpiament del parc (PNV), d'altres que són del Club Alpí Francès (CAF) i uns darrers que són privats. En qualsevol cas estan molt ben equipats i els àpats que serveixen acostumen a ser molt bons. A més, acaben tots els sopars amb un assortit de formatges típics de la regió que són extraordinaris.

A la Vanoise, a l'estiu, el més habitual és fer travessies de refugi a refugi tot gaudint de la natura. Hi ha etapes per a tots els gustos i de totes les «dificultats». Tots els camins estan perfectament senyalitzats i són de molt bon passar. Famílies senceres els recorren amunt i avall.

Per acabar direm que hi ha un important centre d'informació a la localitat de Pralognan-La Vanoise, que és on vam començar la nostra ruta. A Pralognan també hi ha un parell de càmpings i tres refugis. També hi ha una oficina de l'Associació d'amics del parc de la Vanoise que organitza diverses activitats relacionades amb el parc en particular i amb la natura en general: travessies, estades, conferències, projeccions...

L'ITINERARI

En la nostra primera visita al parc la idea era fer una travessia de set dies de durada anant de refugi a refugi passant per alguns dels cims de la zona. El mal temps, com sempre, ens va obligar a variar els plans quasi tots els dies i la cosa va quedar de la manera següent:

PRIMERA JORNADA: PRALOGNAN-LA VANOISE, 1.418 m - MONT BOCHOR, 2.023 m (amb telefèric) - REFUGI DE LES BARMETTES, 2.010 m (privat) - LLAC DE LES VACHES - COLL DE LA VANOISE/REFUGI FÉLIX FAURE, 2.516 m (CAF)

El primer objectiu del dia és el Mont Bochor (2.023 m). Tot i que com a mínim hi ha un parell de camins que hi pugen, nosaltres prendrem el telefèric que en poc menys de deu minuts ens permet superar els sis-cents metres de desnivell que separen el cim del poble.

Des del mateix cim, mirant cap al sud veiem el Petit Mont Blanc i la vall per on baixarem d'aquí a uns quants dies. Mirant cap a l'est destaca l'esvelta figura de la Grande Casse i la punta de Mathews i tot just al seu davant la finíssima agulla de la Vanoise. És cap allà cap on anem.

Tot just darrere el Bochor s'inicia un camí que, mantenint bastant l'altitud, es

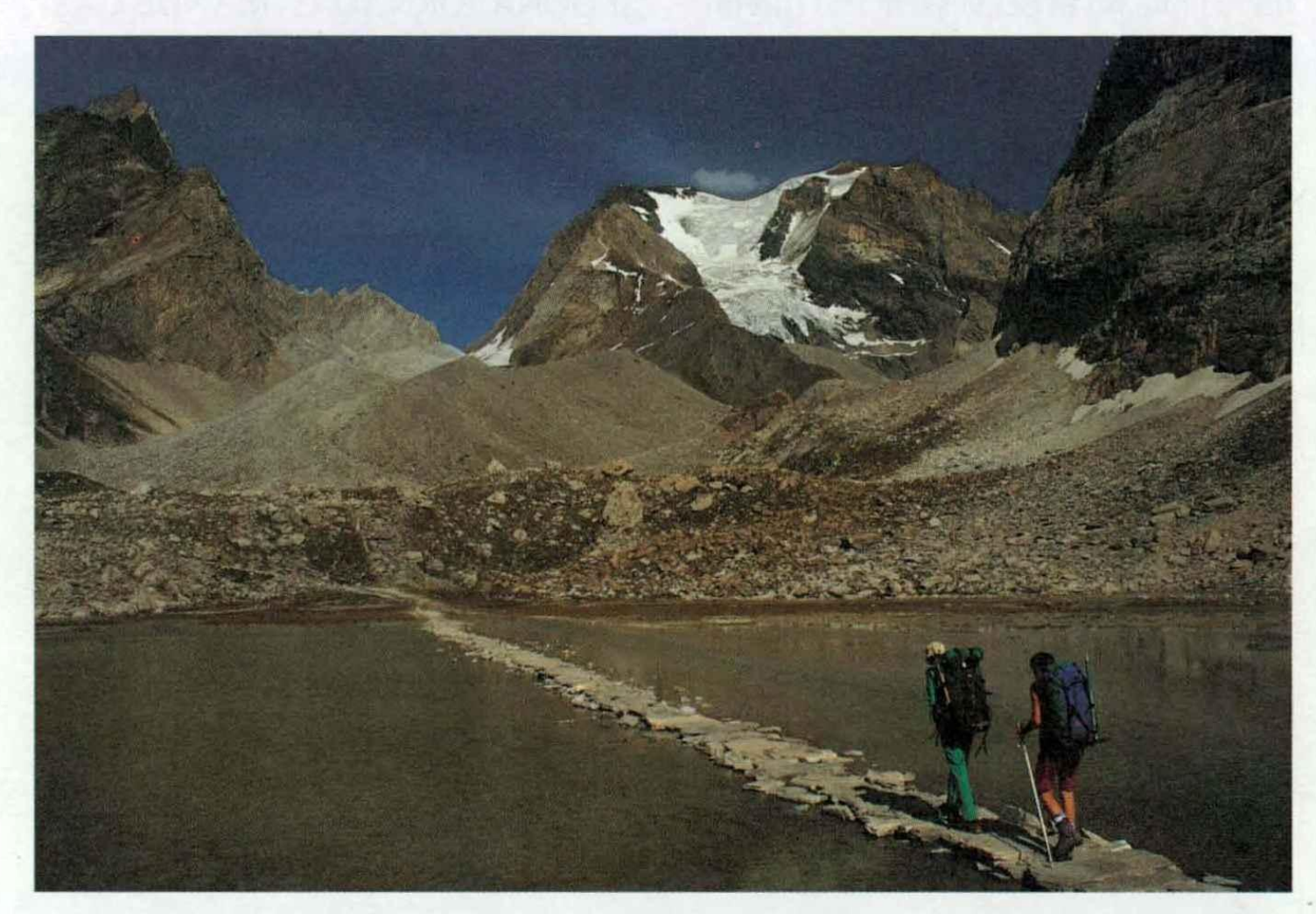

El llac de les Vaches i la Grande Casse. Foto: David Mengual.

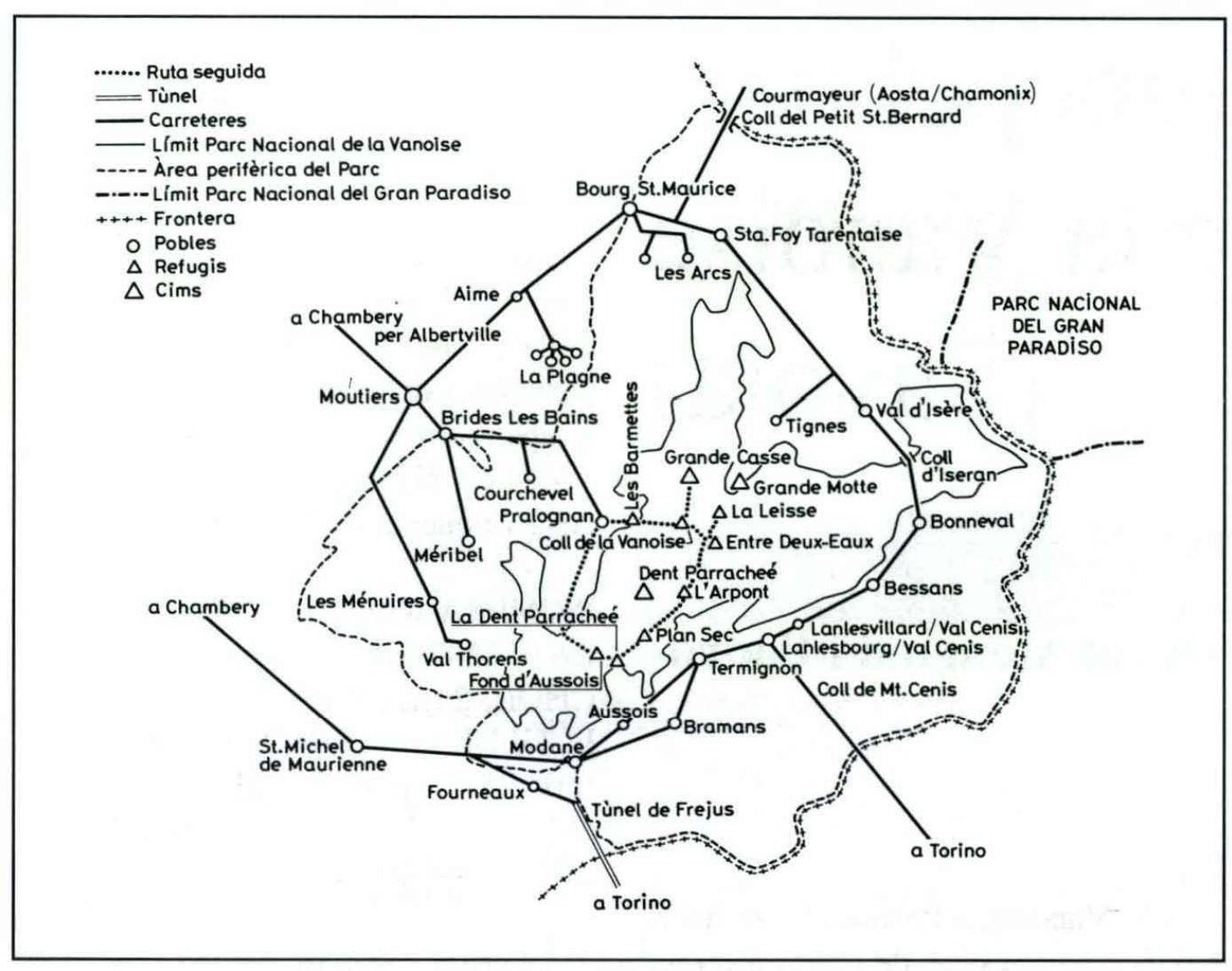

dirigeix cap a l'est. En trenta minuts s'uneix a una pista procedent de Pralognan (GR 55) que prenem cap a l'esquerra, i poc més amunt arribem al refugi de les Barmettes (2.010 m).

Des d'aquí, en deu minuts més, el camí ens duu fins als xalets de la Glière (2.051 m), que de fet són quatre cabanes mig enrunades que no servirien ni d'aixopluc en cas de mal temps. Ara, per a pujar al coll de la Vanoise tenim dues opcions: una de més llarga i suau que dóna la volta a l'agulla de la Vanoise pel vessant nord (esquerra) i una altra que al principi és molt més dreta i que ho fa pel vessant sud (dreta). Nosaltres optem per la primera, que continua essent el GR 55.

El camí s'enfila cap al NE tot seguint el curs del riu. En vint-i-cinc minuts arriba al curiós llac de les Vaches (2.320 metres). I dic curiós perquè té molt poca profunditat, pràcticament són aiguamolls, i el camí passa pel bell mig, on han construït una passarel·la de pedra.

Finalment, la ruta s'enfila primer cap a l'est i després cap al sud per a arribar en poc menys d'una hora al refugi Félix Faure, al coll de la Vanoise (2.531 m). És una àmplia collada situada entre tres grans grups de cims. L'agulla de l'Epene (3.421 m), la Gran Glière (3.332 m) o el Gran Bec (3.398 m) al nord. La Grande Casse (3.885 m) i la punta de Mathews (3.783 m) al nord-est, i, finalment, la punta de Dard (3.206 m) i el Mont Pelve (3.261 m) al sud.

El refugi, el formen dues construccions. Una de tradicional de pedra on hi ha els dormitoris i una altra de prefabricada on hi ha la recepció, la cuina i un ampli i lluminós menjador.

Vam passar la tarda mirant de localitzar la ruta d'accés a la Grande Casse, que certament no és gaire evident, o si més no a nosaltres no ens ho va semblar.

Horari: 2 h 5 min. *Desnivell:* pujada 550 m; baixada 63 m.

SEGONA JORNADA: GRANDE CASSE (3.885 m) I PUNTA DE MATHEWS (3.783 m) PER LA GELERA DELS GRANDS COULOIRS (anada i retorn)

La ruta normal d'accés al cim de la Grande Casse és per la gelera dels Grands Couloirs. Si l'hagués de qualificar amb un sol adjectiu diria que l'apropiat és vertical. I ho és perquè en gairebé dos quilòmetres la gelera supera un desnivell de 900 metres.

Això vol dir que tot i que el pendent en cap moment no supera els 45/50° és molt sostingut i, per tant, requereix unes bones condicions de neu, especialment a la part superior, quan la sensació d'altura comença a ser considerable. I també requereix rapidesa. Cal anar ràpids per a evitar que amb la calor del dia la neu perdi consistència i es compliqui el descens.

Abans de sortir del refugi cal tenir clara la ruta. Primer baixa cap al llac Llong, després, fent un llarg i penós flanqueig, puja per la tartera cap a l'esquerra (N) i finalment entra a la gelera (1 h). Aquesta entrada és l'única possible i cal fixar-s'hi molt i molt bé perquè de baixada també és l'única sortida possible i no és fàcil encertar-la.

Un cop a la gelera, el primer tram és molt dret o esquiva nombroses i grans esquerdes; prou grans per a haver-les de flanquejar totes, ja que no es poden saltar de cap de les maneres. Després arriba un moment que el terreny és pràcticament pla. És qüestió d'anar-se desviant a poc a poc cap a l'esquerra (N) per anar a buscar la paret de neu que tenim al davant.

Aproximadament a la cota 2.500 el pendent canvia bruscament. A partir d'aquí comença un tram d'uns quatrecents metres de desnivell i d'uns cinquanta graus d'inclinació. Un pont de neu sobre una esquerda enorme ens facilita l'accés. I amunt! Superat aquest tram cal desviar-se cap a la dreta (S) i finalment arribem a l'ampla collada tres hores i deu minuts després d'haver sortit del refugi.

A mà esquerra (NE) hi ha la Grande Casse. Un suau pendent de neu i una cresta rocallosa molt curta, en vint minuts més, ens permeten arribar al cim (3.885 m).

Retornem al coll (15 min) i ara ascendim a la punta de Mathews (3.783 metres) (15 min) sempre per neu i sense cap mena de complicació.

I d'aquí avall. I compte, perquè, si la pujada és relativament senzilla, de baixada, amb la claror del dia, la sensació de buit no deixa de ser curiosa. Especialment si la neu no és gaire consistent o bé si simplement hi ha gel i els grampons patinen tot sovint, com va ser el nostre cas.

Per acabar cal remarcar novament que la gelera només té una sortida. De baixada és totalment a la dreta, a tocar de la paret de roca (N). Provar de sortir per altres bandes és gairebé impossible.

La Grande Casse és un cim bonic. L'itinerari és molt interessant i una mica tècnic, però sobretot requereix unes bones condicions de neu.

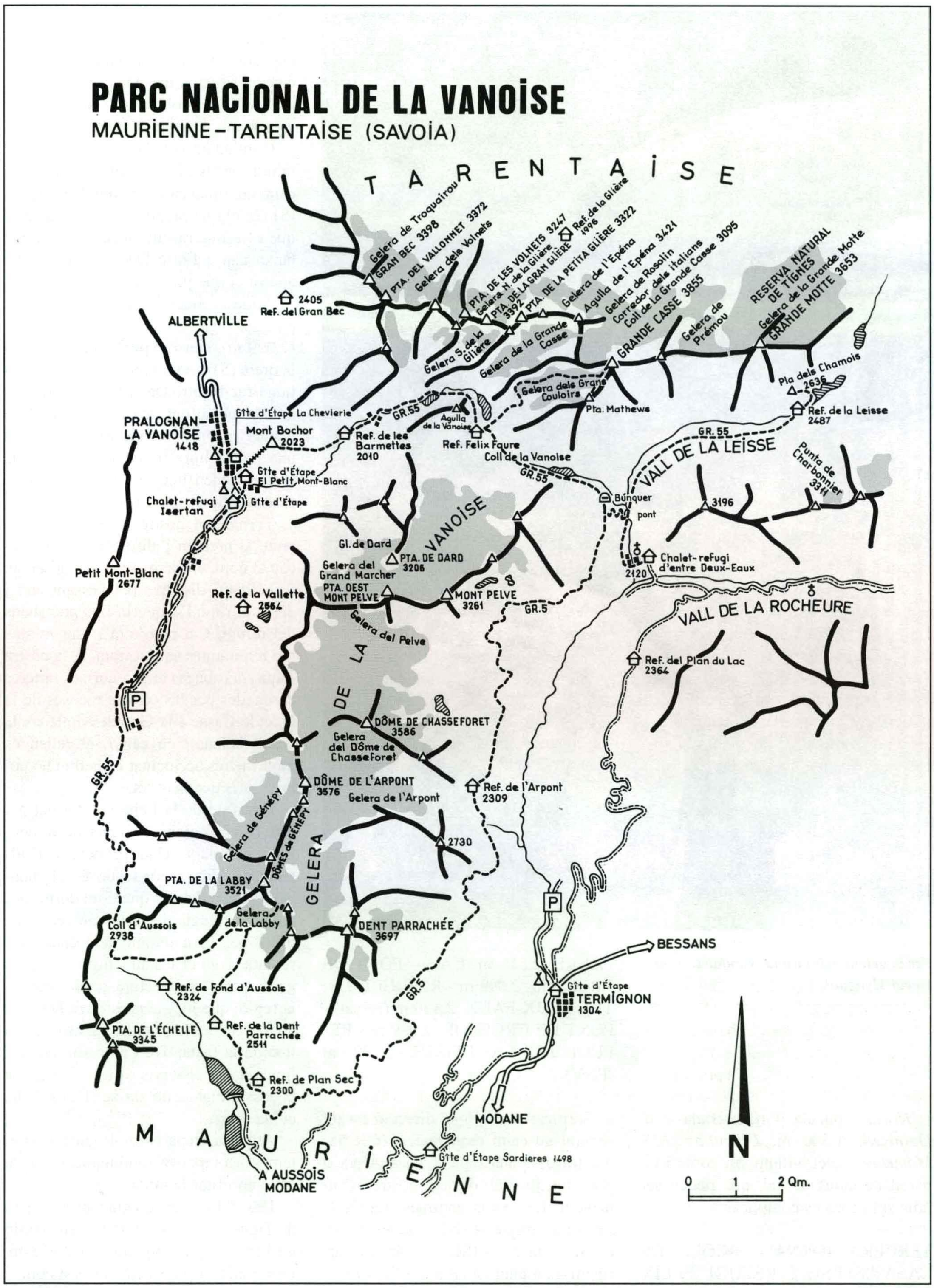
PARC NACIONAL DE LA VANOISE
MAURIENNE-TARENTAISE (SAVOIA)
TARENTAISE
MAURIENNE
ALBERTVILLE
PRALOGNAN-LA VANOISE 1418
Gelera de Troquairou
GRAN BEC 3398
PTA. DEL VALLONNET 3372
Gelera dels Volnets
2405 Ref. del Gran Bec
PTA. DE LES VOLNETS 3247
Gelera N. de la Glière
PTA. DE LA GRAN GLIÈRE 3392
Ref. de la Glière 1996
PTA. DE LA PETITA GLIÈRE 3322
Gelera de l'Epéna
Aguilla de l'Epéna 3421
Gelera de Rosolin
Corredor dels italians
Coll de la Grande Casse 3095
GRANDE CASSE 3855
Gelera de Prémou
RESERVA NATURAL DE TIGNES
Gelera de la Grande Motte
GRANDE MOTTE 3653
Gelera S. de la Glière
Gelera de la Grande Casse
Gelera dels Grans Couloirs
Pta. Mathews
Pla dels Chamois 2636
Ref. de la Leisse 2487
Gîte d'Étape La Chevierie
Mont Bochor 2023
Ref. de les Barmettes 2010
GR.55
Aguilla de la Vanoise
Ref. Felix Faure
Coll de la Vanoise
Gîte d'Étape El Petit Mont-Blanc
Chalet-refugi Iseran
Gîte d'Étape
VALL DE LA LEISSE
Punta de Charbonnier 3311
Búnquer
pont
3196
VANOISE
Gl. de Dard
PTA. DE DARD 3206
Gelera del Grand Marcher
PTA. OEST MONT PELVE
MONT PELVE 3261
Chalet-refugi d'entre Deux-Eaux 2120
Petit Mont-Blanc 2677
Ref. de la Vallette 2554
Gelera del Pelve
GR.5
VALL DE LA ROCHEURE
Ref. del Plan du Lac 2364
DE LA
DÔME DE CHASSEFORET 3586
Gelera del Dôme de Chasseforet
DÔME DE L'ARPONT 3576
Gelera de l'Arpont
Ref. de l'Arpont 2309
Gelera de Génépy
DÔMES de GÉNÉPY
2730
GELERA
PTA. DE LA LABBY 3521
Gelera de la Labby
Coll d'Aussois 2938
DENT PARRACHÉE 3697
BESSANS
Ref. de Fond d'Aussois 2324
Gîte d'Étape TERMIGNON 1304
PTA. DE L'ÉCHELLE 3345
Ref. de la Dent Parrachée 2511
Ref. de Plan Sec 2300
MODANE
Gîte d'Étape Sardieres 1498
A AUSSOIS MODANE
N
0 1 2 Qm.

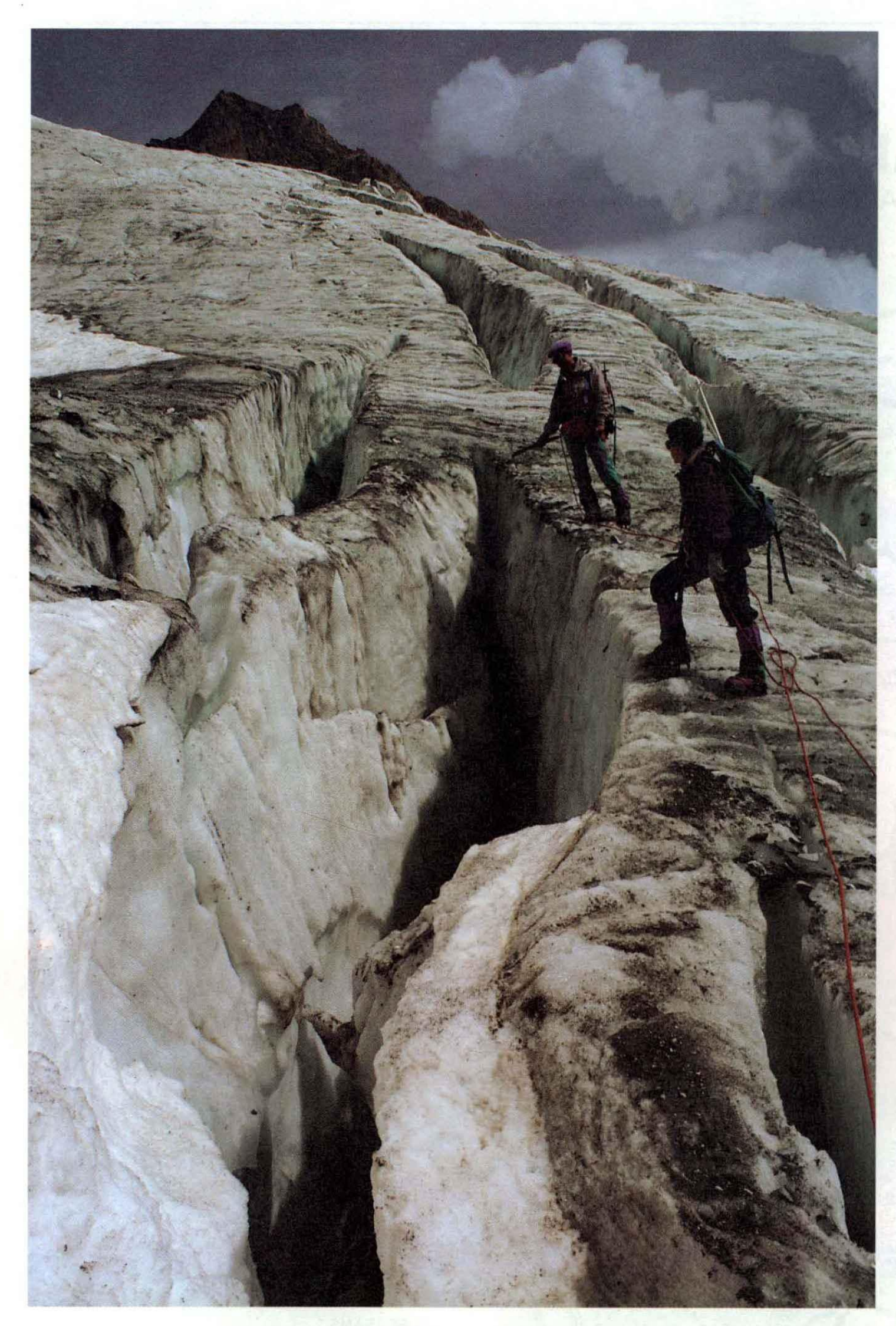

Per la gelera dels Grands Couloirs. Foto: David Mengual.

Horari: pujada 4 h, baixada 4 h. *Desnivell:* 1.500 m. *Dificultat:* AD. *Material:* piolet, grampons, corda i un parell de claus de gel, que poden ser útils si la cosa es complica.

TERCERA JORNADA: COLL DE LA VANOISE / REFUGI FÉLIX FAURE, 2.516 m (CAF) - PONT DE CROE-VIÉ, 2.099 m - REFUGI D'ENTRE DEUX-EAUX, 2.120 m (privat) - PONT DE CROE-VIÉ, 2.099 m - REFUGI DE LA LEISSE, 2.487 m (PNV).

Sortim del refugi en direcció est tot seguint un camí molt marcat (GR 55) que travessa una zona de llacs. A poc a poc, tot just al davant nostre, s'intueixen dues valls enormes. La de la Leisse a l'esquerra (NE) i la de la Rocheure a la dreta (SE). En 45 min arribem a un punt situat a uns 2.340 metres d'altitud, des d'on es dominen perfectament les dues valls i és per això que aquí hi ha un búnquer estratègicament situat i que en cas de mal temps pot servir de molt bon aixopluc, ja que es troba molt ben conservat.

Continuant pel nostre camí, en cinc minuts arribem a un encreuament. El camí continua cap al refugi de l'Arpont (S) (és el que prendrem demà), mentre que a l'esquerra surt un altre sender que baixa cap a Entre Deux-Eaux (E). És aquest el que prenem avui.

Aquest sender fa una forta davallada en ziga-zaga fins al pont de Croe-Vié (2.099 m). Des del pont, si anem cap a la dreta (S), en vint minuts arribarem al llogarret d'Entre Deux-Eaux. Hi ha una ermita, un refugi privat i un parell de petites granges on encara es practica una agricultura tradicional. En una d'elles venen llet de vaca i formatges casolans típics de la regió.

Tornant al nostre itinerari, des del pont, si prenem l'altre camí, el que va cap al nord, enfilem la vall de la Leisse.

El camí discorre pel vessant sud i deixa el riu a l'esquerra fins poc abans del refugi. Cal una hora i vint minuts per a remuntar aquest tram. A la nostra esquerra (obaga) hi ha enormes tarteres coronades per les crestes rocoses de la Grande Casse i la Grande Motte. A la dreta (solana), en canvi, el relleu és molt menys accidentat i l'herbei ho cobreix pràcticament tot.

El refugi de la Leisse és format per tres construccions de fusta de dimensions similars. Una primera per als guardes. Una segona que és el menjador. I una darrera que és el dormitori. Aquests refugis de fusta van ser construïts pel Parc durant la dècada dels setanta. Tot i el seu atractiu no s'adiuen gens amb l'arquitectura tradicional de la regió, que més aviat utilitza la pedra com a element bàsic de construcció en lloc de la fusta. Tot i això són bonics, funcionals i el servei és molt bo. Hi ha la possibilitat de dutxar-se i també hi ha cuina lliure.

Aquesta etapa és molt curta i, si el temps acompanya mínimament, val la pena aprofitar la tarda.

Des del refugi, continuant pel camí de Tignes cap al NE (GR 55), en 10 min arribem a un estany situat a 2.553 m. Des d'allà, si pugeu cap a l'oest com si

El refugi de la Leisse (PNV).
Foto: David Mengual.

tornéssiu enrere, però aquest cop guanyant altura, en 10 min més arribareu a una mena de cim de 2.636 m que té un gran interès. És un promontori rocós entre el refugi i la Grande Motte. Hi ha moltíssimes flors de neu per arreu, però especialment al vessant sud. I, a més, si mireu vers la Grande Motte, per la tartera que davalla des del cim és molt freqüent veure isards. De fet, aquest lloc es coneix amb el nom de «pla dels Isards». Val la pena passar la tarda amb uns binocles observant aquests animals.

Horari: 2 h 30 min, si no es va a Entre Deux-Eaux. Mitja hora més si opteu per passar per aquest llogarret. *Desnivell:* pujada 537 m, baixada 566 m.

QUARTA JORNADA: REFUGI DE LA LEISSE, 2.487 m (PNV) - PONT DE CROE-VIÉ, 2.099 m - REFUGI DE L'ARPONT, 2.309 m (PNV)

Volíem ascendir a la punta de Chabonnier (3.311 m) i la punta de la Sana (3.436 m) per baixar cap al refugi de la Femma a la vall de la Rocheure. Va ploure intensament tota la nit i una bona part del matí, i finalment vam optar per anar directament al refugi de l'Arpont.

Baixem la vall de la Leisse, creuem el pont de Croe-Vié i remuntem les ziga-zagues del dia anterior fins a l'encreuament d'abans del búnquer, és a dir, fins a retrobar el GR 5.

Des d'aquest encreuament prendrem el camí de l'Arpont. Aquesta ruta és coneguda amb el nom de Sender Balcó de l'Alta Maurienne. Es tracta d'un flanqueig del massís central del parc format per la punta de Dard, el Mont Pelve, el Dôme de l'Arpont, el Dôme de Chasseforet o la Dent Parrachée, entre altres. Està perfectament fressat i no requereix gaires explicaciones. Es manté tota l'estona a una altitud mitjana (2.400/2.500 m) i ofereix unes vistes magnífiques tant dels cims com de la profunda vall.

Les marmotes i les cabres ens acompanyaran durant tot el dia.

El refugi de l'Arpont està situat a 2.309 metres d'altitud sobre la localitat de Termignon a l'Alta Maurienne. És format per dues construccions de pedra. Parets i teulades de pedra, com és típic a la regió. És de gran capacitat, hi ha un bon servei i també cuina lliure.

Horari: del refugi de la Leisse a l'encreuament, 1 h 55 min, de l'encreaument al refugi de l'Arpont 2 h 55 min; total: 4 h 50 min. *Desnivell:* pujada 416 m, baixada 588 m.

CINQUENA JORNADA: REFUGI DE L'ARPONT, 2.301 m (PNV) - REFUGI DE PLAN SEC, 2.300 m (privat) - REFUGI DE LA DENT PARRACHÉE, 2.511 m (CAF)

Nova etapa de travessia a través del Sender Balcó, que ja seguíem el dia abans i, per tant, poca cosa a dir. Es continua tractant del GR 5. Manté l'altura tota l'estona pel límit meridional del parc. Només ens sortirem d'aquest

Pel Sender Balcó de l'Alta Maurienne.
Foto: David Mengual.

*Flors de neu (***Leontopodium alpinum***). Foto: David Mengual.*

límit en el moment que travessem les instal·lacions de l'estació d'esquí d'Aussois, que, evidentment, està fora del parc.

Cinc hores són necessàries per a arribar al refugi de la Dent Parrachée. Aquest és com el de la Leisse, però tot en una sola edificació i, per tant, de capacitat molt reduïda. Això que per una banda no deixa de ser un inconvenient, per una altra obliga a una convivència que pot ser molt interessant.

Horari: 5 h. *Desnivell:* pujada 502, baixada 300.

SISENA JORNADA I FINAL: REFUGI DE LA DENT PARRACHÉE, 2.511 m (CAF) - REFUGI D'AUSSOIS, 2.324 metres (CAF) - COLL D'AUSSOIS, 2.938 m - PRALOGNAN / LA VANOISE, 1.418 m.

Novament la idea era anar fins al refugi de la Vallete tot passant per la punta de la Labby, els Dômes de Génépy, el Dôme de l'Arpont i el Dôme de Chasseforet. El jove guarda del refugi ens ho explicà amb tota mena de detalls. Vam invertir tres hores d'una freda matinada a superar els vuit-cents metres de desnivell que ens separaven del coll de la Labby, primer objectiu de la jornada. El mal temps, però, ens impedí de continuar i vam haver de recular.

Des del refugi de la Dent Parrachée la ruta perfectament marcada passa pel refugi d'Aussois situat al fons de la vall i des d'allà amb una forta ziga-zaga remunta els sis-cents metres de desnivell que el separen del coll d'Aussois (2.938 metres), presidit per una immensa creu que ens serveix de referència durant tota la pujada. Val a dir que la creu està situada a set o vuit minuts del coll i aquests darrers metres es fan especialment llargs. Des del coll, ja només resta davallar vers Pralognan per un terreny molt pedregós fins al fons de la vall, on retrobem el GR 55. Allà s'inicia una llarga pista (8 km aprox.) fins a Pralognan, que a partir de l'aparcament del pont de la Péchet està asfaltada. Per això convé no perdre els senyals del GR durant aquest darrer tram per tal d'estalviar alguns quilòmetres per la carretera que acostuma a estar plena de turistes.

*Una cariofilada de muntanya (***Geum montanum***). Foto: David Mengual.*

La veritat és que la baixada de gairebé mil cinc-cents metres es fa llarga i pesada, però ja és al final de la ruta i això d'alguna manera ajuda bastant.

La pluja tampoc no ens deixà durant aquell darrer dia. Una *fondue savoyarde* ens va ajudar a recuperar-nos.

Horari: 6 h 15 min. *Desnivell:* pujada 614 m, baixada 1.707 m. *Totals:* Horaris: 28 h 40 min. Desnivells: pujada 4.119 m, baixada 4.724 m.

CONSIDERACIONS

Com ja he dit anteriorment, la veritat és que la idea inicial era assolir alguns cims cada jornada i fins i tot teníem previst estar-hi més dies, però des de la segona nit intenses pluges ens van acompanyar contínuament. Dia rere dia, pluges, boires i fred a les valls, i neu als cims.

El temps de la darrera setmana d'agost ens va jugar una mala passada.

Cal dir que si hi aneu a l'estiu és pràcticament imprescindible reservar prèviament places als refugis.

Les rutes entre refugis estan molt ben senyalitzades i les distàncies són relativament curtes. A totes les cruïlles hi ha rètols amb horaris indicatius i són força generosos. Això, per exemple, facilita que moltes famílies completes amb nens molt petits facin travessies en tots els sentits. No hi ha cap mena de dificultat i l'escenari és magnífic per a gaudir de la natura.

Els cims, en canvi, són una altra cosa. No els fa gairebé ningú i, per tant, les rutes no estan senyalitzades i els camins no estan fressats ni de bon tros. La majoria superen els 3.200/3.500 metres. Les geleres i les tarteres són elements habituals i tot plegat fa que siguin d'una certa dificultat. La Grande

Casse n'és un bon exemple, tot i que potser és dels més complicats.

Els refugis estan perfectament equipats. El servei és bo i molts d'ells disposen de cuina lliure amb fogons a la disposició d'aquells que ho necessitin, per la qual cosa no cal carregar el fogonet particular.

Pel que fa als preus, n'hi ha de tres tipus, depenent bàsicament de la propietat dels refugis: PNV (parc nacional de la Vanoise), CAF (Club Alpí Francès) i privats. Amb el carnet del Centre, però, a tots ens van fer preu de CAF sense ni tan sols demanar-ho.

I per acabar només diré que és un parc nacional i, per tant, si com a cosa normal la muntanya ja requereix tot el nostre respecte, allà on la natura és especialment protegida encara cal tenir-ho més present. Està prohibit acampar, fer malbé les plantes o molestar els animals...

L'escenari és senzillament impressionant i podeu estar segurs que qualsevol ruta que escolliu us agradarà.

ELS REFUGIS QUE VAM UTILITZAR

1. Félix Faure/Coll de la Vanoise (CAF) (Tarentaise): Situat al coll de la Vanoise a 2.517 metres d'altitud. Guardat des del 12 de juny fins al 12 de setembre. Cuina lliure. 152 places (36 en absència del guarda). Tel.: 79 08 25 23.

2. La Leisse (PNV) (Maurienne): Situat a la capçalera de la vall de la Leisse a 2.487 metres d'altitud. Guardat del 15 de juny al 15 de setembre. Cuina lliure. 48 places (les mateixes en absència del guarda). Tel.: 79 20 51 67 i 79 20 50 85.

3. L'Arpont (PNV) (Maurienne): Situat a 2.309 metres d'altitud al vessant oriental del Dôme de l'Arpont. Guardat del 15 de juny al 15 de setembre. Cuina lliure. 90 places (28 en absència del guarda). Tel.: 79 20 51 51.

4. La Dent Parrachée (CAF) (Maurienne): Situat a 2.511 metres d'altitud al SW de la Dent Parrachée. Guardat del 19 de juny al 19 de setembre. Cuina lliure. 29 places (les mateixes en absència del guarda). Tel.: 79 20 32 87.

ALTRES REFUGIS DE LA ZONA

1. La Chèvrerie (1.418 m) (Gîte d'étape) (Tarentaise) a Pralongnan-La Vanoise, 30 places. Obert tot l'any excepte del 15/X al 15/XII. Tel.: 79 08 72 59.

2. Petit Mont Blanc (1.418 m) (Gîte d'étape) (Tarentaise) a Pralognan-La Vanoise, 48 places. Obert del 15/VI al 15/IX. Tel.: 79 08 72 73.

3. Isertan (1.418 m) (Gîte d'étape) (Tarentaise) a Pralognan-La Vanoise, 70 places. Obert de l'1/VI al 30/IX. Tel.: 79 08 73 11.

4. Les Barmettes (2.010 m) (privat) (Tarentaise), 25 places. Guardat del 15/VI al 15/IX. Tel.: 79 08 75 64.

5. Entre Deux-Eaux (2.120 m) (privat) (Maurienne), 60 places. Guardat del 15/VI al 15/IX. Tel.: 79 20 50 24.

6. Plan du Lac (2.364 m) (PNV) (Maurienne), 64 places (24 en absència del guarda). Guardat del 30/V al 30/IX. Tel.: 79 20 50 85.

7. La Rama/Termignon (1.304 m) (Gîte d'étape) (Maurienne) a Termignon, 40 places: Obert tot l'any. Tel.: 79 20 51 45.

8. Le Monolithe/Sardieres (1.498 metres) (Gîte d'étape) (Maurienne), 35 places. Obert tot l'any excepte el novembre. Tel.: 79 20 50 55.

9. Plan Sec (2.300 m) (privat) (Maurienne), 80 places (10 en absència del guarda). Obert del 13/VI al 15/IX només amb reserva prèvia: Tel.: 79 20 31 31.

10. Fond d'Aussois (2.324 m) (CAF) (Maurienne), 29 places. Obert del 19/VI al 19/IX. Tel.: 79 20 32 87.

11. La Vallette (2.254 m) (PNV) (Tarentaise), 48 places. Obert del 15/VI al 15/IX. Tel.: 79 08 00 70.

12. Gran Bec (2.405 m) (CAF) (Tarentaise), 40 places (16 en absència del guarda). Obert de l'1/VII al 31/VIII. Tel.: 79 08 71 68.

13. La Glière (1.996 m) (Privat) (Tarentaise), 23 places. Guardat de l'1/VII al 31/VIII. Tel.: 79 55 05 79.

La reserva de places a la majoria d'aquests refugis també es pot fer mitjançant un telèfon centralitzat que és el següent: 79 08 71 49. Cal tenir present que només funciona entre el 15 de juny i el 31 d'agost.

ALGUNES DADES D'INTERÈS

Informació meteorològica: De la regió de la Savoia: 36 65 02 73 (previsió a 5 dies). Muntanya: 36 68 02 73. Neu i allaus: 79 07 08 24.

Parc nacional de la Vanoise: 135, rue Docteur Julliand BP 705, 73007 Chambery Cedex. Tel.: 79 62 30 54. Fax: 79 96 37 18.

Associació d'amics del parc nacional de la Vanoise: 135, rue Docteur Julliand BP 705, 73007 Chambery Cedex. Tel.: 79 62 31 47.

Companyia de guies de la Vanoise: Chemin du Replat, 73210 Aime. Tel.: 79 55 58 90.

BIBLIOGRAFIA

Charles Maly, *Le Massif de La Vanoise. Les 100 plus belles courses et randonées,* Éditions Denoël, París 1976.

Reinhard Klappert, *260 Sommets des Alpes, Randonées a Ski,* Éditions Frank Mercier, Annency 1991.

Enric Font i Lloret, «*Alta ruta a la Vanoise (Alps francesos)* Muntanya, núms. 686-687-688, vol. 86, agost-desembre 1976.

Christopher Grey-Wilsob i Majorie Blamey, *Guía de las flores alpinas,* Ediciones Omega S.A., Barcelona, 1980.

L'Estive, núm. 7 - Saison 93-94, publicació periòdica del Parc Nacional de la Vanoise.

CARTOGRAFIA

Tignes-Val de l'Isère - Haute Maurienne, Parc Nacional de la Vanoise; IGN - 3533 OT - Sèrie TOP 25, escala 1:25.000.

Les Trois Vallées - Modane, Parc National de la Vanoise, IGN, 3534 OT - Sèrie TOP 25, escala 1:25.000.

Vanoise: Massif et parc national. 325 randonées pédestres et à skis. Éditions Didier Richard, Grenoble 1993, escala 1:50.000.

Excursió realitzada per Jordi Mengual, Núria Povill i l'autor entre els dies 21 i 26 d'agost de 1993.

Alaska, l'«última frontera»

Rafael Battestini

Alaska és un immens territori septentrional, situat a l'extrem nord-occidental del continent americà. La llunyania i un passat turmentat li han conferit un caràcter de llegenda, convertint-la en «la darrera gran aventura» o *the last frontier.* Aquesta aura de misteri i grandesa queda confirmada en anar penetrant en un paratge on la naturalesa ho és tot, fent que no decebi el viatger.

EL PAÍS

Alaska queda delimitada per les aigües del golf d'Alaska al sud, l'estret de Bering a l'oest, l'oceà glacial Àrtic al nord i una frontera artificial, amb el Canadà, a l'est. Forma una espècie de quadrat, amb límits retallats per profunds fiords al llarg de les costes, al qual cal afegir tres apèndixs: una península allargada al sud-oest, que s'esmicola en les illes Aleutianes; una espècie de pera que «penja» del centre, formant la península de Kenai, i una estreta franja costanera, cap al sud-est, que flanqueja el Canadà i queda esquarterada en un seguit d'illes, fiords i geleres. El conjunt pot dividir-se en un «interior», drenat pel Yukon i amb Fairbanks com a ciutat important; un «àrtic» al nord, inscrit dins el Cercle Polar, amb Barrow com a centre important, una «costa de Bering» a l'oest, amb Nome com a port principal; la «península d'Alaska», al sud-oest, amb les Aleutianes i la gran illa de Kodiak, tocant al port del mateix nom; una regió «centre-sud», entorn de la gran ciutat d'Anchorage i comprenent la poblada península de Kenai, i, finalment, el «sud-est», allargat i esquarterat, amb Juneau, la petita capital d'Alaska.

És un immens conjunt d'un milió i mig de quilòmetres quadrats, o sigui, una extensió que equival a la cinquena part dels Estats Units o, també, la suma de les superfícies de la Gran Bretanya, França, Itàlia i la Península Ibèrica. D'est a oest assoleix 3.840 km, mentre de nord a sud en té 2.240. Es presenta la particularitat que les illes Aleutianes s'estenen més a l'oest del meridià 180°, que separa l'Est de l'Oest i els dos fusos horaris que marquen el pas d'un dia a l'altre; per aquest motiu: «Alaska s'estén de l'Extrem Orient al límit de l'Occident i, a més a més, hi coexisteixen dos dies successius»...

La seva enorme extensió és pròpia d'un territori on tot hi és gran, des d'un cranc, com el *king crab,* que té un metre d'envergadura, fins a unes cols que poden pesar trenta quilos, passant pel *grizzly*, un ós amarronat que pot assolir fins a quatre metres i, naturalment, les balenes... També són enormes les muntanyes, del McKinley, un cim de 6.194, el punt culminant d'Amèrica del Nord, a les Wrangell o el volcà Redoubt; els rius, com el llegendari Yukon, tercer en longitud a Amèrica del Nord, o el Nenana i el Kenai; els llacs i, sobretot, les extensions de boscos, preferentment coníferes, formant el *bush,* la tundra àrtica, o taigà segons el nom rus, i les geleres, més de cinc mil, que desemboquen als nombrosos fiords.

LA POBLACIÓ

El que escasseja a Alaska és la població, amb poc més de mig milió d'habitants irregularment distribuïts,

La pesca del salmó, al Yukon o en altres rius, atrau molts afeccionats a la pesca. Foto: R. Battestini.

amb «màximes» concentracions als ports del sud i a les grans conques fluvials, mentre el *bush* i sobretot la tundra queden pràcticament deserts. Podem distingir tres grups de població:

Els indígenes, amerindis autòctons, intentant conservar la seva llengua i la seva cultura, gràcies al Native Claims Settelment Act del 1971, un «estatut», també descafeïnat, però que tanmateix és respectat. Uns setanta mil natius es reparteixen en: els inuit-esquimals, prop dels trenta mil, vivint a les costes àrtiques i a l'estret de Bering; els aleutes, uns vint mil, estesos per la península sud-occidental, les Aleutianes i l'illa de Kodiak; ambdues ètnies es dediquen a la pesca, de balenes i foques, navegant en fràgils caiacs de pell, les *bidarka,* emprant arpons amb punta d'obsidiana i especejant les captures amb un *ulu,* alhora ganivet, raspador i trinxant, amb tallant d'obsidiana i mànec d'os; per protegir-se del fred calcen els *mukluk,* botes de pell de foca, impermeables i calentes. A l'interior, pel *bush* hi ha uns altres vint mil autòctons, bàsicament caçadors de caribús i ants o pastors de rens; cal distingir-hi els athabasques, nòmades, vivint en tendes còniques i cabanes lleugeres, o els haida i els tlingits, sedentaris, conreant cereals, a més d'ésser pastors, pescadors i caçadors. Aquests sedentaris viuen en grans cases de troncs, a una trentena de passes hi erigeixen la *cache,* una petita cabana sobreelevada, on guarden les provisions, per evitar que óssos o llops afamats ataquin la casa. Totes aquestes ètnies eren animistes i s'agrupaven en clans, les de l'interior erigien vistosos tòtems protectors, propis de la seva religió totèmica. Actualment sofreixen una forta «contaminació» consumista.

Els soudough, o veterans, uns cent mil en total, són d'origen americà o europeu, establerts a Alaska abans de la Segona Guerra Mundial, dedicats a la caça, la pesca del salmó o la mineria, a l'interior; pesca d'altura o costanera (halibut), als fiords; conreus, de cereals i hortalisses, a Palmer-Matanuska, i explotació del bosc, fusta i resina, un xic a tots els llocs accessibles, o sigui, sols una tercera part del territori.

Els nouvinguts arrodoneixen la població d'Alaska fins als 530.000 habitants i hi arribaren arran de la Segona Guerra Mundial, per assegurar el funcionament de la infraestructura bèl·lica, en una primera onada als anys quaranta; als anys setanta, el descobriment del petroli va atreuere una segona onada, més nombrosa i ràpidament enriquida, finalment, el boom turístic dels vuitanta ha atret més nouvinguts. La població es distribueix d'una manera molt desigual i s'aglomera a les ciutats «grans», com Anchorage (230.000 h), port de mar, base militar i nus de comunicacions, Fairbanks (72.000 h), base militar, nus de comunicacions i centre minero-industrial i cultural, i Juneau (29.000 h), capital de l'estat, port de mar i enllaç amb el Canadà.

UNA MICA D'HISTÒRIA

Des del 1959 Alaska és, administrativament, el 49è estat de la Unió, hi predomina l'*american way of life,* amb els seus avantatges i els seus inconvenients; tanmateix, la competitivitat ferotge queda atenuada per la baixa demografia, ja que la disponibilitat d'espai i temps fa minvar part de l'estrès propi de les societats consumistes.

Sols un 1% del territori queda «ocupat», o «pol·luït», per habitants, vies de comunicació, indústries o mineria. Un 66% de la superfície queda protegit per lleis que n'impedeixen l'explotació, fet que dóna una massa forestal «intocable», d'extensió superior a la de la península Ibèrica; a més a més, l'extensió teòricament «explotable», el 33%, queda molt infrautilitzada...

Els assentaments humans a Alaska han recorregut un llarg camí des de fa uns trenta mil anys, quan hi arribaren les primeres migracions procedents d'Àsia; la gran majoria sols hi estigueren de pas, anant cap a les immensitats del continent americà, aleshores buit, ric i acollidor. L'agressivitat ambiental d'Alaska limità la població a ètnies marginals, rebutjades per grups més poderosos.

A partir del segle XVII hi arribaren, esporàdicament, caçadors de pells, procedents del Canadà i de Sibèria; al 1700 hi coincidiren russos, anglesos, francesos, a Juneau, i espanyols, a Cordova i Valdez. Bàsicament eren grups aïllats i sense continuïtat; també hi hagué exploracions científiques, amb cartografia i estudis del territori, a càrrec de grans navegants, com el danès Bering, el 1728 i el 1741, any en què va morir en un naufragi; el francès La Pérousse, el 1786, i els anglesos Cook i Vancouver, el 1790. El 1770 Felip V va reclamar per a la seva corona tota la costa occidental d'Amèrica; per donar suport a les seves aspiracions va enviar-hi un excel·lent militar, Gaspar de Portolà, que va deturar un intent d'invasió de l'Alta Califòrnia, per part dels russos, tanmateix, en progressar cap al nord fou deturat pels rigors de l'hivern.

El 1790 el tsar va fundar la Companyia Russo-Americana, amb base a Kodiak, destinada a explotar els recursos d'Alaska, bàsicament pells. El 1800 els russos expulsaren espanyols i francesos, mentre arraconaven els anglesos als fiords costaners del sud-est. Les dificultats econòmiques, tant de la Companyia com de la mateixa corona russa, decidiren el tsar Alexandre II a vendre's Alaska als Estats Units...

La transferència oficial es féu el 18 d'octubre de 1867 i la signà William H. Seward, secretari d'Estat; els Estats Units pagaren 7,2 milions de dòlars: «a dos cèntims per acre de gel»; «Walrussia» o «la capseta de neu de Seward» va semblar molt cara al contribuent nordamericà... Actualment el fisc recupera una quantitat equivalent amb els impostos corresponents a una setmana de negocis de les Companyies petrolieres, un any d'explotació forestal o una temporada de turisme.

Pocs anys després, el 1880, es va descobrir or, primer a la vall del Klondike, afluent canadenc del Yukon, i després tot al llarg d'aquest riu i dels seus afluents, de Fairbanks a Nome. Fou la «quimera de l'or», amb il·lusos anant de Juneau al Yukon-Klondike, pel famós Chilkoot Trail, amb la terrible «escala de gel» del Chilkoot Pass. De 1886 a 1900 el miratge va atreure milers d'il·lusos, mentre enriquia molts desaprensius i algun afortunat. El record d'aquells anys encara és viu a Dawson City, al Canadà, però s'ha atenuat a Alaska...

Passada la febre de l'or, quedà la pesca, preferentment de balenes, salmó i halibut, la caça de foques, guineus,

llúdrigues i bou mesquer, a més de l'explotació del bosc.

LES COMUNICACIONS

Només es podia anar a Alaska navegant, per mar a les costes, pels grans rius a l'interior i, a l'hivern, en trineu. Calgué assegurar unes bones comunicacions estables que permetessin explotar el territori. Es féu per etapes:

El trineu queda com a transport tradicional, gairebé imprescindible si hi ha neu, o sigui, vuit mesos l'any; arrossegat pels *huskies* ofereix una sorprenent versatilitat, en càrrega i velocitat. La llegendària cursa de l'Iditaroad, amb mil milles fins a Nome, ha divulgat la seva imatge. Al trineu de gossos, li han sortit competidors mecanitzats, els *snowcar* i les *snowscooter*, molt nombroses a l'interior.

El ferrocarril es convertí en una realitat del 1912 al 1920; l'Alaska Railroad fou una autèntica «obra de titans», per l'allunyament dels centres on es construïa el material, la duresa del terreny i els rigors climàtics. En 760 km el tren uneix Seward, un port pesquer convertit en terminal de càrrega, amb Anchorage, Palmer i Fairbanks, molt a l'interior. La línia creua paratges feréstecs, muntanyes i barrancs, salvant obstacles com el Moose Pass, el Matanuska, el Nenana, el Broad Pass o el Tanana.

Les highway s'anaren fent seguint el traçat de pistes tradicionals, unint els ports a l'interior; als anys quaranta adquiriren valor estratègic la George Parks Highway, entre les bases militars d'Anchorage i Fairbanks, i l'Alcan unint aquesta ciutat i el Canadà. Les *highway* estan asfaltades i s'hi treu la neu, però els rigors climàtics esquarteren el quitrà i provoquen multitud de sots, per aquest motiu cal conduir-hi amb prudència; hi ha el risc de la monotonia, generada per una franja vorejada d'un bosc impenetrable, del qual poden sorgir un caribú, un *moose* –dalm– o, fins i tot, un ós, a més de trobar-se amb una caravana de grans camions o un tram en mal estat.

L'avió ha estat la gran solució a les comunicacions en aquelles immensitats; amb rodes, flotadors o esquís, pot accedir a qualsevulga pista improvisada, riu, llac, fiord o congesta de neu. A Alaska hi ha una avioneta privada per cada seixanta habitants i de cada quaranta d'aquests un té la llicència de pilot; hi ha una munió d'excel·lents aviadors, seguint els passos dels grans pioners com Eielson o Merril.

El pipe-line es va fer imprescindible per a exportar el petroli i obtenir el 90% dels ingressos d'Alaska. La Trans-Alaska Pipe-Line fou construïda entre 1971 i 1977, té 1.270 km i va de Purdhoe Bay, a l'Àrtic; fins a Valdez, al sud, passant per Fairbanks i Glennallen.

La immensitat és el màxim atractiu d'Alaska, comporta tanmateix una certa sensació de soledat i aïllament, enfront d'una naturalesa omnipresent i omnipotent; a més a més, pot determinar certs riscos:

A l'aire hi ha milions de mosquits a l'estiu; són molt agressius i les seves picades provoquen urticàries, encara que no transmetin infeccions. Sols es deturen amb repel·lents locals, que es venen a totes les botigues. A l'agost cal afegir-hi la possibilitat de picades d'abella, enfurismades pel sol i el perfum de les flors.

A les aigües hi ha làmblies, un tipus de paràsit responsable de diarrees que poden cronificar-se.

Per terra circulen óssos, a vegades perillosos, més el *grizzli* o *brown bear* que el clàssic ós negre; poden atacar si se senten amenaçats, si crien petits o si tenen gana. Mentre érem a Alaska hi hagué dues agressions mortals en tres setmanes...

EL CLIMA

La climatologia d'Alaska és sorprenentment variada i variable: hi ha de tot! A l'estiu una insolació allargada i potent fa que el sol cremi de valent, mentre genera vents que aporten núvols des del mar i generen descensos del termòmetre. A l'hivern l'aire costaner queda temperat per la temperatura de les aigües del mar, que es queda entorn dels 5°C, mentre a l'interior bufen vents forts, com el *taku*, que té ratxes de 160 km/h i fa variar molt ràpidament les condicions meteorològiques. Fort Yukon té el «rècord» de temperatures, amb +37°C i –60°C, mentre a Anchorage la diferencial es manté entre +21°C i –20°C i a Fairbanks oscil·la entre +30°C i –50°C. Les precipitacions són molt variables: dels 3.900 mm/any a Ketchikan, al sud-est, fins a sols 100 mm/any a l'Àrtic. A l'estiu, alternant amb sol intens i vents freds, sobrevenen tempestes sobtades, que cal prevenir amb un bon equip: calçat impermeabilitzat i de sola gruixuda, per al fang i les pedres, jersei de llana, fàcil de treure i posar, paravent impermeable, amb caputxa o, també, un bon anorac.

Com a regió subàrtica hi ha unes grans diferències, dia/nit, als solsticis d'estiu i d'hivern, amb relacions de 6/18 a Anchorage i de 4/20 a Fairbanks, mentre a l'Àrtic regnen el «sol de mitjanit» o la «nit polar». A l'hivern es presenten les *northern lights,* les aurores boreals, vistoses tempestes elèctriques a la ionosfera.

A l'estació freda alguns animals, sobretot ocells, emigren cap a latituds més meridionals, mentre altres hivernen, dormint i vivint de reserves, des de les marmotes als óssos, que, per cert, sols perden greix i no calci, a diferència d'altres hivernants que perden greix, massa muscular i calci ossi; els cèrvids, caribús, *reindeer* –rens– i *moose* –dalms– mascles perden les banyes, que els tornaran a créixer, amb una rapidesa sorprenent, a la primavera.

Els humans es ressenten de l'hivern, més per la manca de llum que no pas per un fred molt rigorós però que saben combatre: hi ha més depressions i una minva del rendiment laboral; antigament es parlava de la *cabin fever,* un trastorn psico-somàtic propi dels qui no veuen el sol durant mesos.

MOLTES POSSIBILITATS

A Alaska tot és interessant i molts aspectes del clima, el paisatge, la fauna, la flora o fins i tot la vida quotidiana són novetats per a un mediterrani. Malauradament una estada en aquelles terres llunyanes queda massa limitada i cal establir una escala de valors i de prioritats.

Podrem visitar parcs; el més assequible és el Denali National Parc & Preserve, entorn del McKinley, el Denali o

«muntanya alta» dels Athabasques; és un parc immens, amb 24.000 km², gairebé tant com Catalunya, «més gran que l'estat de Massachusetts» segons ens informen els guies. La major part de la seva extensió s'ha de visitar amb guia, un *ranger*. Es pot anar a peu pel *bachground,* fent tresc o càmping en àrees preestablertes; també es pot transitar en un *schuttle bus*, conduït per un *ranger* al llarg de la pista que penetra a l'interior del parc. Cal reservar lloc, tant per la caminata com pel bus, que, per 2,5 dòlars fa una anada i tornada en vuit hores, amb possibilitats de veure, més o menys a prop, caribús, óssos, dalms, guineus, *dall sheep,* unes ovelles amb aspecte i hàbits d'isard, guineus, àligues i altres animals, fins a 24 espècies protegides. Si no hi ha núvols es pot contemplar el magnífic massís del Denali-McKinley, dominant el parc des de 5.400 metres més amunt, un desnivell superior al del mateix Everest, que domina sols en 3.400 metres l'altiplà del Tibet.

Podrem navegar, al llarg de les costes; per fiords on desemboquen impressionants geleres; o en aigües més profundes on és possible observar balenes i orques; als penya-segats hi ha una munió d'ocells, de gavines a *puffin* –frarets–, passant per les àligues, mentre al seu entorn veiem les *sea otter* o llúdria marina, foques i morses. La navegació variarà d'un llarg creuer, de Vancouver a Anchorage, a una volta de dues a vuit hores, partint de... i tornant a qualsevulga dels ports pesquers, reconvertits per al turisme florent al golf d'Alaska.

Podrem sobrevolar el territori, per boscos, fiords, rius, llacs, muntanyes i geleres aprofitant una àmplia oferta, a preus raonables, oscil·lant entorn dels cinquanta dòlars per persona i per un vol de 45 minuts; hi ha avionetes, hidroavions i autèntiques «relíquies del passat» com el Ford trimotor de la Denali Wings, a Healey i tocant al gran parc.

Podrem pescar el salmó en rius on abunden en nombre i varietat, del *chuk salmon* i el *red salmon* al *king salmon,* una abundància que permet una pesca «colze a colze» gràcies a la possibilitat d'obtenir bones captures; també es pot pescar l'halibut, un gran peix aplanat, que viu al mar, arran de la sorra. Hi ha *fishing tours* especialitzats, al mar en unes àmplies canoes o en rius, amb un tot terreny, una canoa d'alumini o un petit hidroavió, aprofitant una xarxa de *fishing cabins* estratègicament distribuïdes.

Podrem fer «història», tenint present que el passat d'Alaska és molt recent. Una possibilitat és seguir la pista dels russos, de Kodiak i Kenai, per Ninilchik, fins a Anchorage i Eklutna, veient cementiris i/o esglésies típiques, a més d'un seguit d'objectes artesanals, entre els quals ressalten balalaiques i *matrioshka.* És interessant comprovar que, de sempre, hi ha hagut una forta atracció entre Rússia i els Estats Units: hi ha hagut «amor», que es va fer més palès arran del lliurament de material bèl·lic, sobretot avions des de Fairbanks; també hi hagué «odi», durant la guerra freda, en què la base Eielson, a Fairbanks, es convertí en el principal escut defensiu del continent americà.

Una altra possibilitat històrica és seguir els buscadors d'or, al llarg del Yukon, el Tanana, el Chena i el Matanuska, o en alguns poblats aïllats, com Hope a Turnagain Bay; hi ha un seguit de prospeccions abandonades on encara es veu part del material i de les instal·lacions, amb mines i conduccions d'aigua, cap als purgadors on se separava l'or.

Podrem conèixer els autòctons, contactant amb les ètnies natives. Pot resultar un xic difícil; tanmateix, a Nome i Barrow tenim la possibilitat de conèixer els inuit-esquimals, que encara practiquen la *blanquet toss,* en què un grup de forçuts manteja un pescador més lleuger, procurant que s'enlairi al màxim per ampliar el seu radi visual, en un intent de descobrir balenes apropant-se a tir de caiac i d'arpó; aquesta pràctica ha quedat reduïda a folklore.

Cal fer una avaluació del que més ens interessa i de les disponibilitats, en temps i capacitat de moviments, amb la finalitat d'assolir un màxim d'objectius interessants.

COM ANAR A ALASKA?

La llunyania fa imprescindible l'avió, tenint present que les anomenades «rutes polars» sols fan una escala tècnica a Anchorage o Fairbanks i per aquest motiu no hi descarreguen passatgers; s'ha de seguir altres vies: Barcelona - Londres - Vancouver - Anchorage amb British Airways, Barcelona-Atlanta - Anchorage amb Delta Airlines, o Barcelona - New York - Seattle - Anchorage amb TWA - Alaskan.

Ja a Anchorage hi ha diverses possibilitats:

Contactar un *tour* turístic, a través d'Alaskan Tours o Princess Tours, que ofereixen seguretat o comoditat a un preu elevat.

Llogar una *motor home,* que permet fer nit gairebé a tot arreu, però pot resultar poc confortable.

Llogar un turisme i allotjar-se als nombrosos *Bed & Breakfast,* anant un xic a l'aventura, però contactant profundament amb una gent acollidora. Cal tenir un bon coneixement de l'anglès i respectar unes quantes normes: no fumar a l'interior de les cases; no parlar de política ni de religió; descalçar-se en entrar a les cases, ja que totes estan emmoquetades; seguir les oracions, gairebé rituals, en iniciar els àpats; estar preparat per a donar un seguit de detalls sobre Europa i el nostre país, tenint present un gran desconeixement de tot el que «no és USA».

A la majoria dels *Bed & Breakfast* cal pagar en metàl·lic, als altres llocs accepten sempre la Visa i la Master Card; sovint rebutgen l'American Express.

En unes quantes pàgines no és possible reflectir tot el conjunt de vivències aportades per una estada a aquell territori immens, insòlit i llunyà per a nosaltres, un paratge encara misteriós i carregat de llegendes, a causa d'una prehistòria molt dilatada, que donà pas a una història relativament breu però intensa i, sobretot, turmentada, sempre marcada per la lluita de l'home en un entorn hostil, en què domina una naturalesa omnipresent i omnipotent; a vegades fou la lluita entre individus disputant-se un territori quasi buit, però en el qual intuïen unes riqueses inesgotables, però la majoria de vegades fou una dura lluita per la supervivència.

Encara ara, un viatge a Alaska, l'«última frontera», pot ésser una aventura alhora apassionant i enriquidora...

Sidobre

Joan M. Vives i Teixidó

Al nord-est de Castres, als estreps inicials del Massís Central Francès hi ha una regió molt interessant: Sidobre. És una terra molt boscada, amb alguns prats i on es desenvolupa una indústria molt peculiar: l'explotació del granit; i és també el granit, en forma de blocs de diferents formes, un dels seus atractius.

En aquestes línies voldria explicar-vos un itinerari turístic per Sidobre. És un recorregut en cotxe i a peu al qual ens caldrà dedicar una jornada; realment, això és el mínim per a conèixer els seus punts principals.

Així, situats a Castres, seguirem la carretera D622 en direcció a Brassac. Una vegada hem passat Lafontasse, ens desviarem per a fer la primera visita; per una carretera que s'endinsa dins la fageda, anirem al caos de la Roquette i la cova de Saint Dominique. A la cova, s'hi accedeix per un corriol que baixa entre alguns blocs fins a trobar, al torrent, els grans blocs que formen la cova, que és només un forat entre ells, per on se sent l'aigua del torrent que es despenja.

Tornant a la carretera principal, continuarem endavant fins a veure els indicadors del Rocher Tremblant de Sept Faux; aquest roc és al costat mateix d'un bar. És propietat privada i s'hi puja per uns graons que ens porten al replà de roca on hi ha el gran roc arrodonit amb un de més pla al damunt. Una cadena amb un filferro de punxes priva als curiosos de fer la prova de veure si realment aquest bloc es mou. El seu pes s'ha avaluat en 900 tones.

De nou a la D622, girarem per a prendre la D30. Passarem pel plàcid Lac du Merle i més endavant, creuarem el caos de la Resse, un riu de blocs. Una mica més endavant, arribarem al peu d'una de les roques més representatives de Sidobre. És la Pèiro Clabado. Des del pàrking, podem accedir al museu-taller del Granit i, per un corriolet, superarem els pocs metres que ens separen de la pedra, un gran bloc que s'aguanta sobre un petit peu on hi ha gravada una creu i inscripcions de diferents èpoques.

Una mica més endavant, trencarem a la dreta i seguirem una carretereta que ens situarà al veïnat de Cremaussel. Tot just abans d'arribar-hi, a l'esquerra, hi ha el camí cap al roc de l'Oie. La vegetació ens demostra que aquesta zona és humida: roures de fulla gran, avellaners, boix, faig i també mates de boix grèvol i galzeran.

Des d'aquí podem anar a fer un bonic itinerari a peu. Començarem a caminar per un fressat caminet (GR 36) que ens situarà en una bifurcació; per l'esquerra i pocs metres més enllà hi ha una barraca-botiga amb minerals i fòssils. Nosaltres continuarem per la dreta, arribarem a unes ruïnes i, més endavant, passarem pels Rochers Decalées, diferents rocs, per dins d'un ombrívol bosc. El nostre camí s'enfila i passa per uns planets amb falgueres. Tornem a baixar i a endinsar-nos al bosc; entrant en un sector on abunden les pedres amb nom. Així, trobem el Mur de la Mort, una ampla paret rocosa i llisa. A poca distància, hi ha la balma de l'Empreinte, on els blocs formen uns passadissos. Allà mateix hi ha el Fauteuil du Diable, un grupet de tres roques de petites dimensions, una de les quals té forma punxeguda. Continuem pujant i desemboquem en el ben traçat GR 36, que seguim cap a la dreta. Un bon camí planer ens porta de dret al roc de l'Oie,

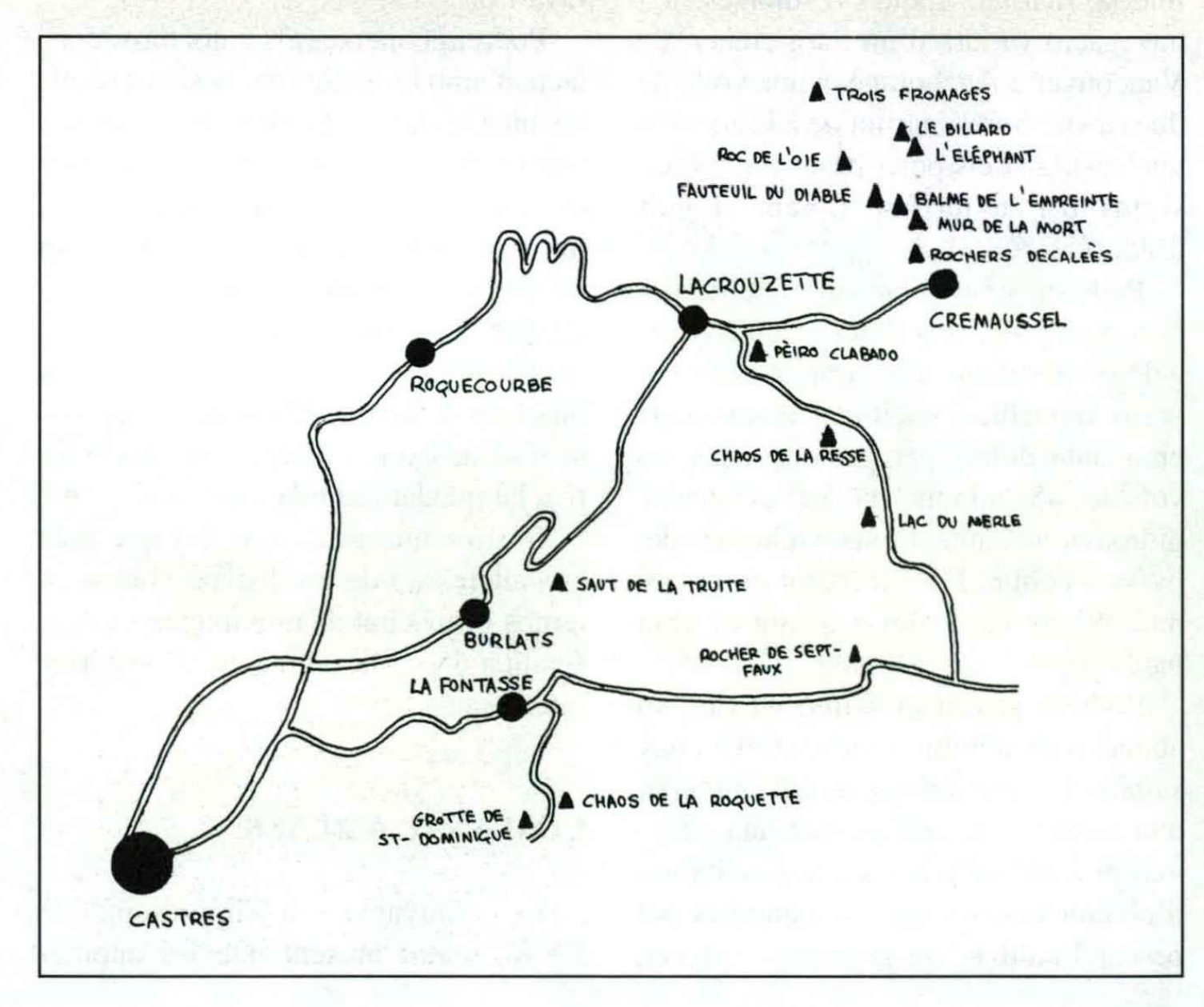

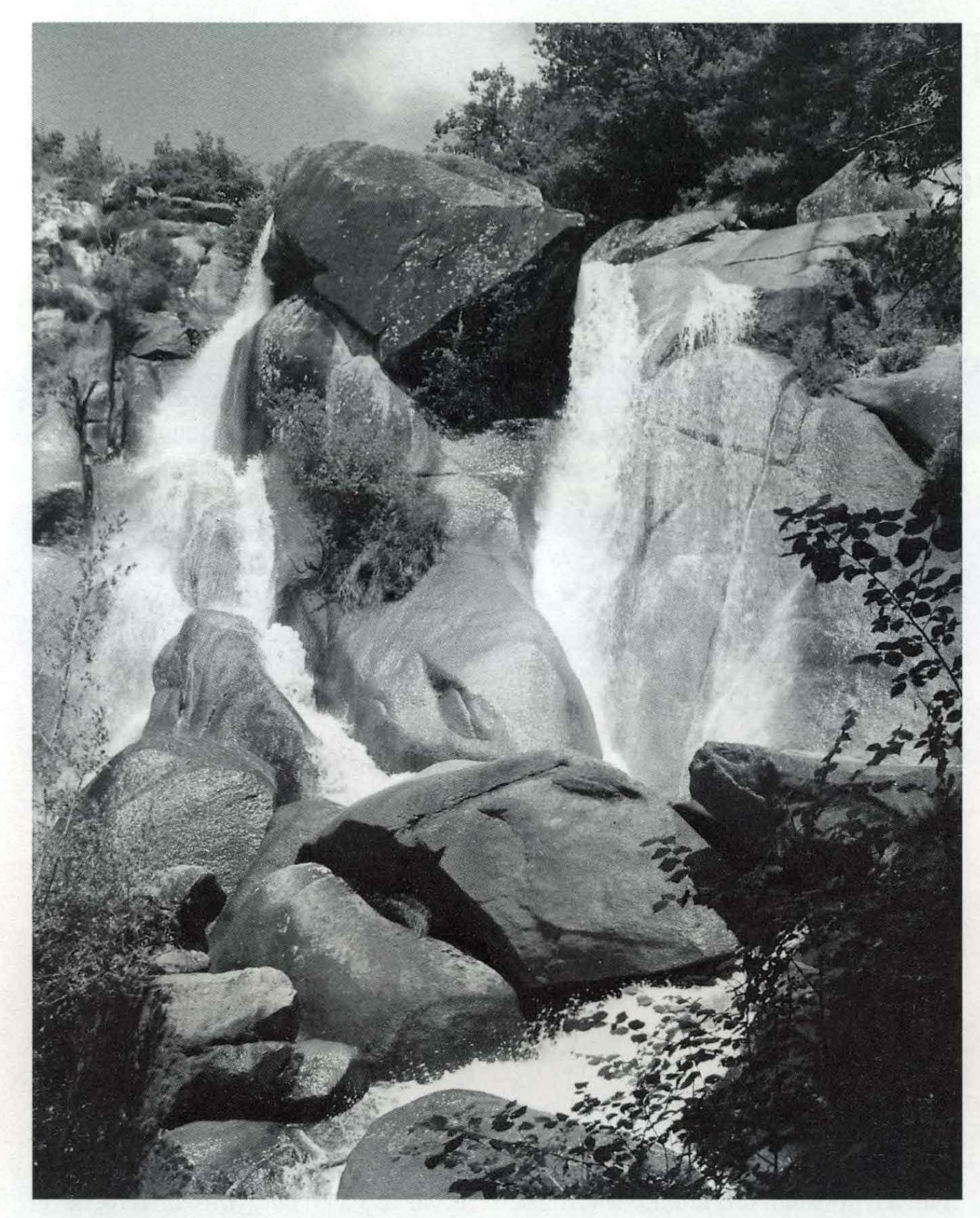

Saut de la Truite.
Foto: Joan M. Vives i Teixidó.

amb una forma que recorda una oca. La llegenda explica que hi havia un bruixot que tenia un ramat d'oques. Una de les oques s'escapava cada nit per covar un ou i al matí tornava a casa. Un dia, el bruixot ho va saber i li va dir que podria anar a covar l'ou, però que havia d'arribar abans de la sortida del sol. Una nit, l'oca s'adormí i el primer raig de sol la tocà; aleshores quedà petrificada.

Des d'aquí, podem continuar cap a la dreta, deixant el GR i passant pel mig de Le Brillard, un llarg pla de roca on hi ha tres roques rodones i una de més allargada a l'altre extrem. Un pèl més endavant, trobem l'Eléphant, un bloc de forma quadrada que recorda aquest animal, però que té poca trompa. Retornant al roc de l'Oie i seguint el GR, baixarem per dins d'una magnífica fageda fins als Trois Fromages, un bloc dividit en tres, arrodonits i posats l'un damunt de l'altre. Tornant al roc de l'Oie i ara continuant pel fressat GR 36, passarem un pla de roca i arribarem a la barraca-botiga, on és interessant entrar a donar una ullada. En resum, un recorregut d'una hora que ens permet gaudir amb tranquil·litat de les roques i els boscos de Sidobre.

Ara, ja en cotxe, arribarem a Lacrouzette, on podrem veure en una plaça una mostra del treball de la roca, en forma d'escultura d'un picapedrer. Baixant cap a Castres ens podem desviar i anar a veure el Saut de la Truite. Hem de deixar el cotxe en trobar el riu i enfilarnos fins al peu del salt, on l'aigua es bifurca entre les roques.

Finalment, per acabar el nostre periple, podem parar a Burlats, un petit poblet amb restes d'una església romànica, una torre de la muralla i el pavelló d'Adelaida, amb finestrals romànics, que ens recorda el temps dels trobadors occitans.

L'explicació geològica de l'erosió dels esquistos que cobrien el granit, la fragmentació d'aquesta roca i la posterior erosió que va deixar les roques al descobert pot ser certa, però el que sí és cert és que Sidobre és un indret per descobrir.

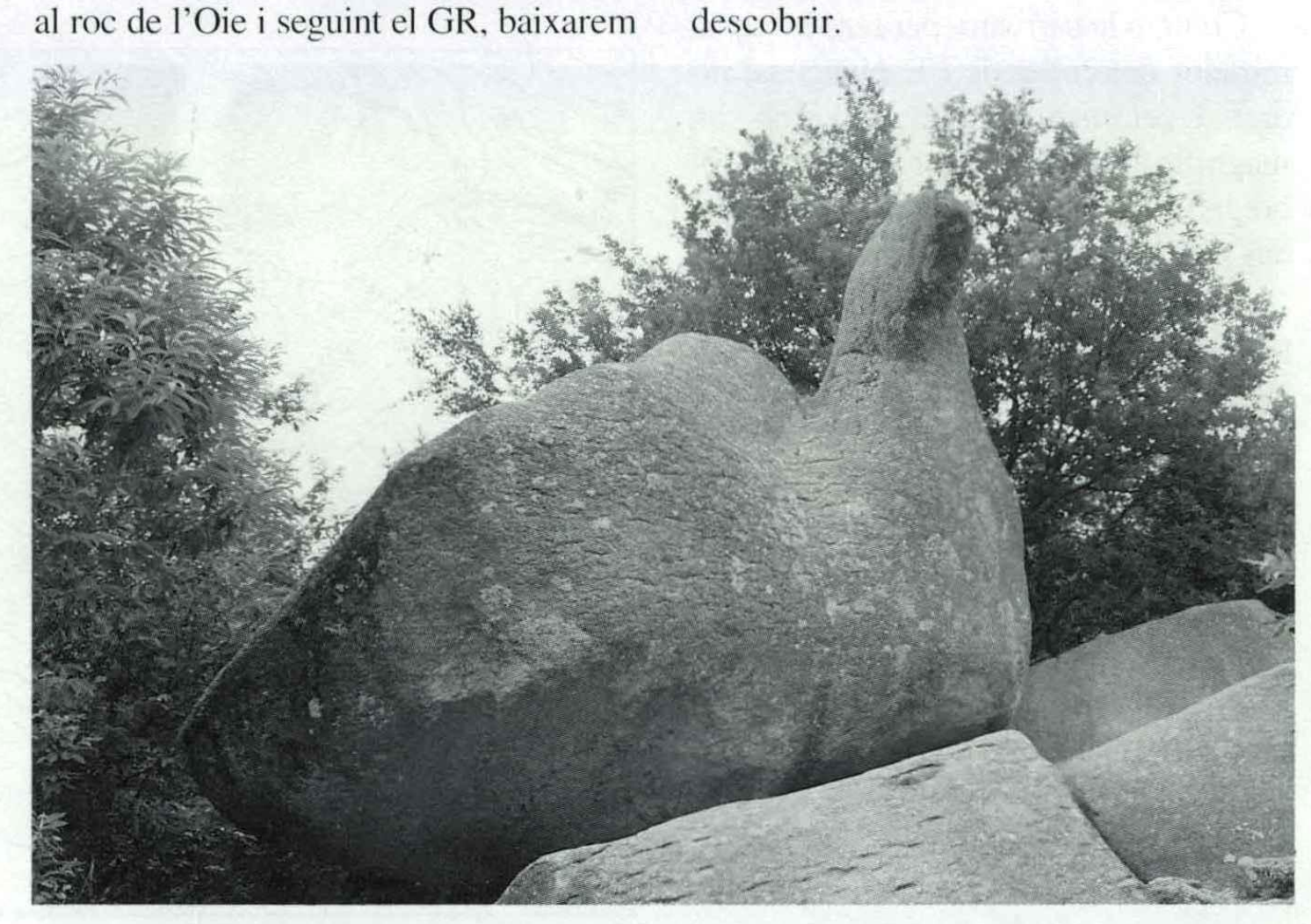

Roc de l'Oie.
Foto: Joan M. Vives i Teixidó.

Una passejada per Collserola

Narcís Rucabado i Franquesa

ITINERARI: Vallvidrera - turó d'en Cors - font del Rector - coll del Portell - parc del Castell de l'Oreneta - Sarrià

Al punt de sortida, que és la plaça de Pep Ventura, a Vallvidrera, hi accedirem amb els trens de la Generalitat –línia Sarrià-Sant Cugat del Vallès (est. Peu del Funicular)– i el funicular de Vallvidrera. Amb rumb W i pel carrer de Queralt, arribarem a la plaça de Vallvidrera i continuarem pel carrer del Mont d'Orsà, que, amb una lleugera pujada i planejant tot seguit, ens portarà a la carretera de Sarrià a Santa Creu d'Olorda. El turó d'en Cors (puig Aguilar) ens queda de cara, com a teló de fons.

Creuem la carretera per fer via cap al mirador del collet de l'Espinagosa, indret recentment remodelat, amb un magnífic panorama sobre el Baix Llobregat. En aquest punt el turó d'en Cors ens queda a l'esquerra.

Des d'aquest indret prendrem la pista que queda a l'esquerra del turó, amb vistes a Barcelona, per a embocar a una àrea de descans. Hi ha una petita capelleta mirant a migdia. Continuarem la ruta per un senderó que planeja cap a la dreta, que deixarem a pocs metres per un altre que s'enfila al turó d'en Cors i que ens queda a mà dreta.

En aquesta petita elevació (387 m) tindrem una visió panoràmica extraordinària. Hi trobarem un senyal geodèsic de l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

Baixarem per un camí que en direcció S ens portarà a un petit replà, on, per la dreta, arriba un camí que comença al collet de l'Espinagosa i que rodeja el turó d'en Cors per la seva dreta. Tan bon punt arribem a aquest replà, continuarem pel camí del llom de la muntanya, que, amb bastant pendent, mena al fons de la vall, deixant el torrent de la Font del Rector a l'esquerra i el de la Fatjona a la dreta.

Com a panorama tindrem can Fatjó al fons d'aquesta vall i com a teló de fons immediat els serrats de la Coscollera i la Penya del Moro. Ja quasi al fons de la vall, al mig d'una magnífica roureda, trobarem una cruïlla de camins; tirarem pel sender de l'esquerra per a fer cap a la font del Rector (250 m).

La font del Rector, si ha plogut prou, raja bé.

El camí continua cap a l'altra banda del torrent (ribera esquerra). Pugem un xic i, després de planejar un bocí, enfilem la pujada cap a un collet amb un pal indicador (els camins que van cap a la dreta fan cap a can Baró). Nosaltres seguirem, tot pujant, la indicació de «Sant Pere Màrtir», per a accedir a un petit replà.

Ací pararem compte per a seguir la ruta que, flanquejant la muntanya, s'encara al SSE. La pista que puja mena al camí de carena. Pel camí que seguim, trepitjarem tot un seguit de pissarres de color fosc i ferruginoses que ens cridaran l'atenció, però ens indicaran que ja som a les rodalies de la font del Ferro, on arribarem tot seguit (285 m).

La font del Ferro és una minsa surgència que tenyeix de color ocre les roques circumdants, per la naturalesa ferruginosa de l'aigua. En aquest lloc, anys ha s'hi feren prospeccions per a la recerca de mineralitzacions de ferro (pirita).

Passada la llera del torrent de la Font del Ferro (ribera esquerra), enfilarem un camí de pujada fins a l'entrada del «Club de Tennis Ciutat Diagonal», sota de Sant Pere Màrtir. No té pèrdua. Ascendirem per la pista que per l'esquerra mena al camí de carena de Sant Pere Màrtir a Vallvidrera. Seguirem el camí en direcció a Vallvidrera fins al turó de la Muntanya Pelada (391 m), que hi ha sobre el collet del Portell, que ja es destaca

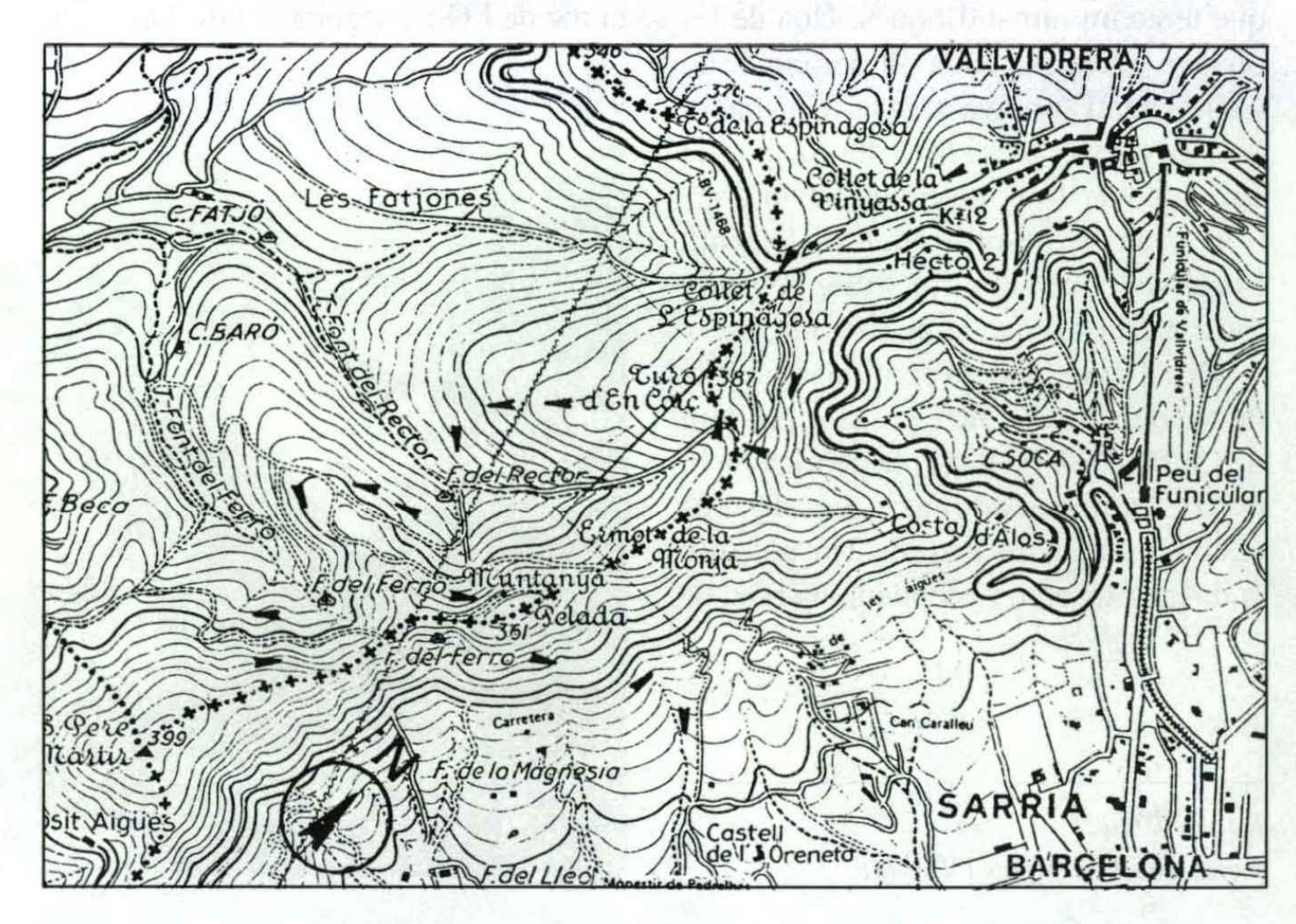

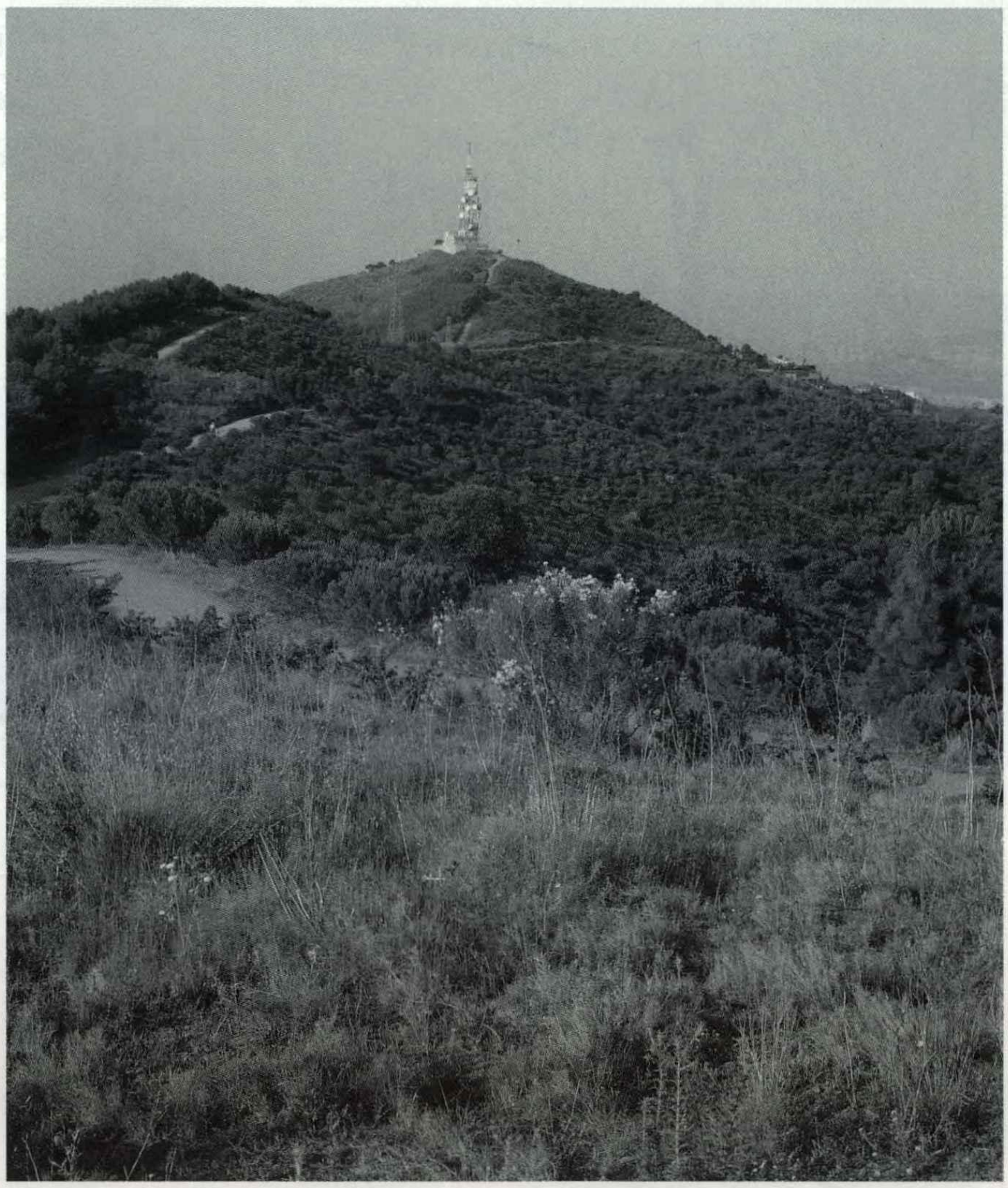

La carena de Sant Pere Màrtir des del turó d'en Cors. Foto J. Nuet Badia.

a l'esquerra d'unes torres metàl·liques d'alta tensió. Magnífic panorama sobre Barcelona.

A partir d'ara novament l'itinerari és de cara avall i per sota d'aquest turó, el senderó, en direcció E, ens menarà a la carretera de les Aigües. Posarem compte en aquest tros, pel mal pas que hi ha per sobre l'esvoranc obert en la que fou la mina de la font del Lleó. Aquesta antiga mina fou explotada per a beneficiar els minerals de plom i zinc, i l'aflorament en aquest indret de les pissarres piritoses del Silurià ha tingut una forta alteració que ha donat diversos minerals oxidats de ferro, molt semblants als de la font del Ferro a l'altre vessant de la serra. En aquest indret antigament hi havia una altra font del Ferro i la font de la Magnèsia.

Planejant per la carretera de les Aigües avançarem vers Vallvidrera i per un proper camí a la dreta baixarem cap al parc del Castell de l'Oreneta i Pedralbes.

Els temps han estat comptats balders i arrodonits de cinc en cinc minuts, però per tractar-se d'una excursió passejada, som conscients que hom pot millorar-los o allargar-los.

Per a gaudir amb escreix d'aquesta petita excursió, no podem deixar de donar una lleugera explicació sobre el paisatge vegetal de la contrada.

Aquest paisatge que podrem observar presenta uns trets ben definits que ens permeten enquadrar-lo, sense cap dificultat, en el conjunt de paisatges vegetals mediterranis de clima marítim, no gaire humit i temperat, i, dintre d'aquest, en el grup dels alzinars amb la presència d'alguns arbres caducifolis als indrets humits, on la vegetació ha estat poc alterada. Aquest territori és anomenat pels botànics zona de l'alzinar amb marfull (*Quercetum illicis galloprovinciale*); no fem cap inventari de les plantes que trobarem, però sí que farem menció d'alguns trets específics.

Si pugem al turó d'en Cors durant la incipient primavera, podrem gaudir del color groc de la ginesta de Montpeller, que dóna un to agradable en aquest punt concret. Els vessants solells d'aquest turó, cap a la font del Rector són poblats de llistonar amb ginesteres, que floreixen ja més entrada la primavera, i pinedes de pi pinyer. Als vessants obacs hi ha bardisses i restes d'alzinars amb roures. A la font del Ferro, algun pi blanc junt amb el pi pinyer.

Tot baixant cap a la carretera de les Aigües trobarem una planta molt bonica que fa mates denses amb espiguetes d'aspecte emplomallat; és el *Pennisetum villosum*, gramínia introduïda d'Etiòpia i que colonitza aquesta zona procedent dels antics jardins de les torres de Pedralbes.

Us recomano que vulgueu conèixer cada una de les plantes que trobareu durant aquesta passejada. És fascinant.

Horari	Parcial	Total
Estació superior del funicular		
Turó d'en Cors	30'	
Font del Rector	20'	50'
Font del Ferro	30'	1 h 20'
Muntanya Pelada (coll del Portell)	15'	1 h 35'
Carretera de les Aigües	5'	1 h 40'
Pedralbes	35'	2 h 15'

VIES D'ESCALADA

MALADETA (Contrafort S.E.)

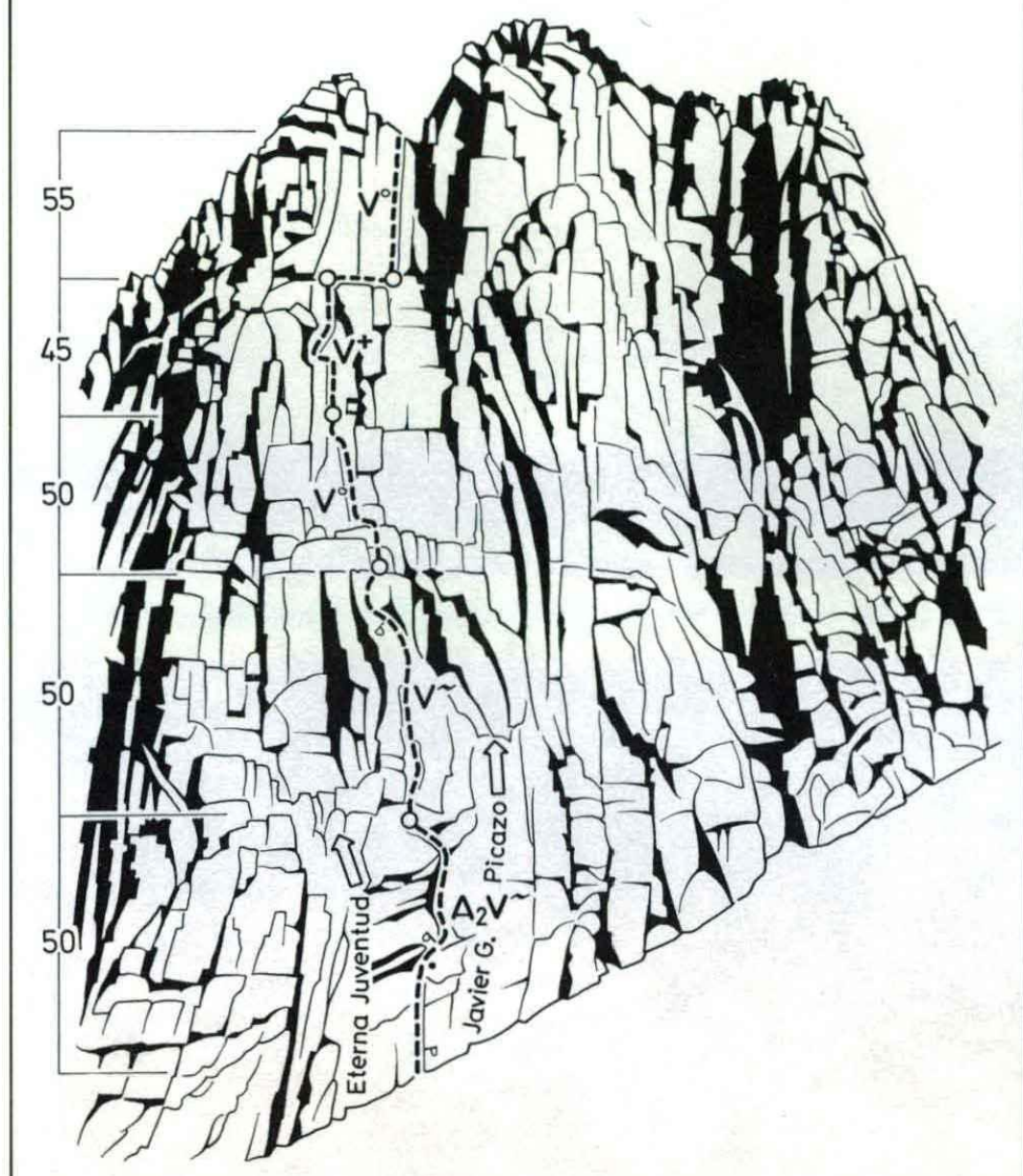

Via «Ostegun urdin batean» (250 m, MD+),
1ª asc.: 10-VIII-94, per Iñigo Errazti y R. Soto.
Material: 10 pitons, joc tascons i joc de friends.

COMIOLS (Paret de Benavent)

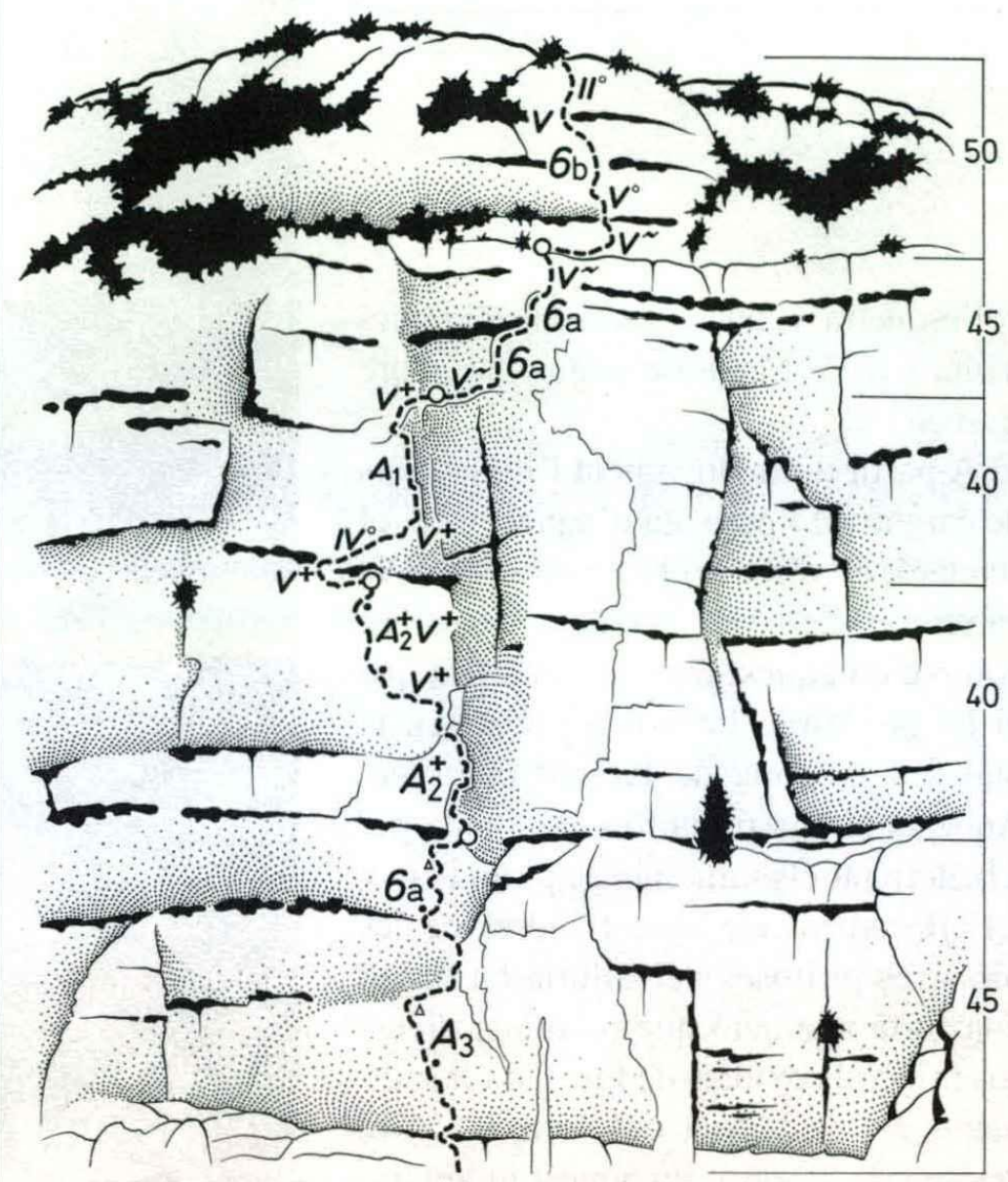

Via «Versió Original» (220 m, ED, A_3),
1ª asc.: 1-VII-95, per Remi Brescó i Armand Ballart.
Material: 15 pitons, joc tascons, falques i gantxos.

VILANOVA DE MEIÀ (roca dels Arcs)

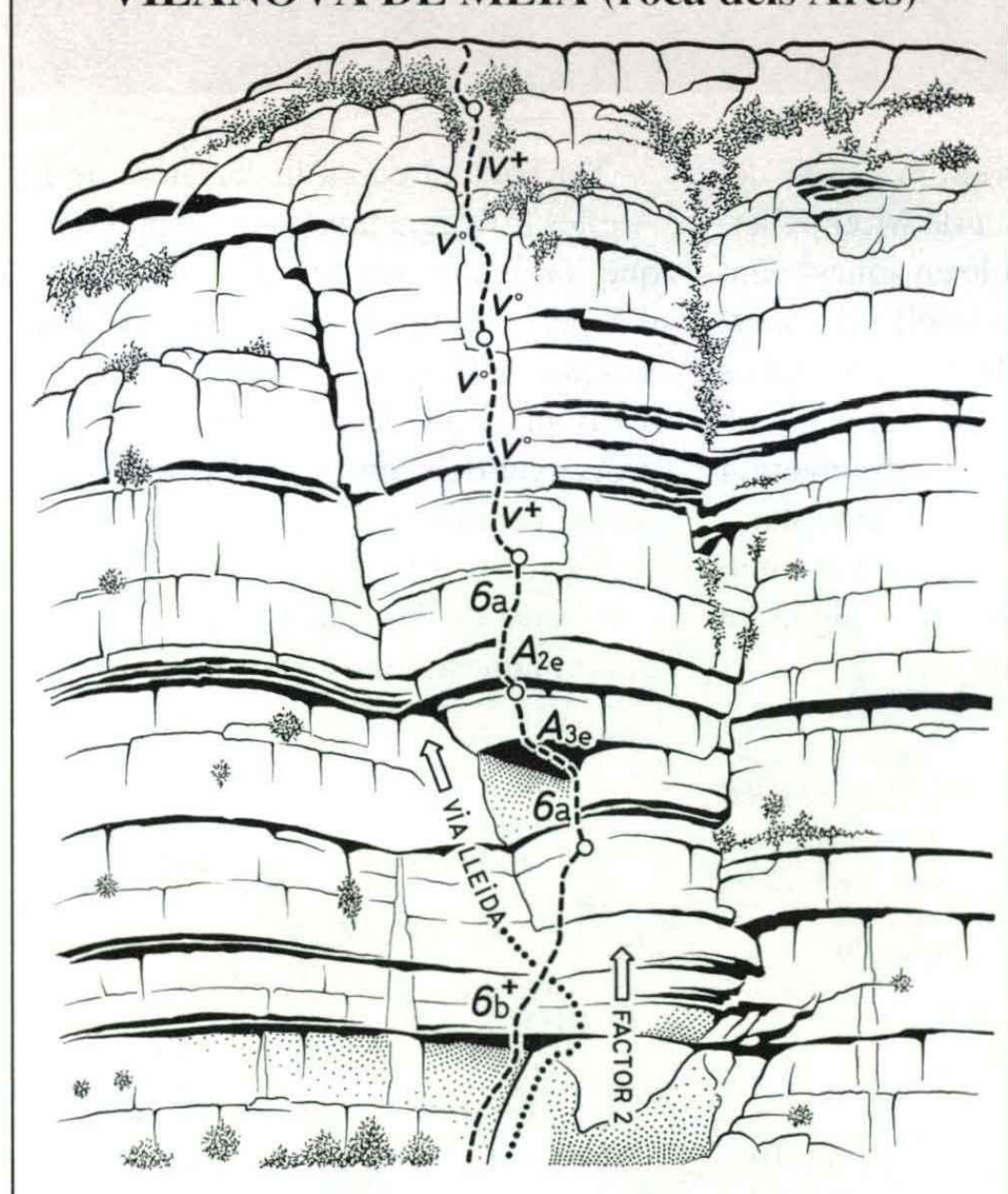

Via «El clan de los Chamanes» (210 m, ED),
1ª asc.: 9-IX-95, per Joaquin Olmo, Erika i Jesús Martínez.
Material: 15 cintes (via equipada per dalt).

PEDRAFORCA (el Roget)

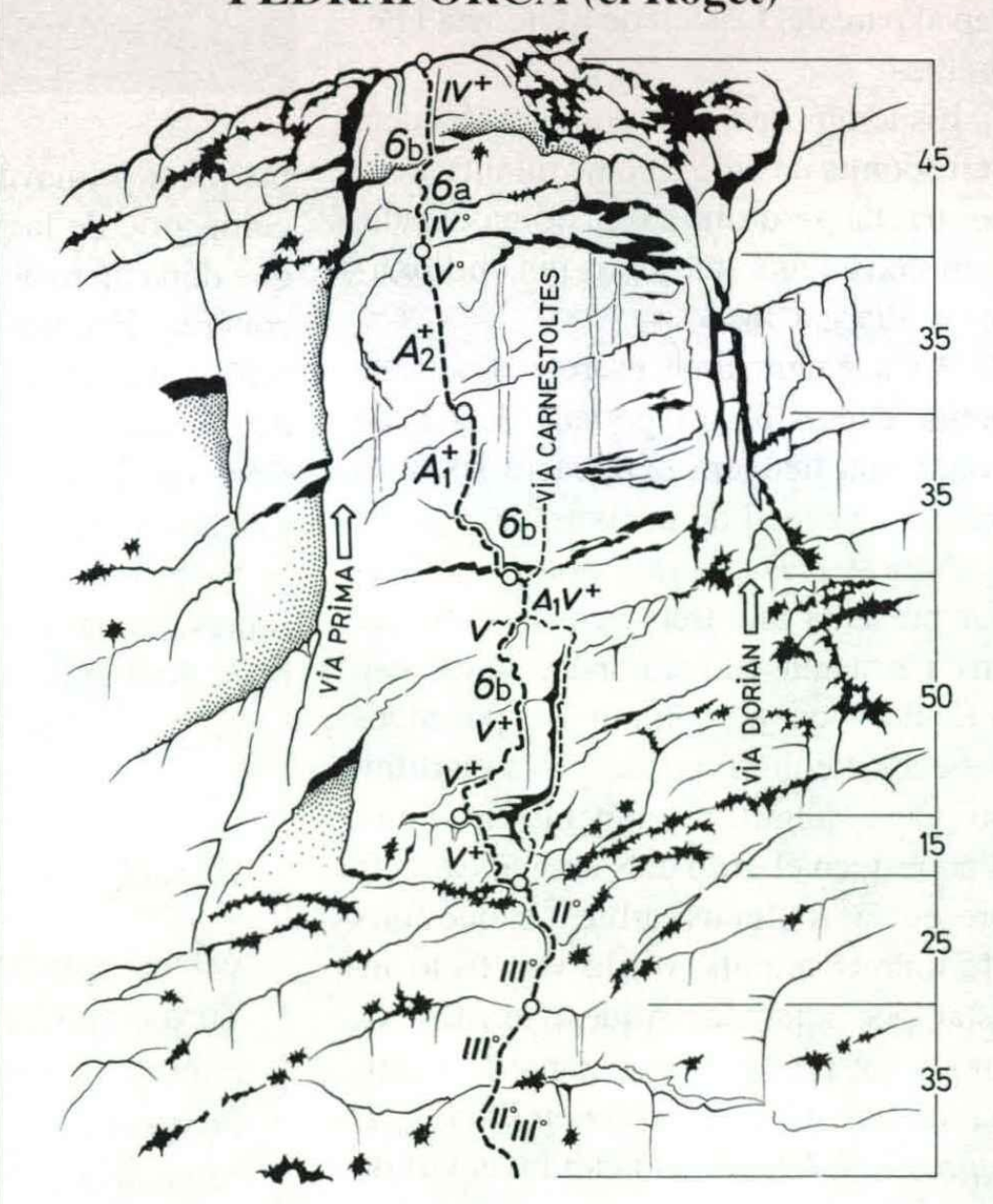

Via «El lujo de la Miseria» (240 m, ED, A_2),
1ª asc.: 14-X-95, per Armand Ballart i Xavi Cullell.
Material: 2 jocs tascons de cable i gantxos.

PORTS DE BESEIT (la Gronsa sud)

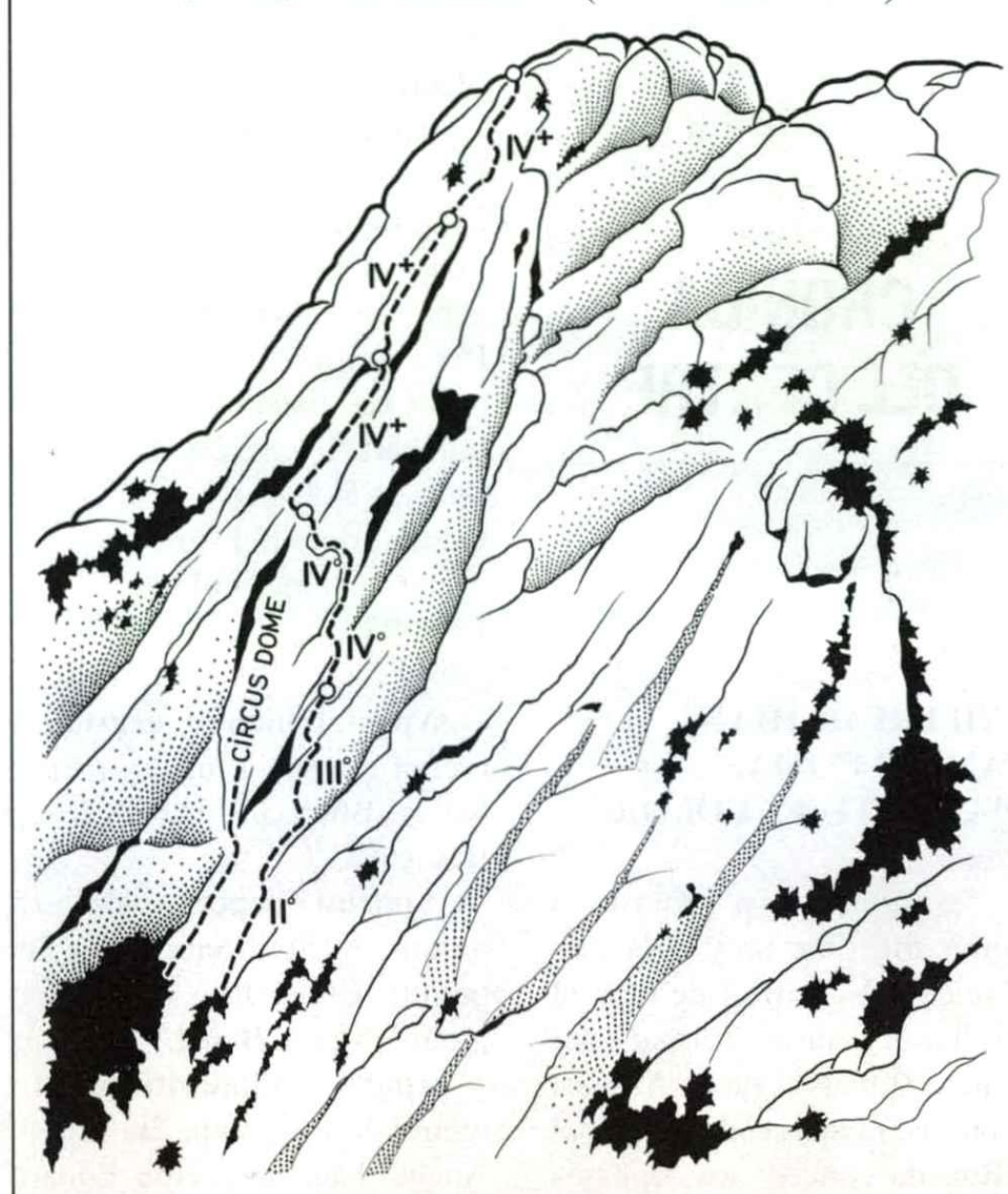

Via «No vendas la piel del Oso sin haberlo cazado» (250 m, D sup.), 1ª asc.: 23-V-93, per Kush Mañez i Gustavo Corral. Material: joc de friends.

PORTS DE BESEIT (roca Dreta)

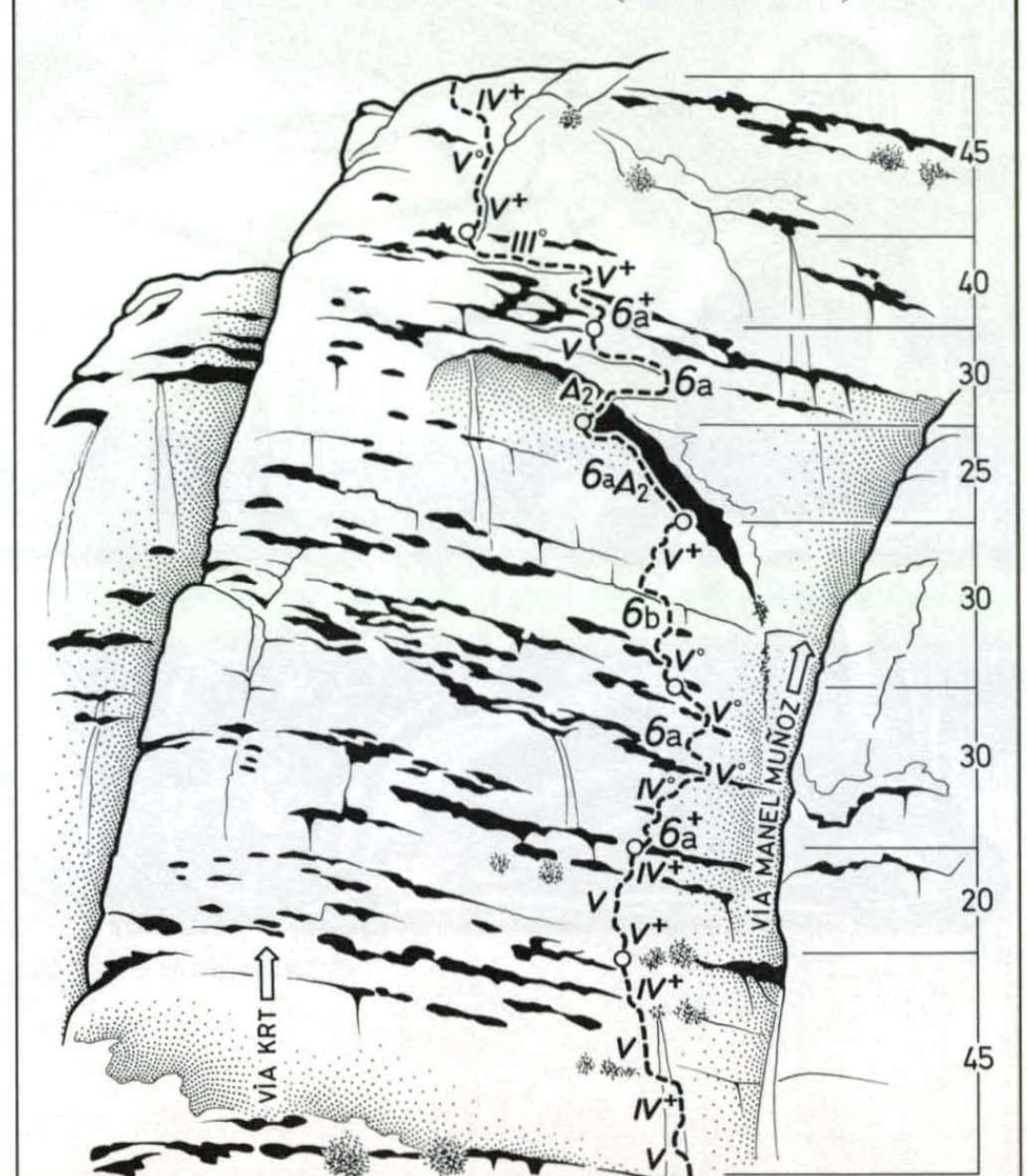

Via «Buscavires» (265 m, ED, A_2), 1ª asc.: 17-IX-95, per «Jipi» i Toni Cugat. Material: 10 pitons, 2 jocs friends i joc tascons.

PORTS DE BESEIT (la Gronsa central)

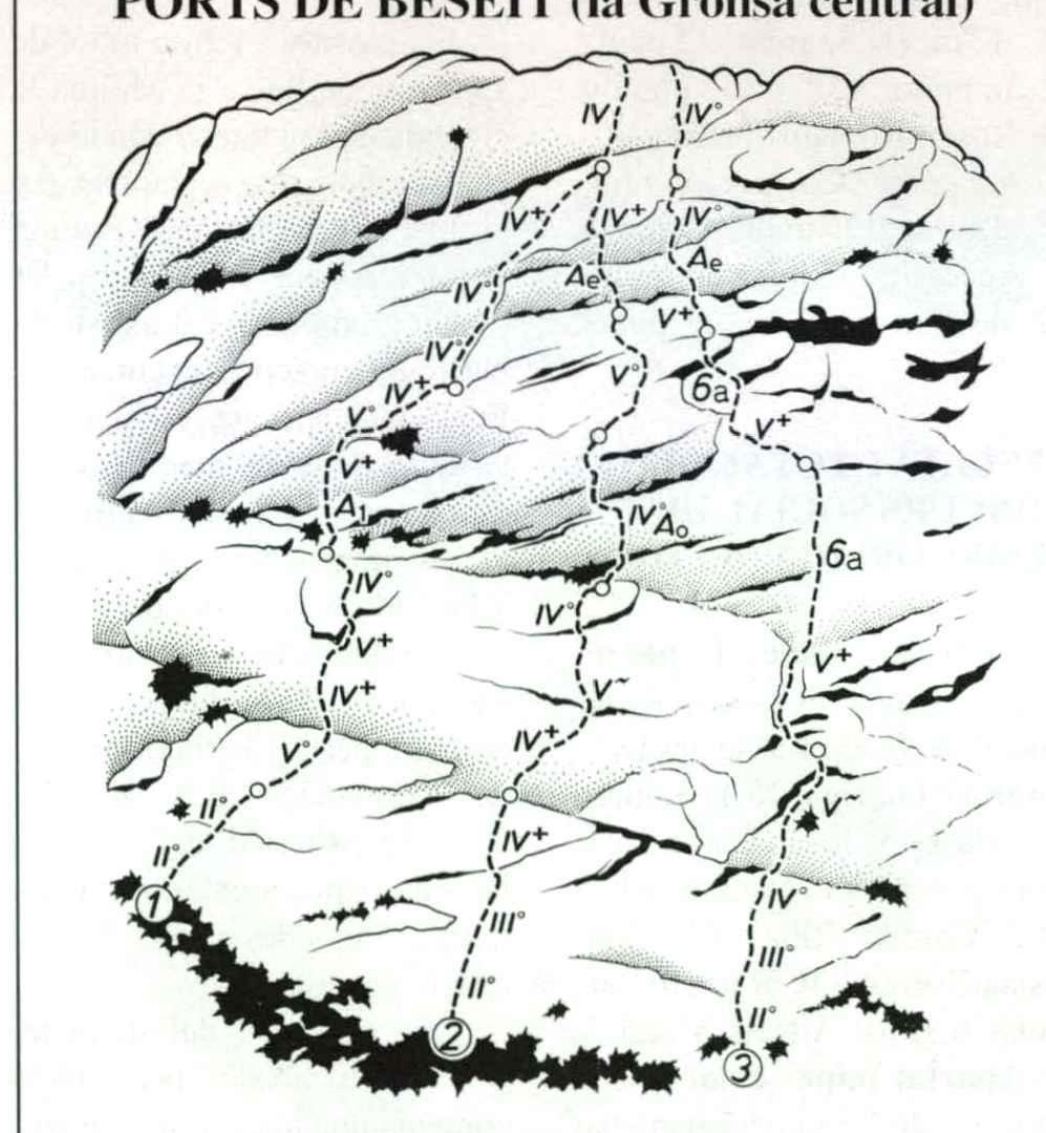

① Via «El Primo Blanco del Gómez» (150 m, MD), 1ª asc.: 9-IV-95, per X. Primo, M. Blanco i P. Gómez.
② Via «Sol Desitjat» (170 m. D sup.), 1ª asc.: 3-IV-83, per J. Freixas i S. Archs.
③ Via «Cor Salvatje» (200 m, MD+), 1ª asc.: 18-I-95, per J. Artigas, Manzanares i J. A. Martínez.

PORTS DE BESEIT (la Gronsa nord)

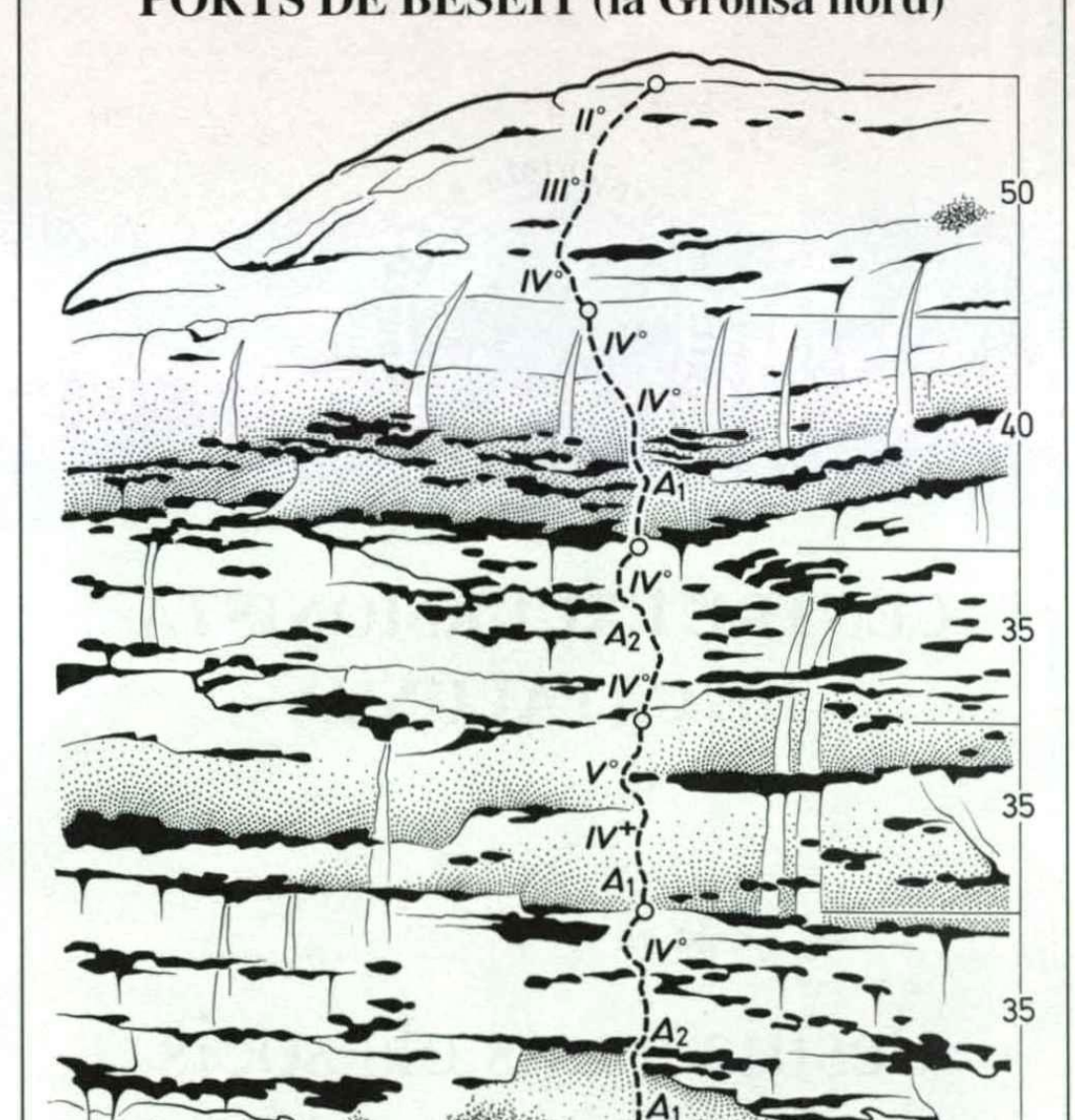

Via «Directa a la Punta Sud» (200 m, MD), 1ª asc.: 15-VI-95, per J. Tiron, V. Navarro, J. Carles Bel i D. Polo. Material: 15 cintes (via equipada).

Xilografia d'Antoni Gelabert

La junta directiva
del

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

desitja a tots els socis
i amics de l'entitat
un bon Nadal
i un feliç any 1996

CRÒNICA DEL CENTRE

XXII PREMI JOAN CAMPS I COMA. DIAPOSITIVES COLOR

Tal com estava previst, el dijous dia 1 de juny, a la sala d'actes del Centre i de cara al públic, el jurat format per Manuel Canals i Franch, Modest Montlleó i Espasa i Antoni Abel i Bonada concedí les següents puntuacions a les col·leccions guanyadores:

1r. premi: Col·lecció núm. 34, de M. Teresa Camp, 39 punts.

2n. premi: Col·lecció núm. 41, d'Àngels Sagrera, 32 punts.

3r. premi: Col·lecció núm. 9, de Roser Romaní, 30 punts.

Accèssit: Col·lecció núm. 13, d'Eduard Estrada, 29 punts.

Accèssit: Col·lecció núm. 32, de Conxita Riba, 29 punts.

RESULTAT TOTAL DEL CONCURS SOCIAL DE TEMES OBLIGATS 1994-95

Apartat blanc i negre: Àngela Riu 21,9 punts; Roser Bou 19,8; Josep Basagaña 18,8; Josefina Garriga 18,1; Eduard Estrada 17,5; Josep Camp 16,1; Dora Serra 16,1; Neus Sánchez 14,2; Conxita Riba 11,3; Estanislau Torres 8,9; Ramon Barnadas 6,8; M. Àngels Mauri 5.

Apartat paper color: Neus Sánchez 26,2 punts; Estanislau Torres 22,5; Maria Bonet 22,1; Antoni Ollé 20,5; Josefina Garriga 19,7; Josep Camp 19,4; Josep Basagaña 19,1; Roser Bou 18,7; Eduard Estrada 17,2; Àngela Riu 16,9; Conxita Riba 15,5; Ramon Barnadas 11; Roser Romaní 6,3; Conxita Cervera 6; Antoni Borrell 6; M. Àngels Mauri 4,6; Marta Serra 4,6.

Apartat diapositives: Josep Camp 25,6 punts; Àngela Riu 20,9; Eduard Estrada 20,3; Josefina Garriga 19,9; Josep Basagaña, 19,5; Conxita Riba 16,2; Dora Serra 12,6; Ramon Barnadas 6,3; Estanislau Torres 6,3; Lambert Torras 2,8.

Guanyadors del concurs social de temes obligats 1994-95:

Apartat blanc i negre: 1r. premi: Àngela Riu; 2n. premi: Roser Bou; 3r. premi: Josep Basagaña.

Apartat paper color: 1r. premi: Neus Sánchez; 2n. premi: Estanislau Torres; 3r. premi: Maria Bonet.

Apartat diapositives: 1r. premi: Josep Camp, 2n. premi: Àngela Riu; 3r. premi: Eduard Estrada.

CAP DE SETMANA BOTÀNIC A LA MOLINA

Els passats 1 i 2 de juliol de 1995 tingué lloc a la Molina la cloenda de la vuitena edició del curs de botànica organitzat pel Grup d'Estudis Botànics Ramon Pujol i Alsina, del Centre.

Un gran nombre d'assistents participaren en l'excursió al Puigllançada, que es portà a terme el dissabte, mentre que el diumenge els participants, en una sortida matinal, procediren a l'estudi de les flors dels prats a les rodalies de l'estació de la Molina, i a la recol·lecció d'exemplars per a l'herbari en curs de confecció. Les sortides s'acompanyaren d'una sessió de laboratori per a examinar i determinar aquelles plantes de més difícil catalogació.

També, la nit del dissabte, Narcís Rucabado projectà i comentà una interessant col·lecció de diapositives obtingudes en una recent estada per terres de l'Alt Maestrat, serres de la Lastra, Gúdar i Javalambre i el Racó, a la vegada que Núria Arnan ho féu amb una sèrie de

paisatges i flors de muntanya corresponents a la Vall d'Aran i el Pallars Sobirà.

La cloenda oficial del curs tingué lloc el diumenge al migdia, amb el dinar de germanor que aplegà més de seixanta comensals i que presidí el vice-president del Centre i president de la Secció de Geografia, Francesc Gurri, el qual, en el seu parlament, s'alegrà del bon èxit d'aquests cursos el mèrit dels quals radica, en molt bona part, en l'entusiasme i la vàlua científica dels vocals Núria Arnan, Josep Nuet i Hilari Sanz. Francesc Gurri volgué remarcar, però, que al costat d'aquests «tres autèntics mosqueters de la botànica» no pot oblidar-se Narcís Rucabado, mena de D'Artagnan insubstituïble en portar el pes de l'organització.

També Josep Nuet, en nom dels vocals, volgué donar les gràcies a tots els participants per la constància i dedicació i el treball ben fet, cosa que permet tirar endavant una activitat que cada vegada compta, per a prestigi del Centre, amb més socis interessats.

Tal com en un curs anterior es féu amb Josep Nuet, aquesta vegada l'acte de cloenda s'acompanyà d'un homenatge als vocals Núria Arnan, Narcís Rucabado i Hilari Sanz, a cada un dels quals s'entregà un àlbum de fotografies al·lusives a les seves activitats en els cursos botànics, i una bella peça artística consistent en una àgata tallada amb l'escut del Centre i una dedicatòria personal.

F. G.

Dos aspectes de l'acció de neteja de deixalles a la Renclusa: amb plena recollida de residus i una part de les deixelles dintre dels sacs.
Fotos: Miquel Rafa.

NETEJA DE DEIXALLES A LA RENCLUSA

El dissabte 25 de juliol un equip de 25 voluntaris del Centre Excursionista de Catalunya va recollir gairebé una tona de deixalles i escombraries diverses als voltants del refugi de la Renclusa, a la vall de Benasc. L'activitat va ser organitzada per les Comissions de Protecció de la Natura i d'Equipaments i hi va assistir la directora del nou parc natural Maladeta-Posets, Paloma Martínez.

Entre els materials recollits es van identificar 43 objectes diferents. En volum i quantitat, el tipus més abundant eren les llaunes, seguit del vidre i plàstics. Són, doncs, materials inorgànics de molt lenta descomposició i, en principi, inerts, és a dir, que no aporten contaminants al sòl o a les aigües de forma substancial. Cal destacar, però, la presència de les piles i esprais de substàncies químiques, materials que sí que són contaminants tòxics (una sola pila alcalina pot contaminar 175.000 litres d'aigua), i de velles bombones de càmping gas, que també produeixen un residu líquid perillós. A més d'aquestes, es va poder fer una mica d'«arqueologia» muntanyenca: botes velles, històrics grampons casolans de ferro i claus, ferradures, orinals i altres objectes insòlits.

La zona més afectada per l'acumulació de deixalles és el forat o «forau» de la Renclusa, que recull totes les aigües dels estanys de Paderna i de la gelera de la Maladeta i les engoleix cap a dins de la terra, igual que passa en el més famós «forau» dels Aigualluts, situat relativament a prop a la mateixa vall. També, com succeeix allà, les aigües surten després a la Vall d'Aran en els coneguts Goells deth Joeu de l'Artiga de Lin, van a parar al riu Garona i, finalment, a l'Atlàntic. Doncs bé, en aquest forat situat a només 30 metres del refugi, s'ha anat acumulant al llarg dels anys un volum considerable de deixalles provinents tant del refugi i dels sanitaris com dels acampadors. La neteja és pràcticament inviable i bona part ja està recoberta per la vegetació. Allà, els nostres esforços es van concentrar a retirar les deixalles més visibles i les més perjudicials (piles, esprais, bombones de gas, vidres i plàstics). La solució definitiva podria ser el recobriment amb una fina capa de terra i d'una malla geotèxtil que permeti l'assentament de la vegetació al seu damunt. De dins el riu es va retirar

una vella cuina econòmica de ferro forjat. També es van retirar residus dels prats que envolten el refugi, on es troben aquí i allà petits abocadors mig amagats (i mal amagats) sota una pedra. En total es van omplir 60 sacs de plàstic, que van ser retirats la setmana següent per l'helicòpter d'abastament del refugi.

Els voluntaris es van poder fer càrrec de fins a quin punt les aparentment innòcues deixalles que en petites porcions han deixat tants excursionistes poden transformar un espai natural tan bonic en un abocador, i del petit esforç que comporta, en canvi, tornar sempre les deixalles cap al poble. Ben segur que, després de l'esforç, els qui van participar en la neteja van sortir més convençuts de no deixar mai cap residu a la muntanya i que, si veuen algú que ho fa, l'advertiran de la seva mala acció!

L'endemà, el grup va fer una excursió naturalística fins al pic de Paderna, on van observar isards, marmotes, nombrosos ocells i flors alpines, enmig d'un dels paisatges més grandiosos del Pirineu.

Moltes gràcies a tots els participants. I als qui no hi vàreu participar aquesta vegada, ja ho sabeu: a muntanya, les deixalles sempre cap a casa!

M. Rafa

UNICA'95. 57ème RENCONTRE MONDIALE CINEMA ET VIDEO NON-PROFESSIONALES

Un any més, el programa que ha representat Espanya al Concurs UNICA, celebrat enguany a Bourges (França) del 18 al 27 d'agost passat, ha resultat un èxit:

Una medalla de plata per a *Canle aberta* i una de bronze per a *Historias de una mente deformada*.

Hi participaven un total de 28 països amb 124 obres. A la copa del Film Minut hi competien 29 obres.

A destacar, també, l'esforç de la nostra entitat de situar el nostre company Lluís Valentí (llicenciat en història de l'art i del cinema) com a membre del jurat internacional d'aquest any, a més a més dels nostres representants Jan Baca (vocal en el Consell de la UNICA) i Josep-Jordi Queraltó (delegat del Centre al Concurs de la UNICA).

P. Parera

VIII CONCURS DE FOTOGRAFIA DE TEMES OBLIGATS

Tal com estava previst, el passat 15 de setembre va tenir lloc el veredicte d'aquest concurs corresponent a l'apartat «Ferro forjat». Manuel Canals i Franch, Hilari Sanz i Gonel i Joan Sabadell i Contel actuaren de jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: Foto «Drac», d'Àngela Riu, 7,5 punts, guanyadora de l'apartat; «Gaudí», de Roser Bou, 7,3; «Reixa», de Dora Serra, 5,5; «Balcó», de Josep Basagaña, 5,1; «Fanal»; d'Eduard Estrada; 5,1; «Fanal», de Josefina Garriga, 5, i «Balcó», de Josep Camp, 3,6.

Apartat paper color: Foto «Novella», d'Estanislau Torres, 7,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Flors», d'Antoni Ollé, 7; «Pany», de Maria Bonet, 7; «Gaudí», de Josep Camp, 7; «Reixa», de Neus Sánchez, 6,5; «Drac», d'Àngela Riu, 6,3; «Güell», de Roser Bou, 6; «Flor», de Josefina Garriga, 5,8; «Flor», de Josep Basagaña, 5,8, i «Balcó», d'Eduard Estrada, 5.

Apartat diapositives: Foto «Gaudí», de Josep Camp, 7,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Güell», d'Àngela Riu, 6,3; «París», d'Estanislau Torres, 6,3; «Armadura», d'Eduard Estrada, 6,1; «Balcó», de Josefina Garriga, 6,1, i «Farola», de Josep Basagaña, 5.

PRESENTACIÓ DEL GRUP DE CIÈNCIA I TÈCNICA

El passat dijous 5 d'octubre de 1995, es va fer la presentació, a la sala d'actes del Centre, del Grup de Ciència i Tècnica.

Aquest nou grup, adjunt a la Secció de Ciències i Arts, té com a objectiu promoure visites, excursions, conferències i projeccions d'interès tècnic.

Els socis del Centre, de fa molts anys, han tingut interès en qüestions industrials i tecnològiques. Ja l'any 1916, es constituí una Secció d'Enginyeria, que tenia una finalitat molt similar a la d'aquest grup que ara s'ha format dins la nostra entitat. Quan la Secció d'Enginyeria, va deixar d'existir, altres seccions continuaren esporàdicament les visites i sortides amb un mateix interès, fins a l'actualitat, que un grup de socis han cregut convenient aglutinar aquesta inquietud, formant aquest Grup de Ciència i Tècnica.

Durant aquesta primera temporada de 1995-96, es realitzaran una sèrie d'excursions i visites, a llocs d'interès tecnològic, però sense un lligam entre elles. En properes temporades hi ha la intenció de dedicar cada curs a un tema determinat; la mineria, fonts d'energia, els transports, l'aprofitament de l'aigua, el dels boscos, etc.

Amb una conferència del Dr. Enric Casassas i Simó, president de la Secció de Ciències i Tecnologia de l'Institut d'Estudis Catalans, va fer la presentació aquest nou grup. L'acte fou presidit per Francesc Gurri i Serra, vice-president del Centre Excursionista de Catalunya.

Francesc Beato

CRÒNICA DEL MÓN EXCURSIONISTA

MOSSÈN JAUME OLIVERAS, HOMENATJAT

El diumenge dia 1 d'octubre, festivitat de santa Teresina del Nen Jesús, va tenir lloc un homenatge al nostre enyorat mossèn Jaume Oliveras, en els jardins del temple de la via Augusta que ell va aixecar en honor d'aquesta santa francesa del segle XX, devoció que va arrelar també en altres indrets de Catalunya.

La cerimònia va consistir en una missa solemne concelebrada, presidida per l'arquebisbe emèrit Narcís Jubany acompanyat per deu sacerdots. El cor parroquial al final va entonar la tornada dels goigs en lloança de la santa de Lisieux. Acabada la missa, tots els assistents es traslladaren als jardins annexos, on el Dr. Narcís Jubany va beneir, al costat d'una olivera, una grossa pedra on es llegeix «A mossèn Jaume Oliveras».

Tot seguit Joan Triadú, de la comunitat parroquial des del dia que hi va contraure matrimoni, va dirigir unes paraules recor-

dant el dia que es van conèixer, així com la seva contribució a un opuscle que es va editar l'any 1956, amb motiu de les noces d'or de la parròquia. La seva dissertació es va centrar en el sacerdot i el seu lligam amb la muntanya, i va llegir uns fragments del que ell havia escrit en el seu dia a l'opuscle. Va acabà desitjant que les virtuts de Mn. Oliveras se'ns encomanessin aquí baix, a la ciutat, així com la seva fe, pura com l'aire de les altures, i que ens valgui el seu coratge esperançat per a arribar tots junts, com ell, al Cim.

Acte seguit, féu ús de la paraula el representant del Centre Excursionista de Catalunya, Hilari Sanz, que féu una glossa un xic poètica de la vida de l'homenatjat. Va descabdellar la trajectòria excursionista, el vessant d'escalada, que tant l'atreia, com una manera d'arribar a cims reservats als agosarats, les anades a l'Aneto, la seva devoció a la Mare de Déu de les Neus. Podem afirmar que els breus minuts que va parlar es trobaren curts. Tot i així creiem que els assistents van tenir una imatge de Mn. Oliveras com una persona amant de l'obra de la Creació i que hi va saber trobar igualment la placidesa i el risc.

En un moment, va recordar que Josep Iglésies el definia com un dels primers alpinistes autodidactes, amb un reguitzell d'ascensions en solitari.

Finalment féu constar que Mn. Oliveras sempre serà recordat a l'entitat, com un extraordinari muntanyenc, un sacerdot exemplar i un atrevit escalador. Per això el Centre excursionista de Catalunya el té present a la sala d'actes.

Cal recordar que Mn. Oliveras va néixer el 13 de gener de 1877 a la Garriga i va morir el 6 de setembre de 1957. El 1910 ingressà a l'entitat. La revista Muntanya núm. 779, febrer 1992, inclou una crònica de l'homenatge que l'entitat li va dedicar, mitjançant una exposició el desembre de 1991 i un acte acadèmic a càrrec del canonge Malaquies Zayas i de Josep M. Sala i Albareda.

M. M.

PRESENTACIÓ DEL *DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA*

El passat dia 2 d'octubre va ser presentat, en un acte solemne que se celebrà a l'església de Sant Agustí, el nou Diccionari de la llengua catalana, realitzat per l'Institut d'Estudis Catalans, el primer diccionari normatiu que edita aquesta institució, que és oficialment la màxima autoritat en les qüestions referents a la llengua catalana en tot el territori del domini lingüístic del català. Com a diccionari normatiu que és, pren el relleu del venerable diccionari de Pompeu Fabra, editat per primera vegada l'any 1932.

L'acte va ser presidit pel M. H. President de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, el qual era acompanyat a la mesa per Teresa Cabré, cap de les oficines lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans i coordinadora del diccionari, Emili Giralt, president de l'Institut, que feia pocs dies que havia acabat el mandat, Manuel Castellet, nou president de l'Institut, i Raimon Carrasco, representant del grup d'editorials representatives del conjunt dels Països Catalans que han publicat el diccionari.

L'acte va començar amb unes paraules de salutació del President Jordi Pujol, que cedí la paraula a Teresa Cabré, coordinadora del Diccionari, la qual n'explicà el procés de formació i les característiques. A continuació va parlar Raimon Carrasco, en representació del grup d'editorials del conjunt dels Països Catalans que han publicat el Diccionari (Enciclopèdia Catalana, Edicions 62, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, de Catalunya, Tres i Quatre, del País Valencià, i Editorial Moll, de les Illes Balears). Després va prendre la paraula Emili Giralt, president de l'Institut d'Estudis Catalans durant el temps en què es va fer el Diccionari, el qual va parlar sobre la gènesi del Diccionari i sobre la determinació de l'Institut a dur-lo a terme, a pesar de les dificultats que comportava una empresa de tal magnitud.

La següent intervenció, de Manuel Castellet, actual president de l'Institut, es va centrar en el paper de les institucions acadèmiques en el panorama de la societat actual i en la importància que la seva actuació sigui convincent i sàpiga guanyar-se la confiança de la societat i dels governs. Va insistir que el Diccionari és el primer resultat del treball emprès, que ha de continuar amb la Gramà-tica catalana, l'Atles lingüístic del domini català, etc. Va cloure l'acte Jordi Pujol, President de la Generalitat de Catalunya, amb un discurs en què va subratllar l'extraordinària importància de l'acte i del Diccionari, que vindrà a reforçar encara més la norma, de la qual tenen necessitat totes les llengües, però potser encara més la catalana, per a donar més seguretat en el seu ús. Afegí que el Diccionari i l'acte de presentació que se celebrava era una resposta contundent i seriosa als atacs que està sofrint el català i els intents de desvirtuar la unitat lingüística.

Va fer una crida als catalanoparlants perquè no claudiquin mai innecessàriament a l'hora de fer-ne ús. Sense catalanoparlants el català no podrà sobreviure. Finalment, donà unes notes optimistes sobre l'augment de l'ús del català en les proves d'accés a la Universitat i sobre el baixíssim nombre de pares dels alumnes d'ensenyament primari de Catalunya que volen que els seus fills rebin l'ensenyament en castellà: només 89, d'un conjunt de 280.000.

Amb aquestes paraules es clogué l'acte, que reuní una gran quantitat de persones sensibles a la qüestió lingüística, que omplien totalment l'espaiosa nau de l'església de Sant Agustí i entre les quals hi havia personalitats de la cultura, de la ciència i la política catalanes.

A fora, a la plaça, se serví una copa de cava.

J. N. B.

LLIBRES I MAPES

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

a cura de Francesc Beato

Guies itineràries

Parc de Collserola. Llibre Guia. Jordi Cañas - Josep Mascaró - Heleni Munujos. Ed. Àrea Metropolitana - Parc de Collserola - TABASA. 251 pàgs., il·l.

Guia general de las montanyas de la regió del Montseny. Artur Osona. (Edició facsímil). Librería «Paris-València». València 1994. 174 pàgs.

XVI Ronda Vallesana. Els rodals de Sabadell. Diversos autors. Ed. Unió Excursionista de Sabadell. Sabadell, 22 d'octubre de 1995. 198 pàgs., il·l.

Noroeste peninsular (guía de ecoturismo). Humberto Da Cruz. Ed. Gaesa. Madrid 1995. 238 pàgs., il·l.

Litoral y montañas del Cantábrico (guía de ecoturismo). Humberto Da Cruz. Ed. Gaesa. Madrid 1995. 163 pàgs., il·l.

50 excursiones selectas de la montaña asturiana. Juan Luis Somoano - Erik Pérez (4ª edició). Ed. Gran Enciclopedia Asturiana, S.A. Oviedo 1995. 141 pàgs., il·l.

Montañas y valles. Guía del naturalista. 17 paseos por el Pirineo aragonés. Juan Antonio Gil - Oscar Díez. Ed. Díez - Gil. Aínsa 1995. 130 pàgs., il·l.

Trekking Himalayas. A guide to the finest routes. Stefano Ardito. Ed. Valeria Manferto De Fabianis. Vercelli. Italy 1995. 167 pàgs., il·l.

Esports d'aventura a l'Alt Urgell. Joan Gràcia - Albert Olmeda. Ed. Proa, S.A. Barcelona 1995. 123 pàgs., il·l.

100 itinerarios por el Pirineo aragonés. Alban Boyer - Jesús Pardina. Ed. Prames, S.A. Saragossa 1995. 316 pàgs., il·l.

La Cerdanya tots els cims (guia d'excursions). Manel Figueres - Alfons Brosel. Ed. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà 1995. 248 pàgs., il·l.

Las montañas de León. 90 rutas de senderismo. Ramón Lozano - Santiago Morán. Ed. Everest, S.A. Lleó 1995. 276 pàgs., il·l.

Prats de Lluçanès P.R. C-44. Ed. Unió Excursionista de Prats de Lluçanès. Prats de Lluçanès 1995, il·l.

Rioja Alta. Naturaleza y pueblos. Mario Ollero. SUA Edizioak. Bilbao 1995. 110 pàgs., il·l.

Escalada

Guía de escalada del puig Campana. Finestrat. Carlos Tudela. Ed. Ajuntament de Finestrat. Finestrat 1995. 118 pàgs., il·l.

Escalada en Asturias. Mas de 500 vías de escalada deportiva. Alberto Marco - Javier López. Ed. Federación de Montañismo del Principado de Asturias. Oviedo 1995. 241 pàgs., il·l.

Chapa y sigue. Todo sobre la escalada deportiva. John Long - Drane Raleigh (Manuales Desnivel). Ed. Desnivel. Madrid 1995. 72 pàgs., il·l.

Escalar en rocódromos. John Long (Manuales Desnivel). Ed. Desnivel. Madrid 1995. 74 pàgs., il·l.

Geologia

Els fòssils. A la recerca del temps perdut. Jordi Agustí (col. «L'esparver ciència»-16). Ed. la Magrana. Barcelona 1995. 187 pàgs., il·l.

Geografia

Atles topogràfic de Catalunya. 1:50.000 (volum II). Ed. Enciclopèdia Catalana - Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona 1995.

Almacelles, visió geogràfica. Diversos autors. Ed. Ajuntament d'Almacelles - Amics d'Almacelles. Almacelles 1995. 280 pàgs.

Guía física de España. Las montañas. Julio Muñoz - Concepción Sanz. Alianza Editorial, S.A. Madrid 1995. 476 pàgs., il·l.

El paisatge d'Artà. Josep Sureda. Ed. Universitat de les Illes Balears. Palma de Mallorca 1995. 160 pàgs., il·l.

Meteorologia

Quin temps farà? Alfred Rodríguez Picó. Ed. Proa (2ª edició). Barcelona 1995. 131 pàgs., il·l.

La Tramuntana. J.M. Dacosta - X. Febrés. Quaderns de la Revista de Girona/56. Ed. Diputació de Girona - Caixa de Girona. 96 pàgs., il·l.

Història i arqueologia

Uns altres temps, una altra Garrotxa. Xavier Valeri. Ed. El Llaüt. Olot 1995. 101 pàgs., il·l.

Llibre de politiqueses i curiositats. Memòries de Pau Porcet (1788-1856), pagès de Sant Boi de Llobregat. Edició a cura de Jaume Codina. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995. 264 pàgs.

Gandesa i la Fontcalda. Anton Monner. Ed. Diputació de Tarragona. Tarragona 1995. 342 pàgs.

Un cop d'ull al passat de Cervià. Natal Sarmiento - Blanca González - José Luis Rubio - Josep Santamaria. Ed. Ajuntament de Cervià de les Garrigues. Cervià de les Garrigues 1995. 190 pàgs.

Cèsar August Torras i Ferreri (1852-1923). Excursionisme Científic i Geografia: una unió indissoluble. Martí Puig (accèssit al 1er. premi Francesc Maspons i Labrós). Ed. Agrupació Excursionista Granollers. Granollers 1995. 36 pàgs., il·l.

Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. L'època dels nous moviments socials. 1900-1930. Director de l'obra, Borja de Riquer i Permanyer (volum 8). Enciclopèdia Catalana, S.A. Barcelona 1995. 406 pàgs., il·l.

Sant Joan de les Abadesses. Joaquim Albareda - Joan Ferrer. Quaderns de la Revista de Girona-57. Ed. Diputació de Girona - Caixa de Girona. Girona 1995. 96 pàgs., il·l.

Sant Joan Despí. Història d'un poble bimil·lenari. Josep Bujan - Alfred Joaquín. Ed. els autors. Barcelona 1995. 535 pàgs., il·l.

Tiurana. Jaume Cortada - Angelina Escolies - Manuel Gabriel. Ed. Pagès editors. Lleida 1995. 286 pàgs., il·l.

Guia del call jueu de Girona. Ramon Alberch. Ed. Columna - Ajuntament de Girona. Barcelona 1995. 123 pàgs., il·l.

Castelló d'Empúries. El centre històric. Empuriabrava. Aiguamolls de l'Empordà. Albert Compte. Ed. Ajuntament de Castelló d'Empúries. Castelló d'Empúries 1995. 175 pàgs., il·l.

Francesc Comte. Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya i Conflent. Edició a cura de Joan Tres i Arnal. Curial Edicions Catalanes (Biblioteca Torres Amat, 16). Barcelona 1995. 290 pàgs., il·l.

Etnografia i folklore

La cultura popular a Puigverd de Lleida. Desideri Díez. Ed. Ajuntament de Puigverd de Lleida. Puigverd de Lleida 1995.

El cançoner nadalenc català al Principat de Catalunya (1853-1951). C. Oriol Carazo. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1995.

Totes les rondalles. Jacint Verdaguer. Ed. Proa. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1995. 192 pàgs., il·lustracions de J. Junceda.

Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa. 1. Narrativa i teatre. Artur Quintana (Lo Trill. 1). Ed. Instituto de Estudios Turolenses - Associació Cultural del Matarranya - Carrutxa. Calaceit 1995. 356 pàgs.

Cuentos de Mallorca. Archiduque Luis Salvador. Pròleg de Vicent Jasso. José J. de Olañeta, editor. Palma de Mallorca 1995. 102 pàgs., il·l.

El treball i la festa. Recull d'articles sobre el Baix Camp i el Priorat. Ezequiel Gort. Ed. la Carrutxa. Reus 1995. 109 pàgs., il·l.

Miscel·lània de viatges i festes majors. Rafel d'Amat i de Cortada. Volum I. Ed. Barcino. Barcelona 1995. 474 pàgs.

Llegendes i tradicions Collsacabra - Guilleries. Ramon Vinyeta. Ed. Foto-Sport. Torelló 1995. 38 pàgs., il·l.

Toponímia

Actualització del recull bibliogràfic de toponímia i antroponímia de les Illes Balears. Antoni Ordinas (Quaderns de toponímia, onomàstica i cultura popular, 2). Universitat de les Illes Balears. Palma de Mallorca 1994.

Siurana de Prades, enllà de la història i de la llegenda. Ramon Amigó (Col·lecció Tostemps). Ed. Fundació Roger de Belfort. Santes Creus 1995. 352 pàgs.

Literatura

Verdaguer. Un poeta per a un poble. Ricard Torrents (Estudis Verdaguerians, 3). Eumo Editorial. Vic 1995. 260 pàgs., il·l.

Miscel·lània Salvador Miralda i Oliva. Ed. Arxiu Bibliogràfic Excursionista. Unió Excursionista de Catalunya de Barcelona. Barcelona 1995. 102 pàgs.

Hacia las cumbres del arco iris. Kilimanjaro, Elbrus, Piramide de Carstensz. J. A. Pujante Conesa. Ed. Juventud. Barcelona 1995. 283 pàgs., il·l.

Manuals - diccionaris

Gîtes Refuges. France et frontières. Annick et Serge (6ª edició). Ed. La Cadole. Vélizy 1994. 412 pàgs.

Orientación. Todo sobre el mapa y la brújula. Jone Fleming. (Manuales Desnivel). Ed. Desnivel. Madrid 1995. 149 pàgs., il·l.

Als seus peus

calçat infantil

Grimp®

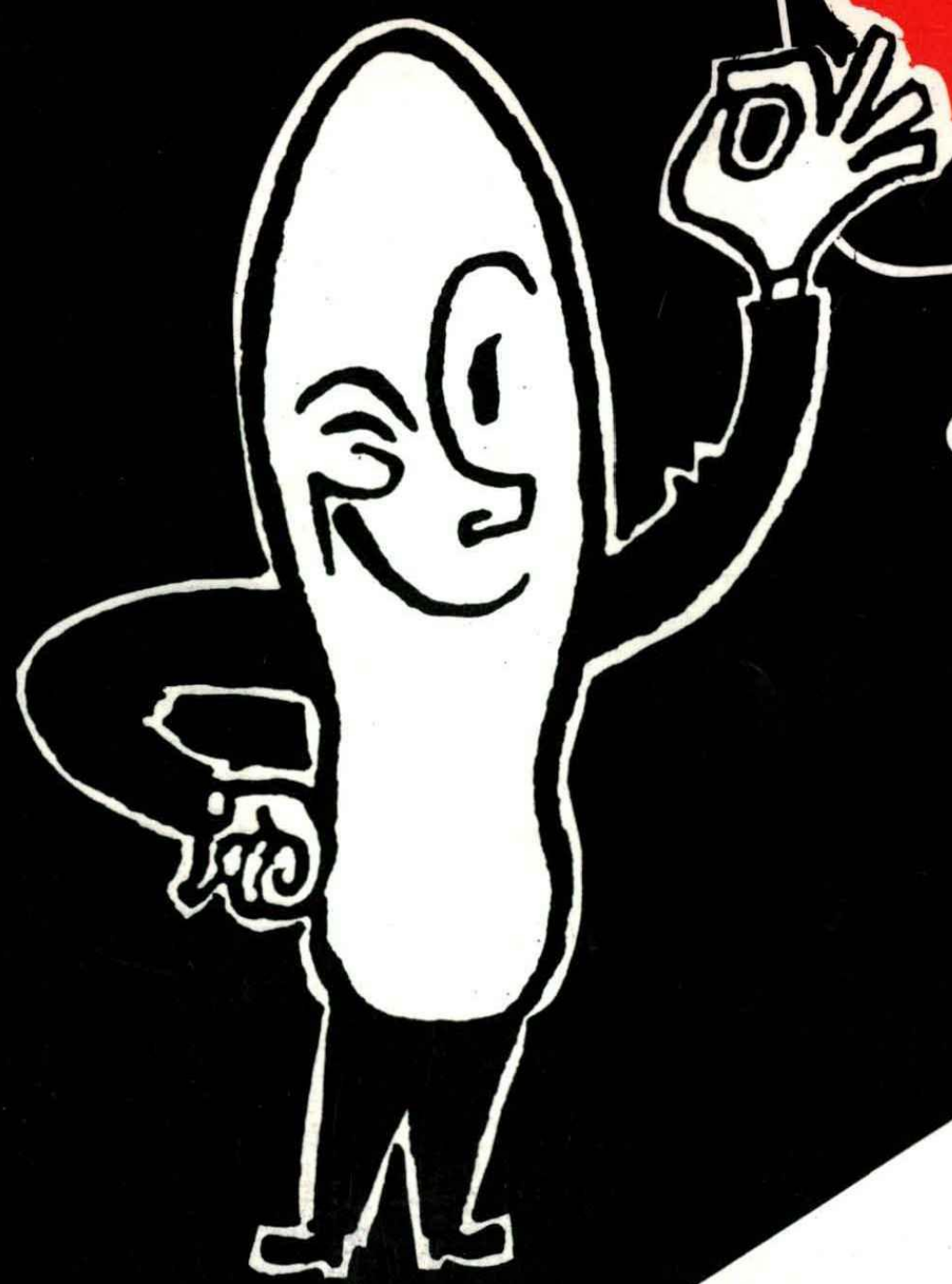

- BALMES
  PLAÇA MOLINA
- AVDA.
  PAU CASALS, 15
- PASSEIG
  SANT JOAN, 139